

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БССР

ПЯТНІЦА, 29 мая 1987 г. № 22 (3380) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

УНУМАРЫ:

Гучаць

пазыўныя свята
*Фотарэпартаж
з музычна-спартыўнага
прадстаўлення*

2—3

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Максіма ЛУЖАНІНА
і Алеся ЕМЯЛЬЯНАВА

4,8

ВЫХАВАЦЬ ЧЫТАЧА

Крытычныя нататкі
З. МЕЛЬНІКАВАЙ

5

Дзве думкі пра паэтычны
зборнік Л. Дранько-
Майсюка

6

АДГАЛОСКІ

ЭСЭ
Алеся ПЕТРАШКЕВІЧА

8—9

Гартаванне новага ладу

Артыкул акадэміка
АН БССР

І. ІГНАЦЕНКІ пра
Кастрычнік на Беларусі

12—13

Пераклады

Апавяданні і вершы
нашых польскіх сяброў
з-пад Одры

13—15

Дваццаць першую вясну су-
стрэў беларускі вакальны квар-
тэт «Купалінка». Ансамбль уз-
нік, як вядома, у складзе Дзяр-
жаўнага народнага хору БССР,
затым дзялчаты выступалі ра-
зам з «Харошкамі». І вось зу-
сім нядаўна лаўрэат Міжнарод-
нага конкурсу квартэт «Купа-
лінка» — Алена ЦЯЛЬКОВА, На-
дзея ГУМЯНЮК, Ніна БРАНКО-
ВІЧ і Надзея БАКАНАВА — стаў
самастойным калектывам. Сё-
ня, як і 20 гадоў назад, спява-
е «Купалінка» хараство на-
роднае песні...

Фота Ул. КРУКА.

Пад эгідай ААН і ЮНЕСКО

У Савецкім Саюзе створан Нацыянальны камітэт СССР па правядзенні сусветнага дзесяцігоддзя развіцця культуры, якое, адпаведна з рашэннем 41-й сесіі Генеральнай Асамблеі ААН, пачнецца з 1988 года пад эгідай ААН і ЮНЕСКО.

У склад камітэта, які будзе наардынаваць удзел Савецкага

Саюза ў дзесяцігоддзі, уваходзяць вядомыя дзеячы культуры і мастацтва, кіраўнікі творчых саюзаў, шэрагу савецкіх ведамстваў, грамадскіх арганізацый, навуковых і культурных устаноў. Старшыня камітэта — міністр культуры СССР В. Г. Захараў.

Чарнобыль: вынікі, урокі, праблемы

21 мая ў Мінску ў Доме літаратуры адбылася сустрэча членаў творчых саюзаў з загадчыкам лабараторыі Навукова-даследчага інстытута біяфізікі Міністэрства аховы здароўя СССР членам нацыянальнага савета Міжнароднага камітэта радыяцыйнай абароны (МКРА) прафесарам В. А. Кніжнікавым. У сустрэчы, прысвечанай праблемам радыяцыйнай бяспекі ў сувязі з аварыяй на Чарнобыльскай АЭС, прынялі ўдзел прадстаўнікі шэрагу міністэрстваў і ведамстваў рэспублікі. Вяла сустрэчу намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. М. Мазай.

Прафесар Кніжнікаў, пачынаючы гаворку, заўважыў, што ў вучоных і ў дзеячах літаратуры і мастацтва ёсць шмат агульных мэт. Гэта і праўдзівы, аб'ектыўны аналіз таго, што здарылася ў Чарнобылі. Дэфіцыт інфармацыі нараджае рознага роду чуткі, дамарослыя, далёкія ад навукі «развагі» і высновы.

У цяперашні момант, сказаў прафесар Кніжнікаў, сітуацыя вакол Чарнобыля, у прыватнасці, у пацярпелых раёнах Беларусі, дзе мне часта даводзіцца бываць па службовых абавязках, знаходзіцца пад пільным кантролем спецыялістаў. Кантроль вядзецца з дапамогай дасканалай надзейнай апаратуры самага сучаснага ўзору. Прымаюцца неабходныя меры, каб прадукты харчавання на ўсёй тэрыторыі рэспублікі былі цалкам бяспечнымі для здароўя людзей.

Вучоны спыніўся і на пытаннях радыяцыйнай гігіены. На маю думку, сказаў ён, ацэнкі, якія даюць зарубежныя спецыялісты (некаторыя прадказваюць дзесяткі тысяч дадатковых смерцяў ад раку на працягу наступных сямідзесяці год), адвольныя і не ўлічваюць ахоўных мерапрыемстваў, якія актыўна вяліся і вядуцца ў пацярпелых раёнах і за іх межамі.

Адказваючы на пытанне адносна магчымых забруджванняў пінной вады радыёнуклідамі Цэзія (Cs¹³⁷), прафесар Кніжнікаў сказаў, што колькасць яго сапраўды павялічылася ў прыродзе ў выніку распаду радыёактыўных выкідаў на Чарнобыльскай АЭС, аднак пагрозу забруджвання прадуктаў харчавання і асабліва пінной вады не трэба перабольшваць. Асноўная частка нуклідаў Цэзія ўступае ў злучэнне з цвёрдымі элементамі глебы, а тая частка, што трапляе ў вадаёмы, як правіла, асыдае на дно разам з цяжкімі часцінкамі. Мінімальны працэнт радыёнуклідаў у вадзе і прадуктах змяшчаецца заўсёды, але ніякай небяспекі для здароўя не нясе. Апошнія даследаванні паказалі, што вада ў Прыпяці і Дняпры чыстая.

Прафесар Кніжнікаў падкрэсліў, што вынікі Чарнобыльскай аварыі не зводзяцца толькі да пытанняў радыягігіены. Вялікую шкоду здароўю людзей нанесла атмасфера трывогі і няўпэненасці, высокая нервова-напружанасць, стан псіхалагічнага стрэсу, у якім аказаліся

тысячы людзей. Асабліва адбіўся такі стан на дзецях з іх яшчэ неўмацаванай псіхікай. Вынікі гэтага яшчэ доўга будуць сказвацца, і сітуацыя вакол Чарнобыля надалей будзе патрабаваць ад нас усіх самай неаслабнай увагі. Вопыт, які набыла наша медыцына за апошні год, патрабуе далейшага асэнсавання.

Адказваючы на пытанне аб мерах прафілактыкі, прафесар Кніжнікаў падкрэсліў неабходнасць радыяльнага, багатага вітамінамі харчавання, а таксама здаровага ладу жыцця — заняткаў спортам на свежым паветры і г. д.

Вучоны пагадзіўся з выказаным на сустрэчы меркаваннем аб неабходнасці больш поўна асвятляць у друку, па радыё і тэлебачанні становішча справы на месцах, рэгулярна друкаваць карты з каментарыямі спецыялістаў, якія асвятлялі б становішча ў пацярпелых раёнах.

Міністр аховы здароўя БССР У. Улашчын расказаў прысутным аб мерах па праверцы здароўя насельніцтва, якое апынулася ў небяспечнай зоне. Міністр падкрэсліў, што выпадкаў прамывай хваробы на тэрыторыі рэспублікі не адзначалася. Разам з тым, сказаў У. Улашчын, абследаванне выявіла і недахопы ў сістэме аховы здароўя на месцах. Былі прыняты энергічныя захады па паліпшэнні медыцынскай дапамогі, на дапамогу мясцоваму медперсоналу прыйшлі тысячы кваліфікаваных спецыялістаў. Намеснік старшыні Дзяржапрамома БССР І. Нікітанка і начальнік санітарна-эпідэміялагічнага ўпраўлення Міністэрства аховы здароўя БССР В. Бур'як расказалі аб мерах па забеспячэнні чысціні прадуктаў харчавання (аб гэтым нядаўна паведамляў «ЛІМ» у № 21 г. г.).

Шэраг праблем, звязаных з жыццём і бытам людзей у суседніх з небяспечнай зонай і пераселеных з пацярпелых раёнаў, узняў у сваім выступленні пісьменнік Б. Сачанка. Добра вядома, што кожную сям'ю «наваасялаў» удалося забяспечыць жылём. Аднак перабоі з дастаўкай самых неабходных прадуктаў, недахоп транспарту, непэкая сувязь са «знешнім светам», недахоп сучаснай інфармацыі, а часам і недахоп элементарнай увагі да патрэб людзей — вось з чым яшчэ даводзіцца сутыкацца. Асабліва балюча праблема гэтых закрэпачаных старых і дзяцей. Б. Сачанка узняў пытанне аб неабходнасці павысіць пенсійнае забеспячэнне старых людзей, якіх ў выніку перасялення страцілі падсобную гаспадарку.

У сваім выступленні намеснік старшыні Беларускага В. Лапец прызнаў, што ёсць яшчэ недахопы ў арганізацыі гандлю ў раёнах, дзе жывуць перасяленцы. Ён запэўніў, што ў бліжэйшы час будуць прыняты неабходныя меры, каб выправіць становішча.

Прадстаўнікі міністэрстваў і ведамстваў далі адказы на іншыя пытанні.

НАШ КАР.

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОўНАГА САВЕТА СССР

«Аб прысваенні ганаровага звання «Народны артыст СССР» тав. ЛУЧАНКУ І. М.

За вялікія заслугі ў развіцці савецкага музычнага мастацтва прысвоіць ганаровае званне «Народны артыст СССР» тав. Лучанку Ігару Міхайлавічу — кампазітару.

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР А. ГРАМЫКА.

Сакартатар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Т. МЕНТЭШАШВІЛІ.

Масква, Крэмль, 27 мая 1987 г.

ВІНШУЕМ!

За вялікі ўклад у развіццё энцыклапедычнага кнігазідання ў рэспубліцы, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў аднаму сакартатару — намесніку галоўнага рэдак-

тара выдавецтва «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі МАЛАШЭВІЧУ Яўгену Васільевічу ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

РЭПАРТАЖ У НУМАР

ДУМАЕЦЦА, Рэспубліканскаму святу духавой музыкі, якое адбылося 23 мая, наканавана доўгае жыццё, яно стане штогадовым, традыцыйным. Мы яго чакалі даўно, мы сумавалі па ім, шкадавалі, што духавыя аркестры, без якіх раней немагчыма было ўявіць сабе народнае гуляне ў горадзе і ў вёсцы, паступова саступілі месца безаблічным вакальна-інструментальным ансамблям. І вось гэты спадзяванні, што духавая музыка нарэшце зноў стане паўнапраўным гаспадаром вуліц і праспектаў, плошчаў і танцавальных пляцовак, спраўдзіліся.

Не пазнаць было сталіцу рэспублікі. Мінск ужо неаднойчы праводзіў масавыя мерапрыемствы, у якіх адначасова занята не адна тысяча чалавек, ды таго пакуль што не было. А чацвёртай гадзіне дня адначас-

На плошчы Леніна выступае зводны духавы аркестр штаба БВА.

ГУЧАЦЬ ПАЗЫЎНЫЯ СВЯТА

сва ад плошчы імя У. І. Леніна і плошчы Перамогі папалілі дзве меднагалосыя ракі — гэта ўдзельнікі свята, усклаўшы кветкі да помніка правядуры і да манумента ў гонар пераможцаў у Вялікай Айчыннай вайне, рушылі Ленінскім праспектам. Потым яны збочылі на вуліцу Леніна, выйшлі на праспект П. М. Машэрава. Тут, на пляцоўцы ля Палаца спорту, і адбылося тэатралізаванае прадстаўленне «Мы твае гарністы, рэвалюцыя!».

Адкрыў свята, абвясціў аб нараджэнні новай традыцыі ў жыцці горада-героя Мінска міністр культуры рэспублікі Ю. М. Міхневіч. Зводны аркестр — каля паўтары тысячы труб — пад кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР Б. Чудакова выконвае маршы, рэвалюцыйныя песні і песні савецкіх кампазітараў. У канцэрце прымаюць удзел лепшыя духавыя калектывы сталіцы рэ-

спублікі, абласных цэнтраў, а таксама госці з Расійскай Федэрацыі, Украіны, Літвы, Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.

Вечарам канцэрты прадаўжались у парках культуры і адпачынку імя 50-годдзя Вялікага Кастрычніка, імя 900-годдзя Мінска, імя Чэлюскінцаў, у скверах, на агіт- і танцавальных пляцоўках, ля кінатэатраў. Паўсюдна прайшлі па-сапраўднаму масавыя народныя гуляні — колішнія, ужо даўнейшыя, якія памятаюць хіба толькі людзі пажылога ўзросту, калі па вечарах у горадзе абавязкова ігралі духавыя аркестры.

Перад гэтым тысячы мінчан і гасцей горада-героя запэўнілі стадыён «Дынама». Тут прайшло (з паўторам у нядзелю) мастацка-спартыўнае прадстаўленне «Рэвалюцыя вечны агонь». Яго падрыхтавалі аўтары сцэнарыя лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР П. Макаль і Р.

Майзельс, галоўны рэжысёр Р. Майзельс, музычны кіраўнік заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. Сербін, балетмайстар заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. Дудкевіч, мастак заслужаны работнік культуры БССР Я. Ждан, рэжысёр спартыўных выступленняў заслужаны трэнер БССР Г. Рабіль, а таксама Л. Левізаў, Я. Гелер, гукарэжысёр А. Юзэфовіч.

Сем гадзін вечара... Чуваць пазыўныя Усеаюзнага і Рэспубліканскага радыё. Народная артыстка БССР З. Бандарэнка (яна вяла прадстаўленне разам з артыстам Беларускай дзяржаўнай філармоніі В. Ласоўскім) аб'яўляе: «70-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі прысвячаецца». На зялёнае поле выходзяць фізкультурнікі, сувароўцы, ваенныя аркестранты. Матацыклісты правозяць Дзяржаўны сцяг СССР і сцягі саюзных рэспублік. Фанфары аб'яўляюць аб

Госці свята — прадстаўнікі Віцебскай вобласці.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

У Саюзе пісьменнікаў рэспублікі адбылася сустрэча дырэктараў шэрагу сярэдніх гарадскіх і вясковых школ з літаратарамі, якую вёў першы сакартатар праўлення СП БССР Н. Гілевіч. У гаворцы, прысвечанай надзённым пытанням жыцця і літаратуры, прынялі ўдзел В. Вітна, Г. Далідовіч, В. Зуёнак, В. Казько, А. Кудравец, Б. Сачанка, У. Паўлаў, а таксама госці — паэт, дырэктар Ведыцкай сярэдняй школы Рэчыцкага раёна У. Верамейчык, дырэктары школ М. Хомка (Лунінец), Я. Варацінін (Віцебск), Н. Хілімонава (Салігорск) і іншыя.

Грамадскасць рэспублікі адзначыла 75-годдзе з дня нараджэння Арнадзя Чарнышэвіча.

Вечар, прысвечаны яго творчасці, прайшоў у Доме літаратара. Вядучы вечара Іван Чыгрынаў.

Вядзе вечар Іван Чыгрынаў.

Свята духавой музыкі адкрывае міністр культуры БССР Ю. М. МІХНЕВІЧ.

урачыстым адкрыццям прадстаўлення.

Марш-парад пачынае народны вакальны ансамбль ветэранаў вайны і арміі мінскага Дома афіцэраў. Па стадыёне праходзяць іншыя ўдзельнікі прадстаўлення — заслужаны артыст БССР В. Кучынскі, лаўрэат усеагульнага конкурсу С. Кульпа, вакальна-інструментальны ансамбль «Верасы», «Чараўніцы», «Сябры», Беларуска-дзяржаўны эстрадны ансамбль «Песняры», Дзяржаўны ансамбль танца БССР, народны харэаграфічны ансамбль Міністэрства гандлю БССР «Чараўніцы», вядомыя самадзейныя калектывы. Марш-парад працягваюць зводныя духавыя аркестры Мінска і абласных цэнтраў, аркестранты з РСФСР, Літвы, Украіны, юныя спартсмены, навучэнцы прафесійна-тэхнічных вучылішчаў.

Спяваюць трубы зводнага духавога аркестра штаба Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі, Беларуска-дзяржаўнай кансерваторыі, Мінскага музычнага вучылішча і музычных вучылішчаў вобласці. Хвалююць, кранаюць да глыбіні душы родныя, блізкія з маленства мелодыі «Варшавянікі», «Смело, товарищи, в ногу», «Вихрей враждебных»... Мы ўсе дзеці твае, рэвалюцыя, незалежна ад таго, у якім годзе нарадзіліся, кожнаму з нас да радзі, святыя паняцці — рэвалюцыя, савецкі патрыятызм, пралетарскі інтэрнацыяналізм. Радкі верша, якія лунаюць над стадыёнам, менавіта пра гэта:

Усе мы родам з рэвалюцыі —
За пакаленням — пакаленням,
Год рэвалюцыі хвалючы
Мы лічым годам нараджэння.

Жывём аднымі заветамі,
Ідзем заўжды ў адных калонах —
Бацькі з партыйнымі білетамі
І дзеці ў галыштуках чырвоных...

Святочнае шэсце завяршае зводны аркестр. Не паспелі яго ўдзельнікі пакінуць бегавыя дарожкі, як у цэнтры зялёнага поля закружыла прафесійных і самадзейных танцораў залівацкая «Лявоніха»...

На бегавыя дарожкі імкліва выносяцца матацыклісты. Над першым — чырвоны сцяг. Над іншымі сцягі з надпісамі «1917», «Мир народам»,

Ансамбль барабаншчыц Дома культуры прафтэхадунцаў.

«Власть Советамъ», «Заводы рабочимъ», «Земля крестьянамъ», «Хлеб голоднымъ»... Гучыць славуная «Каховка» ў выкананні С. Кульпы.

70 гадоў Вялікага Кастрычніка — гэта рэвалюцыя і грамадзянская вайна, першыя пяцігодкі, індустрыялізацыя краіны, калектывізацыя. Гэта яшчэ і Вялікая Айчынная вайна. Аб подзвігу народа — песня У. Высоцкага, фрагмент са спектакля паводле апавесці Б. Васільева «А досвітку тут ціхія...».

Розныя перыяды з жыцця краіны, рэспублікі ажываюць у нумарах. Мовай танца, песні расказваецца аб шляху, пройдзеным народам пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі.

Гучыць у выкананні В. Кучынскага песня «Дзень добры, мір!». На полі стадыёна самыя юныя — дзяўчынкі і хлопчыкі, выхаванцы дзіцячых садоў Мінскага камвольнага камбіната, якія зрабілі падарожжа ў краіну Спартландыю. Азарту, з якім спаборнічалі іх каманды «Бураціна», «Чыпаліна», «Здравяк», «Цыркун», «Малыш», маглі б пазаздросціць і даросля. Пераможцам прадстаўнікі Мінскай кандытарскай фабрыкі «Камунарка» ўручылі ўзнагароды — медалі-цукеркі.

Завяршалныя акорды прадстаўлення... Сотні ўдзельнікаў яго падхопліваюць словы: «Братству жаданаму слава! Партыі слава ў вяках!» Гімнам жыццю, гімнам рэвалюцыі — яе прадаўжэнне сёння ў той перабудове, якая адбываецца ў жыцці ўсяго савецкага грамадства — і стала праграма «Рэвалюцыі вечна агонь».

Мастацка-спартыўнае прадстаўленне пад такой назвай прайшло ўжо ў многіх гарадах і вёсках рэспублікі. Група артыстаў у складзе 350 чалавек выязджала на Гомельшчыну. У аўторак і сераду асобныя творчыя брыгады выступалі ў Хойніках, Брагіне, Лоеве, Рэчыцы, іншых гарадах вобласці. Сёння ж вечарам — першае прадстаўленне на гомельскім стадыёне (у суботу і нядзелю адбудзецца па два выступленні).

Такія ж святыя пройдуць і ў іншых абласцях рэспублікі.

НАШ КАР.

Народны харэаграфічны ансамбль «Чараўніцы» Міністэрства гандлю БССР.

На зялёным полі стадыёна — артысты Дзяржаўнага ансамбля танца БССР.

Сваё майстэрства дэманструюць матацыклісты.

Фота Ул. КРУКА.

грынаў, дакладчык Міхась Тычына, Адам Мальдзіс, Нічыпар Пашкевіч адзначалі плённасць укладу А. Чарнышэвіча ў развіццё Беларускай савецкай літаратуры, гаварылі аб ідэяна-мастацкіх вартасцях яго твораў, у першую чаргу — рамана «Засценак Малінаўка».

Тэкст і фота
Ул. КРУКА.

Вершы, урыўкі з драматургічных твораў Яўгена Шабана прагучалі на літаратурным канцэрце ў рэспубліканскім Доме мастацтваў — артыстка філармоніі Г. Дзягілева пазнаёміла студэнтаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта з кампазіцыяй «Вяртанне», у якую былі ўключаны таксама беларускія народныя песні.

Успамінамі пра Я. Шабана падзяліліся паэтэса В. Анолава, выкладчык універсітэта М. Каваленка, памочнік галоў-

нага рэжысёра па літаратурнай частцы тэатра імя Якуба Коласа С. Дашкевіч.
П. ГАРДЗІЕНКА.

«СУД АЛАІЗЫ» — НА СЦЭНЕ

Народны тэатр Маладзечанскага гарадскога Дома культуры паставіў спектакль «Суд Алаізы» па п'есе Валянціны Коўтун. Са сваёй новай работай самадзейныя налётныя прыехаў у Вільнюс. Спектакль быў паказаны ў Нова-Віленскай бальніцы, у якой у свой час працавала Алаіза Пашкевіч. Присутныя з хваляваннем сацылі за выканаўцаў ролі паэтэсы Таццянай Бабей, знешне падобнай на Цётку. Яна стварыла шматгранны вобраз гераіні, у якім спалучыла тра-

гізм яе махання, патрыятызм і любоў да роднай зямлі. Цікава ігралі і выканаўцы іншых ролляў. Спектакль у бальніцы адбыўся дзякуючы прапраўнуку В. Дуціна-Марцінкевіча Л. Цімохіну і донцару В. Банайцісу з Новай Вільні, якія ўзялі на сябе арганізацыйныя клопаты. Усе, безумоўна, засталіся ўдзячныя і рэжысёру М. Маціевічу, які ажыццявіў пастановку.

А. АНІШЧЫКЕНЕ,
г. Вільнюс.

Гэты ж здымак зроблены раней, у Мінску, у Доме літаратара, дзе таксама быў паказаны спектакль «Суд Алаізы». Самадзейныя артысты пасля выступлення.

Фота Ул. КРУКА.

Максім ЛУЖАНІН

Чытаючы лісты Леніна

Як ні шчыра трактар
 скібы верне,
 Сонца напусе або дажджы...
 Не дабраў засек даверху
 зерня,
 Зноў трасі кішэнь для замяжы.
 Патрасу...
 Для нівы і для змены.
 Тут жа засапуць, плячо
 ў плячо,
 Статкі разнастайных
 суперменаў —
 Ім падкінь пабольш,
 палепш харчоў.
 Можна менш махераў
 і дублёнак,
 Стане і свайго дабра
 для крам,
 Каб абут і сыт гуляў дзіцёнак,
 Роўна ўсім служыў універсам.
 Сцежка нас адна вядзе.
 Крутая.
 Тут свяціць не можа прывілей.
 Да Цурупы ліст перачытаю,
 Да таго, хто з голаду самлеў
 У Крамлі.
 Прыгнаўшы процьму
 хлеба.

Не хачу вяртаць той час...
 Але, але
 Неадступна стукае патрэба
 Пачасцей бываць у тым святле.

Услед другу

Пад спачуваннем
 па нябожчыку
 Тры алфавіты...
 У ланцуг,
 Між больш і менш
 саноўных росчыркаў,
 Не стала толькі слова —
 друг.

Не ўлезла самае патрэбнае,
 Замацаванае крывёй:
 Не мае пробы—імя зрэзнае!—
 Ні залатой, ні харчавой.

Яно рыдае ў смутнай музыцы,
 У голлі позняе вясны...

Ахвотнікі за месцы тузацца,
 Хоць адышліся б ад труны.

Спуджаныя вясной,
 Нікнуць снягі з пагоркаў,
 Шэранькіх туманоў
 Зыбавецца пераборка.

Слова падперазаў
 Шляхам —
 вясна ж як быццам!
 Толькі б усё сказаць,
 З праўдай не рассварыцца.
 Каб і мая тваёй
 Стала ў любой нягодзе.

Хлеб, перш чым стаць сабой,
 Цяжка ў дзяжы падходзіць.

Здзіўленне

Камянею, моўкну і нямею:
 Нехта, недзе плыў, адухваў
 змору,
 Чвэрць секунды,
 можа, трохі меней!—
 Вырваў з алімпійскага
 рэкорду.

Будзе красавацца чэмпіёнам
 Да сутычкі з новым
 каркаломцам.
 А якога толку ад таго нам,—
 Морж ямчэй куляецца
 ў палонцы!

Што дае той момант чалавеку?
 Я, вядома, не за крок
 мушыны,—
 Як пра бегуна
 ні прастарэкуй,
 А яму не збегчыся
 з машынай.

Вось бы ўладцаў свету
 нахіліла
 Як мага хутчэй і без вагання
 Хоць бы гэту сотую хвіліны
 Пра людзей паварушыць
 мазгамі.

Можна б, лёг да ног
 бяззбройны стронцый,
 Сок з бярозы даў бы
 рух ракеце,
 І навек сагнала цемру сонца,
 Чуючы якую, плачуць дзеці.

Не прырчу, час ад часу варта
 Вешаць медалі, плаціць
 манеты,
 Ды ці не занадта робім
 гвалту,—
 Лухнуць вушы ў беднае
 планеты.

Зварот жыцця

Глінішча...
 Гаёк шуміць над ровам.

Вёсачка, замшэлая, малая,
 Падмяліся ўвечар і гукае:

Дайце сепаратар пад каровы!

Ды не заўтра, просіць,
 а сягоння,—
 Заўтра мы ўзаб'ёмся і на коні.

Званок з Масквы

Начная Ялта. Вецер з мора.
 Далёкі мол згасіў агні.
 І дыхаюць у вокны зоры
 З надгорнае высачыні.

Не спіцца...
 А пры ім самота,
 Як міласэрная сястра.
 Званок — у некага турбота,
 Ды вельмі ж позняя пара.

І доктар, хворы на сухоты,
 Не прадчуваючы добра,
 Спяшаецца да тэлефона,
 А там...

Прымае да відна
 Цалункі, воплескі, паклоны,
 Нібы авацыя чутна:
 Студэнты, гімназісты, дамы,
 Выдатны поспех, поўны зал...

Штурмуюць дачу тэлеграмы,
 Узрушан Чэхаў...

І сляза
 Той пашаноты і прызнання
 Зляцела ў вока...
 Клічуць зноў.
 І зябне геній перад славай,
 А ў роце соль,
 крыві прыправа,
 І з губ ён абцірае кроў.

І чалавек, і постаць

Мы ўсе яго любілі, Куляшова,
 Ён без усмешкі слова
 не сказаў,
 А дакучалі ж здрады і абмовы
 І аплятала крокі драбязя.

І чалавек, і постаць,
 і натхненне,—
 Калі яшчэ хто прыйдзе
 на падмені!
 Каму не геній,
 а для нас ён геній,
 Якіх бы час ні падгадоўваў
 змен.

Тут вельмі мала гаварыць
 пра памяць.
 Ён сам — жывы, і з ім —
 жывыя мы.
 Чытае верш:
 І ўжо раве цунамі,
 Рауць з капыта
 ў Амсіславе грамы.

З-пад зялёнай

ялінкі

Ялінка ў цацках шле пагляд
 У свет маіх малых каляд,
 Дзе ў бацькаў двор
 бег
 беразак,
 Дзе лёс шляхі мне разавязу.

Снягі ў галлі пагойдваў сад,
 А вецер — іх услед страсаў,
 І быў вясковы наш пасад
 Гарантаваны ад Невад,
 Ад выбухаў, забойчых дзей,
 Што людству гроззяць дзень у
 дзень.

Раслі ў нас плодныя палі,
 Мы тут гаі свае паслі,
 Жылі, як людзям трэба жыць,
 Паклаўшы войны пад крыжы.

Хіба ўсё гэта успамін
 І гэткага не ўспомніць сын?
 Што будзе ён ад часу мець,
 Калі ў Невадах росцяць
 смерць?

Калі ракетныя віткі
 Свет круцяць пад ледавікі,
 Так што ні парастку дыхнуць,
 Ні ў небе жаўранка пачуць.
 ...Трашчыць наземная кара,
 Бунтуюцца зямляне скрозь.
 Курган над лежбішчам ядра
 Насыпле веку маладосць.

Нядаўняе паданне

Пад шэрым змрокам —
 Час быў такі! —
 Мاکі з-пад вокан
 Беглі ў макі.

Сыны айчыны —
 Ніхто не слаб,
 Мы з павучыных
 Вывемся лап.

Мы вернем волю
 Пад родны дах,
 Чырвоны колер,
 Гары ў грудзях!

Запаў у сэрца
 Той вугалёк
 Не аднаверцу,
 Хлопцу здалёк.

Хоць наймалодшы —
 Не голен вус —
 Смелы быў хлопчык
 Той не-француз.

Зняў вартавога,
 Разрэзаў дрот.
 Трубіць трывога,
 Аж рвецца рот.

Шаптаў у скрусе
 Ад цяжкіх ран:
 «Я — з Беларусі...

Янка...
 Іван».

І той краіны,
 Дзе паміраў,
 Ён родным сынам
 Навечна стаў.

Ды не прыснула
 Часаў вясло.
 Было-мінула,
 А не прайшло.

Хоць на магіле:
 «Янка...
 Іван», —
 Памяць не гіне,
 Жыў партызан.

І агнявыя
 Мاکаў збанкі
 Яму былыя
 Нясуць макі.
 Да нас паволі
 Віецца шлях...

Чырвоны колер
 Надзень, зямля!

Заклік

Калі кангрэсы тлумяць розум,
 Пад вокам ядзернай вайны,
 Калі па ваяўнічых позвах
 Трыльёны кідаюць яны,
 Калі натоўпы самагубцаў
 Жыццё мяняюць на нябыт,
 Ад тэрарызму, ад карупцый,
 Ад мінна-бомбавай пальбы,—
 Якою станеш ты, дзяржава,
 Дзе ўсім вядомы прэзідэнт
 Шукае ў зорных войнах славы
 І ў небе — новы кантынент.
 Як бы віталі ўсе асобу,
 Хто б мог маньяцтва запыніць
 І вызваліць наш бедны глобус
 Ад рабаўніцтва і хлусні.

Амерыка! Навошта зверам
 Хапаць за горла лёс краін,
 Нашто ашчэрвае твой бераг
 Агонь на свет, на тло руін.

Кветкі ідзі

На гэтым з'ездзе,
 праўдаю багатым,
 Была адна жанчына
 дэлегатам,
 Яна з прысланых
 Францыяй букетаў
 Прынесла некалькі
 чырвоных кветак.

Прыняў іх чалавек
 з той гвардыі высокай,
 Адкуль ідуць вяршынных
 спраў вытокі,
 І поруч з ім выростала
 Надзея,
 Як паўнамоцны
 прадстаўнік Ідзі.

ПРЭМ'ЕРЫ

На сцэне Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР узноўлены спектакль «Жызэль». Работа над славытым балетам А. Адана ў харэаграфіі Ж. Каралі, Ж. Перо і М. Пеціпа вялася пад мастацкім кіраўніцтвам выдатнай балерыны, народнай артысткі СССР Героя Сацыялістычнай Працы Ірыны Калпаковай, запрошанай з Ленінграда на пастаёнку «Жызэль». Музычны кіраўнік спектакля—Леў Лях, мастак — Эрнст Гейдэбрэхт. У ліку выканаўцаў—народныя артысты БССР Людміла Бржазоўская, Уладзімір Камкоў, Ніна Паўлава, заслужаныя артысты БССР Таццяна Яршова, Сяргей Пясцехін, салісты Інеса Душкевіч, Юзэф Раўнуць і інш.

Фота Ул. КРУКА.

Сцэна са спектакля «Жызэль»: салісты І. Белічка і Н. Філіпава.

Пад заслону сезона Рускі тэатр БССР імя М. Горкага запрасіў гледачоў на прэм'еру спектакля «Начныя нарлікі і Антыгона» Л. Разумоўскай (п'еса вядомая пад назвай «Дарагая Алена Сяргееўна»). Пастаёнку ажыццявіў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР В. Маслюк, сцэнаграфія—заслужаная дзеяча мастацтваў рэспублікі лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Ю. Тура.

Ролі ў спектаклі выконваюць А. Пастрэвіч, М. Мартыненка, А. Душачкін, А. Ждановіч і У. Янкоўскі.

ПЕТРУСЬ
БРОВКА
ВСЕГДА
СЛЕННЫМ

П. БРОВКА. Заўсёды з Леніным. Вершы. На рускай мове. Ужград, «Карпаты», 1987.

Закарпацкае выдавецтва «Карпаты» ўпершыню выпусціла зборнік паэзіі Петруся Бровки. І вельмі сімвалічна, што прэм'ера беларускай паэтычнай кніжкі прыпала на юбілейны год — 70-годдзя Вялікага Кастрычніка і 65-годдзя ўтварэння Саюза ССР.

Ва ўступнай нататцы «Пянін душы народнай» Таццяна Кабрніцкая расказвае пра творчы і працоўны шлях паэта.

Зборнік выдадзены 20-тысячным тыражом. Вельмі дапамагаючы чытачам заўвагі сіндальніца зборніка В. Рагойшы. Большасць перакладаў зрабіў Я. Хелемскі.

П. КАПЧЫК.

П. КАВАЛЕЎ. Пакінь нас, трывога. Аповесці і апавяданні. Аўтарызаваны пераклад з беларускай. М., «Советский писатель», 1986.

Тры аповесці і пяць апавяданняў сілалі змест гэтай кнігі аднаго са старэйшых беларускіх пісьмнікаў Паўла Кавалёва.

У аповесці «Дзень першы, ноч апошняя» расказваецца пра першых супрацоўнікаў органаў унутраных спраў Магілёўшчыны. Дакументальнасць асновы надае твору яшчэ большую праўдзівасць і пераканаўчасць. Уземаючы бацькоў і дзяцей прасочваюцца ў аповесці «Пакінь нас, трывога». Праблемы жыцця вёскі даследуюцца ў аповесці «Справы і людзі».

Разнастайная тэматыка і апавяданняў — дзень учарашні і сённяшні ў іх перакрываюцца між сабой.

Творы пераклалі Г. Папоў, Ф. Заяц, І. Пятрова, Я. Мазалькоў.

І. МІЛЕЎ. Пан Трымай Мой Парасон. Аповесці пра Непаседу. Пераклад з балгарскай. Мінск, «Юнацтва», 1986.

Убачыла свет яшчэ адна балгарская кніжка для дзяцей, перакладзеная на беларускую мову У. Ансімовічам. За вокладкай з незвычайнай, на першы погляд, назвай юны чытач знайдзе цікавыя, захапляльныя гісторыі, у якіх трапляе хлопчык Непаседа, яго сябры Ласун і Шчабатушка, яшчэ раз пераканаецца, што сапраўднае сяброўства дапамагае ў розных складаных жыццёвых сітуацыях. Кніжку гэту сілалі дзве аповесці вядомага балгарскага пісьмніка Ірвана Мілева «Непаседа» і «Магарджакі скарб».

Як паведаміў балгарскі штоднёвік «АБВ», у Кіеве ў выдавецтва «Веселка» гэтай ж кніжкай І. Мілева выйшла на украінскай мове ў перакладзе Анатоля Чэрдані.

АПОШНІМ ЧАСАМ на старонках штоднёвіка часцей сталі з'яўляцца публікацыі па пытаннях дзіцячай літаратуры. Зацікаўлена і з клопатам аб якасці твораў, адрасаваных юнаму чытачу, выказалі свае думкі А. Бадак, С. Кавалёў, Я. Каршук, М. Янчанка, М. Яфімава. Хацелася б, каб разгарнулася канструктыўная размова па гэтай праблеме, каб у ёй прынялі ўдзел не толькі пісьмнікі і крытыкі, але і выхавальнікі, настаўнікі, бацькі.

Сёння няма патрэбы даказваць, што менавіта з маленства ўражлівыя дзіцячая душа і памяць прыносяць у дарослае жыццё многія крытэрыі і ацэнкі, а матчына, бацькава слова выходзіць, уплывае на фарміраванне духоўнага аблічча будучага грамадзяніна. Гэта аксіёма. І пра гэта варта помніць усім нам, дарослым, і асабліва тым, хто мае прамое дачыненне да выхавання словам.

Мала садзейнічаюць прывучэнню цікавасці і любові да роднай мовы і літаратуры праграмы выхавання і навучання ў дзіцячым садзе. Цікаўным прапаную зазірнуць у кнігу для выхавальцаў дзіцячых садоў «Почтаем вместе» (Мн., «Народная асвета», 1984). Кніга ўяўляе сабой хрэстаматыю мастацкіх твораў, якія прапануюцца дзецям старэйшай групы для пераказу, чытання, заучвання на памяць. Так, напрыклад, у другім квартале праграма і адпаведна хрэстаматыя рэкамендуецца пазнаёміць дзяцей з 27 мастацкімі творамі. Але толькі 3 з іх належаць роднай літаратуры: беларуская народная казка «Як курчыца пеўніка ратавала», А. Александровіч — «Працавітая дзяўчынка», Я. Колас — «На рэчцы зімою». Прыкладна такія ж колькасці суадносін і ў іншых кварталах усіх узроставак груп.

У 1986 годзе ўпраўленне па дашкольным выхаванні Міністэрства асветы БССР выдала новую праграму для выхавання і навучання ў дзіцячым садзе. З надзеяй зазіраю ў раздзел «Развіццё мовы»: не можа быць, каб становішча не палепшылася! Але змен амаль няма.

Для таго, каб праграма адпавядала задачам сённяшняга грамадскага і культурна-асветніцкага жыцця рэспублікі, садзейнічала іх вырашэнню, у яе ў значна большым аб'ёме неабходна ўключыць творы беларускай літаратуры. Перш за ўсё трэба рэкамендаваць надзвычай багаты дзіцячы фальклор, а таксама лічылкі, паескі, загадкі, казкі В. Віткі, С. Шушкевіча, Э. Агняцет, С. Грахоўскага, Н. Гілевіча і іншых. Усё гэта не павінна выклікаць асабліва цяжкасцей у працы выхавальцаў, педагогаў дзіцячых дашкольных устаноў, бо яны падрыхтаваны да такой работы: у педучылішчах, ВНУ на факультэтах дашкольнага выхавання чытаецца салідны курс лекцый, праводзяцца семінары і практычныя заняткі, студэнты здаюць залік і экзамен па беларускай дзіцячай літаратуры. Аднак прымяненне гэтых ведаў не прадугледжваецца праграмай выхавання ў дашкольных устаноў.

Можа, таму і сённяшняя літаратура для дзяцей не такая багатая, як хацелася б, што вузкі попыт на яе? Бо, як кажуць, які попыт, такая і прапанова.

Давайце пацікавімся, што мелі магчымасць пачытаць нашы дзеці ў мінулым годзе ў рэспубліканскіх часопісах «Вясёлка» і «Бярозка». Не толькі будзіць цікаўнасць, але і з'яўляюцца своеасаблівым заклікам да справы, у прыватнасці, да збору краязнаўчых матэрыялаў «Урок думкі», якія праводзіў на старонках «Вясёлкі» В. Вітка. Проста і нязмушана пісьмнік гутарыць з юнымі чытачамі пра самае важнае і галоўнае ў жыцці. «Калі няма ўжо крывых тваіх бабулі і дядулі... ці ведаеш ты, хто яны былі, як зваліся?.. А хто твае

прадзеды?.. Твая памяць — гэта памяць твайго роду... Род і народ яднаюцца адным дарагім словам — Радзіма».

У пашане ў «Вясёлкі» казка. Яна ёсць амаль у кожным нумары, часцей гэта казка не народная, а літаратурная, аўтарская. У другім нумары «Вясёлкі» надрукаваны нават дзве казкі: «Казка пра Ляльку Бігі» Я. Радкевіча і «Хлебная крошка» Т. Дзеравягінай. Добрая задума ляжыць у аснове першай казкі — давесці да маленкіх чытачоў, што «самае зразумелае з усіх моў — мова дружбы. І ўсе, хто жадае людзям добра, хто хоча дружыць, абавязкова зразумеюць адзін аднаго, на якой бы мове яны гаварылі». Але, на жаль, гэта цудоўная думка праводзіцца ў

кач актыўнае суперажыванне чытача. Менавіта гэтага бракуе многім літаратурным казкам «Вясёлкі». Яны, як правіла, мала займальныя, сумныя і таму не ўражваюць, не захапляюць, не заламінаюцца. Гэта можна сказаць пра казку С. Тарасова «Рэха» («Вясёлка», № 6). У ёй прысутнічае вобразнасць, сакавітасць мовы, але казачнасці, таямнічасці, адкрыцця няма.

Казкам «Вясёлкі» часта не хапае мастацкай арыгінальнасці, што, відаць, усюгда сведчыць пра адпаведны ўзровень творчай культуры аўтараў. Так, Ганарлівая Стракава з аднайменнай казкі Т. Цікава («Вясёлка», № 7) вельмі нагадвае сабой Цвіркуна з казкі Я. Коласа «Цвіркун». Але структура і ідэяна-мастацкая нагрукка воб-

ка». Як правіла, кожны нумар «Вясёлкі» адкрываецца адпаведнымі месцамі вершамі: студзеньскі нумар — вершамі П. Макаля і М. Маляўкі пра зіму, майскі нумар — вершам М. Чарняўскага «Май», ліпеньскі нумар — вершам І. Скурко «Ліпень», восьмы нумар часопіса — вершам В. Гардзея «Жнівень» і г. д. Гэта, безумоўна, розныя па сваіх вартасцях творы, але тут, відаць, важней іншае — стварэнне своеасаблівага паэтычнага календара для юных чытачоў.

Па-мастацку дакладна стварае пейзажны малюнак У. Скаржынкі ў вершы «На Ласіным возеры» («Вясёлка», № 7):

Там сонца з неба сіняга
Дае ў ваду нырца.

За радкамі адчуваецца замілаванне і любоў аўтара да мясцін роднага краю. Ва ўяўленні чытача адзін за адным паўстаюць канкрэтныя і светлыя малюнкi, краявіды.

Радасць і паўната жыцця, суладдзе і гармонія ў прыродзе, жанці і працы чалавека перададзены ў вершы І. Скурко «Ліпень» («Вясёлка», № 7).

Калі зняможа ад турбот
Увішны месца ліпень,
Абме пыл, абме пот
Гарачы, добры лівень.

Метафарычная вобразнасць гэтага верша даступная дзіцячаму ўспрымання. Дакладнасцю і маляўнічасцю адлюстраванага жыцця вызначаюцца вершы Р. Барадуліна, М. Чарняўскага ў «Вясёлцы» № 5.

Аднак не ўсе вершы, змешчаныя летас на старонках нашых дзіцячых часопісаў, можна лічыць удалымі, не ўсе адпавядаюць псіхалогіі дзіцячага ўспрымання жыцця. Гуляе шматслоўе, імкненне знайсці незвычайны вобраз-метафару часта пераходзіць у зразумець не толькі дзецям, але і даросламу чытачу, аб чым ідзе размова ў творы:

...Стала сонейка манетным,
Невялікім медзяком,
Ну а там, далёка недзе,
Як вялікая скарбонка
Сіня зямля стала.
І па медзюку штовечар
На гарыстай той сінечы
У скарбонку медзяноку
Неба весела нідала.
(К. Каменша, «Вясёлка», № 9)

У другім нумары «Бярозкі» змешчаны вершы С. Папізіка «Зоркі», «Сцяг», «Ветразь», «Жывіца». Узнікае пытанне, наколькі адпавядаюць яны мэтам дзіцячага часопіса, бо за многімі радкамі юнаму чытачу цяжка ўбачыць канкрэтны змест.

Добрае неба дзяцінства
Не сцялі фашыяны хціўцы.
Мой бацька шыньель

разгарнуў —
вольнае неба дзяцінства
на зоркі, пад зоркі вярнуў.

Памятаючы, што дзеці мяляць больш канкрэтна, сумняваецца: ці ўспрымуць яны верш? Адназначна адпавядаючы наскою вызначаецца і верш «Жывіца» з гэтай жа нумару. Цяжка зразумець, што хацеў сказаць аўтар радкамі:

А праз вянкі —
Сонейкам
ён снаціцца (жывіца). — 3. М.)
У далоньку маёй руці.

На гэтай жа старонцы змешчаны малюнак А. Глобуса. Гэта сапраўдны рэбус. Няма назвы да малюнка, якая б памагла зразумець задуму аўтара. На ім намаляваны некалькі пяцікутных зорак, васьмікутнікі і многа іншых геаметрычных фігур, размешчаных хаатычна — шматвугольнікі, кружкі, рысачкі, кропачкі... Ці патрэбны такія абстрактныя літаратурна-мастацкія дзіцячы часопісы?

На жаль, поруч з паэтычнымі знаходкамі на старонках нашых дзіцячых часопісаў усё яшчэ трапляюцца драбнатэм'е і шэрасць. Рэдакцыя павінна займаць у адносінах да такіх твораў прынцыповую пазіцыю, адчуваць большую адказнасць перад сваім чытачом, памятаючы, што матэрыялы «Вясёлкі» і «Бярозкі» выкарыстоўваюцца ў школе для пазакласнага чытання, выхавальчай работы, на ўроках роднай мовы і літаратуры.

Зоя МЕЛЬНИКАВА,
г. Брэст.

Выхваляецца ЧЫТАЧА

творы даволі дэкларацыйна. Няма пераканальнага захапляючага сюжэта. Падзеі разгортваюцца будзённа, не выклікаюць суперажывання, эмацыянальнага ўзрушэння чытачоў, няма для іх адкрыцця. Тага прывёз з замежнай камандзіроўкі сваёй дачушцы незнамяю Ляльку Бігі, якая загаварыла з дзяўчынкай на нечакана зразумелай мове — мове дружбы.

Не шкодзіць і сёння звярнуцца да вопыту народнай казкі, якая заўсёды мае павучальнае значэнне. У добрай казцы «педагогіка» схавана ў падтэксе, перадаецца мастацкай сутнасцю вобразаў, персанажаў, іх учынкаў, а не абвешчана, як гатовы пастулат. Адкрыты дыдактызм пазбаўляе ў значнай ступені мастацкасці казку І. Галуковіча «Як вавёрка зіму сустракала» («Вясёлка», № 11). Больш дасканалы з'яўляецца казка Т. Дзеравягінай «Хлебная крошка». Натуральна і нязмушана ў юнага чытача ўзнікае пытанне: чаму ў роце гультая хлебная крошка ператварылася ў камень, а для дзяцей, якія ў цяжкія дні вайны данамагалі дарослым у тыле — збіралі лішанічныя каласкі, — была смачнай і духмянай?

Варта ўвагі па сваёй задуме і казка Г. Шыловіча «Два словы на адну літару» («Вясёлка», № 4). Цікавае чытача да твора выклікае ўжо сам зачыт: «Два словы: сена і смецце. Пачынаюцца на адну літару, а сена і ў іх розны. Цяпер пра гэта ведае і малады крумкач, які застаўся жыць побач са старым у Налібоцкай пущы...» У казцы апавядаецца, як курслеп, падхвачаны ветрыкам, паляцеў-пакаціўся, падмятаючы дарожны пыл, і «з травінкі духмянага лугавога сена стаў звычайным смеццем». Як бачым, у аснове твора праглядаецца сур'ёзны падтэкст, алегарычная вобразнасць абуджае думку аб месцы і прызначэнні чалавека ў жыцці. Але ці здольны ў дадзеным выпадку юны чытачы самастойна дайсці да такога вываду? Думаецца, што ў казцы не рэалізавана ідэяна-мастацкая сутнасць вобраза старога птаха — Крумкача. Ён у творах Г. Шыловіча як бы лішні, неабавязковы, бо не нясе выразнай сэнсавай і эмацыянальнай нагрукі.

Варта звяртацца да народнай казкі і для таго, каб яшчэ раз падзівіцца яе займальнасці, вострасюжэтнасці. Такой павінна быць і добрая літаратурная казка, калі аўтар хоча выклі-

раза ў Я. Коласа значна багацейшая, глыбейшая.

Спробу плённага развіцця традыцый фальклору, «Казак жыцця» Я. Коласа ўяўляе сабой казка М. Валюшкі «Дуб-заступнік» («Вясёлка», № 10). У творы востры драматычны канфлікт, што выклікае актыўнае суперажыванне чытача. Дуб у гэтай казцы — традыцыйнае ўвасабленне фізічнай моцы і духоўнай стойкасці. Ратуючы жыцці маленькіх шпачанятак, Жаўтароціка і Чарнушкі, ён уступае ў смерцельны паядынак з усемагутнай маланкай. Дуб гіне, але працягваюць сваё жыццё малыя птушаняты.

Безумоўна, трэба падтрымліваць намаганні аўтараў стварыць сучасную літаратурную казку для дзяцей. Але якраз прыкметы сучаснасці і адсутнічаюць у названых казках. Змест іх безадносны да часу, да важнейшых падзей сучаснасці. Выключэнне складае, бадай, ужо казка Т. Дзеравягінай «Хлебная крошка».

Несумненна, што наш юны чытач з вялікай цікавасцю чытаць бы сучасную казку, напоўненую сённяшнім зместам. У сувязі з гэтым прыгадваюцца «Касмічныя падарожжа мураша Бадзіні» М. Танка, «Ліса з магнітафонам» С. Шушкевіча.

Казка, народная і літаратурная, звычайна ўвасабляе маральна-этычны і філасофскі вопыт сваіх стваральнікаў і сцвярджае «вечныя ісціны». Можа скласціся памылковая думка, што магчымасці казкі ў адлюстраванні барацьбы ідэалаў сучаснасці абмежаваныя. Але гэта не так. Варта ў якасці прыкладу нагадаць аповесць-казку З. Бядулі «Сярэбраная табакерка», успомніць, як па-майстэрску захапляюча расказвае пісьмнік аб барацьбе добра і зла, наколькі максімальную эстэтычную і экспрэсіўную функцыю выконваюць усе вобразы: Дзіва-Дзед, Юрка Дратва, паны Сарачыніска і інш.

Якой павінна быць сённяшняя казка для дзяцей? Даць дакладны рэцэпт нельга. Зразумела адно — цікавай, займальнай, павучальнай. Менавіта такімі, як справядліва заўважае М. Яфімава («ЛіМ», 27.03.1987), і з'яўляюцца лепшыя казкі В. Вітка, У. Дубоўкі, С. Шушкевіча. Для стварэння добрай дзіцячай казкі ёсць надзейны арыенцір — народны казачны эпос, які варта добра ведаць, а яго традыцыі плённа развіваць.

Багата і разнастайна прадастаўлена паэзія на старонках часопісаў «Вясёлка» і «Бяроз-

«Гэта цень мой вярнуўся дамоў...» — так Леанід Дранько-Майсюк пачаў першую сваю кнігу «Вандрунік».

«Ёсць пачуццё, і дастаткова...» — так пачаў ён кнігу другую, «Над пляцам».

У радках гэтых розныя словы — аднолькавы стан. Толькі ў ранейшым радку больш трывогі, а ў пазнейшым — больш спакою. Бо прайшлі гады — і цяпер з таго, што нешта незваротна губляецца, не так страшна. І не гэтак палюхаюць прарыныя спробы душы замяніць страчанае тым, што шукаеш, — не ведаючы, ці знойдзеш. Зразумелася і ўсвядомілася непазбежнае. І ўспомніўся матчы радок: «Адзін, як вока ў лобе».

З радком гэтым, як нанова ўспомненым, з раптоўным усведамленнем таго, кім і чаму ён мовіўся, напішацца спачатку разгублены верш («Матчын радок»), які прадоўжыцца пасля вершам супакоеным:

Люблю адзіноту, люблю адзіноту спразную, да шляху падобную ў вырай праз далеч сваю і чужую. («Магчымасць забавення»).

«Якая там далеч, якія гады, які вырай?.. — здзіўлена пашыраны ў міжсабойнай валтузіні крытык, для якога і Разанаў, і Янішчыц яшчэ немаўляты. — Малады паэт!»

А маладому паэту сёлета трыццаць гадоў. Як і амаль усім астатнім, хто дамогся ў нас гонару называцца маладым паэтам, каго ў літаратурна-алімпійскіх гульнях адзначылі бронзавым медалём.

Амаль усіх іх з першых публікацый мякка папракалі і суроўна дапытвалі: дзе ў вашых вершах чужоўна сучаснасць і светлая будучыня? Чаму вы чапляецеся за дзіўніцтва, за вёску, за мінуўшчыну, за гісторыю, наогул за былое, хай нават яно і святое?

А за што ім чапляцца?

Усё іх свядомае жыццё прыпадае на час вонкавага добрабыту і ўнутранай разрухі, калектыўнай перакананасці і асабістай безвыходнасці. Гэта пры іх, на іх вачах дэклавалася

адно, а рабілася зусім іншае, пра што ніхто з нас нібыта ведаць не ведаў, а цяпер яно ўсім нам раптам адкрылася. І калі ёсць тут з чаго здзіўляцца, дык хіба толькі з таго, што не ўсе яны — як, зрэшты, і мы — сталі гандлярамі, ласэншчыкамі, барабаншчыкамі, прыёмшчыкамі пустога поспуду. Хто-кольвечы стаў і паэтам. Хоць пакуль і маладым:

Неспадзяваны, выпадковы ў два бакі нісе агні Рух апантаны, цягніковы, Шалёны, божа барані!

(«Калі чыгункі»).

Хіба тут нямашака адчування часу і сталага яго разумення? Развучыўшыся ўспрымаць перш-наперш эстэтычнае ў вершы, бескарыснае, а пасля ўжо ўсё астатняе, што на карысць, цяжкавата разабрацца, хто, з чым і для чаго прыходзіць сёння ў пазіцыю:

Раскладваць вогнішча ў возе, Як сеньчы дровы на парозе — Вар'яцтва! Але ўсё ж прашу Неразумелага мастацтва Доўгачаканых дзівацтваў, — Ускальхніце мне душу!

Не толькі рыфмай ці радком, Што неспадзеўнай душы лашчыць, А чым заўгодна, хоць ваўном З метафарай у чорнай пашчы...

Ен зразумелы для мяне, Як неба роднае і людзі, Пакуль блыжыць, пакуль імне, Пакуль метафары не згубіць.

Назву гэтага верша я мог бы пазначыць таксама, як і назвы вершаў папярэдніх — у канцы і ў дужках, аднак лічу важным падкрэсліць асобным радком, што называецца верш «Перад спрэчкай». І ў спрэчцы гэтай, далёка не новай, але сёння зноў актуальнай, якая мае быць адразу пасля таго, як мы агледзім-

ся па баках і ўбачым штосьці наперадзе, я на баку Дранько-Майсюка. Бо на другім баку — небяспека страціць пазіцыю як пазіцыю, падмяніць яе ў лепшым выпадку філасофіяй, сацыялогіяй, палітыкай, а ў горшым — чорт ведае чым. І ўзаконіць такую падмену, што мы спрытна навучыліся рабіць, засвоіўшы вопыт і 30-х, і 40-х, і 50-х гадоў, а да вопыту гэтага маю-

на зрушаным цыферблэце». Л. Дранько-Майсюк, наогул ягонае пакаленне, займаецца пераважна тым, чым павінен займацца літаратар: літаратурай. Бо ў нашым цэху значна паболела меліяратараў, экалагаў, грамадскіх дзеячаў, а Палессе як высушвалася, так высушвалася, а да салігорскіх тэрытонаў мы займелі яшчэ і радыёактыўныя плямы Чарнобыля...

лаеўскі плот». Вярнуцца да Віцебска з клічам, які Узвіхрыць будзённасці шэрыя транты: «Не спіце, ляньвія вартуўнікі, Бо сноўдаюць злодзеі і спекулянты!»

Паэзія Леаніда Дранько-Майсюка — лірычная плынь, раўнінная рака з вірамі і быстрыною. Мне, як чытачу, гэтага дастаткова, але самому паэту ча-

АГНІ Ў ДВА БАКІ

чы яшчэ і ўвішных нашчадкаў Бэндэ, якім духоўны іх бацька завяшчаў сваю справу святой літаратурнай інквізіцыі... Так што ўсё сёння глядзяць у будучыню — і кожны свайго часу чакзе.

Табэ вандраваці няспынна, Палохаці і чараваці, Па золаце койнай краіны, Нібыта па смеціці, імчаці.

Прамчыся па вуліцах Менска, Здавоўшы магчымым, тады Хай пойдзе твой грукат і трэснат Да іншай зямлі і вады! («Кола»).

Неаднойчы сустракалася мне друкаванае — у тым ліку і ў адносінах да Л. Дранько-Майсюка — вызначэнне «філалагічна паэт». Не таленавіты, бачыце, ці бяздарны, не лірычны ці эпічны, а філалагічны. Адукаваны, маўляў, хоць і з нашага мястэчка. Калі і ёсць у такім вызначэнні нейкая пахвала, дык яе мала, бо яна сапраўды местачковая, а болей тут усё тых жа даўно знаёмых спроб падмяніць сутнасць пазіі, выдаць за асноўнае ў ёй не эстэтычны, мастацкі, а сацыяльны змест. Філалагічны — значыць, кніжны, а значыць, не ў віры падзей, не б'е ў званы і не грукзе ў дзверы.

Я не падсякаю сук, на якім сяджу: я за актыўнасць, за тое, каб быць у віры падзей, каб грукца ў дзверы. Але з вершамі ў кнігах, з пазіі грукца, а не...

Мне даспадобы, што ў час, калі «збіліся ў гурбу гадзіны

Чаму? Я перакананы: адна з прычын тая, што паболела меліяратараў — і паменела літаратараў. Хоць, вядома, не самі па сабе яны зменшыліся, не вымерлі. Яны не маманты.

Імпаўне мне пагляд Л. Дранько-Майсюка і ягонага пакалення ў гісторыю. Прадаўжаючы гістарычную міфатворчасць Уладзіміра Караткевіча, яны спрабуюць нарасціць у літаратуры слабенькі пакуль гістарычны пласт, узмаціць падмурак, на якім толькі і можа стаяць — будавацца сапраўдная культура. Іншым разам, праўда, яны занадта захапляюцца гэтым, гоняць коней выключна ў пагоно, але такой бяды: ці так ужо шмат у нас захаплення ўласнай гісторыяй?

Дзе захапленне — там любоў. А дзе любоў — там надзея. І вера ў тое, што Не здычае месца, Дзе працавалі жорны. («Васіль і Люба»).

Адзін з вершаў кнігі «Над пляцам» называецца «Віцебск 1922», дзе ёў нейкім закутку базарнага раю купляе Шагал малаткі і цвікі, і слоікі з фарбамі выбірае.

У нас быў не адзін Мінск, мы мелі некалькі цэнтраў культуры — куды ўсё падзелася? «Іных уж нет, а те далече», Шагал з'ехаў за мяжу, а ўсё астатняе перацягвалася, пераманьвалася ў сталіцу — і што?.. Ці не глянуць нам на кірунак руху?» Перасыпаць старую адрыву, перабраць міка-

сам здаецца, што энергіі не хапае — і ён пачынае ўзводзіць штучныя плаціны. Такая гідраінжынерія, зрэшты, заканамерная, але заканамерна і тое, што рака ў такіх выпадках затапляе палі, дзе б магло ўскаласіцца жыта, а вада з плаціны толькі падае, гудзе — і прыгожа ляцяць пырскі:

Ты магутнікам стань на зямлі! ..Тым я стаў на зямлі, нім праслілі, Долю ніцма — паны, кіралі... Горы, дрэвы галовы схілілі.

У той жа час менавіта з гэтага верша, напаткаўшы яго ў перакладзе на рускую мову ў часопісе «Юность», дзе ён выглядаў яшчэ больш гідраінжынерам, я пачаў сачыць і за іншымі публікацыямі сапраўды маладога тады паэта. Зацікавілі мяне не гул і пырскі, глянулася тое, што чалавек здольны ствараць плаціны. А гэта ўжо хоць што-небудзь ды значыць:

З талерні Сярэбраны яблык вазьму — Да столі падніму высокую.

І пройдзеца велічны гром па ўсяму Палессю — жанчыны да вокан!

Во яно як... І хай сабе. Бо гэта ж не «богам створаная проза», а «д'яблам вынесеныя вершы», справа трохі грэшная. А праз тое і спавядальная... Не ў грамавым гэтым раннім вершы, а ў пазнейшых, дзе паэт сам для сябе адкрые, што спавядальнасць — і ёсць ягоная сутнасць.

Вось, бадай, і ўсё. Уладзімір НЯКЛЯЕУ.

Сярод тых, хто папоўніў у апошнія гады шэрагі літаратурнай моладзі, вылучаецца імя Леаніда Дранько-Майсюка. Сёлета ў выдавецтве «Мастацтва літаратура» пабачыў свет другі па ліку яго паэтычны зборнік «Над пляцам».

На выхад гэтай кнігі адгукнуліся паэт Уладзімір Някляеў і выкладчык універсітэта з Гомеля А. Ненадавец. Калі таварыш на прыру разглядае творчасць Л. Дранько-Майсюка ў шырокім кантэксце сучаснай маладой пазіі і грамадскіх змен, то чытач асноўную ўвагу звяртае на змест і паэтыку вершаў.

Не ўсе меркаванні А. Ненадаўца мы падзяляем. Аднак тэматычная і стыльвая назвыласць вершаў Дранько-Майсюка дае падставу для разгляду іх з розных пунктаў гледжання.

ВЕРШЫ маладых паэтаў выклікаюць звычайна асаблівую зацікаўленасць чытачоў. Сустрэчы з новым, своеасабым словам чакаеш і на старонках паэтычнага зборніка Л. Дранько-Майсюка, «Над пляцам». Паспрабуем разабрацца, якім ён атрымаўся, ці апрадала кніга спадзяванні тых, хто яе чакаў.

Чытаючы вершы Л. Дранько-Майсюка, адразу звяртаеш увагу на тое, што паэт вельмі любіць сваю малую радзіму — Палессе, свая родны Давыд-Гарадок, у якім прайшло яго маленства, дзе ён разам са сваімі школьнымі сябрамі назіраў веснавы разліў свавольніцы Гарыні, дзе гэтак хораша цвітуць летам жоўтыя шольсіі, дзе засталася незабыўнае юнацтва, якое часам стыхійнымі салодкімі ўспамінамі ўрываецца ў жыццё:

Пра што мы згадаем, Пра што запяём, Куды мы на лета паедзем?.. І лютаўскі вецер, І ліпеньскі гром Спрыляюць сардэчнай бясдзе. («Валія»).

Хораша гучаць таксама творы, прысвечаныя своеасаблай, таямнічай палескай прыродзе. Аўтар умее ў звычайнай з'яве, якую мы назіраем штодзённа, знайсці прыгожае, непаўторнае. Чытаючы такія вершы, адчуваеш, як паэт паступова «ўдыхае жыццё ў душу» ў творчыя прадметы, якія раней у яго творчасці не ажывалі. Здаецца, што з намі павяжна размаўляе

«МНЕ ПАТРЭБНЫ БЫЛІ ПАРАЎНАННІ»

велічная Гарынь-рака, снег, трава, сад, нават вецер, які «намотвае шэрыя клубкі ранняга прыцемку на ражкі шыткетніку», і хмаркі, што «выбаўляюцца з дрыготкіх плямаў дня і шукаюць для сваіх лапак вярчэння седала» («Проза радасці»).

Моцнымі атрымаліся і вершы, у якіх аўтар з замілаваннем і любоўю стварае шматгранны вобраз маці, апавядае пра яе нялёгі жыццёвы шлях. Менавіта да яе даводзілася звяртацца Л. Дранько-Майсюку за парадамі, дапамогай у цяжкія моманты жыцця:

Мамачка, Давай мы пагаворым І пра тое, як раней было, І пра тое, як глядзелі зоры На акуты нуфар і вясло. («За ракою»).

Даволі ўдалымі можна назваць і творы, прысвечаныя памяці М. Шагала («Віцебск 1922»), Уладзіміра Дубоўкі («Кола»). Аўтар слуха разважае аб ролі мастацтва, літаратуры ў станаўленні першага ў свеце сацыялістычнага грамадства, паказвае, як бяняля гсы палымянага слова і вогненнага пэндзля ворагі, як стваралі розныя перашкоды на іх шляху.

лубок»), звяртаецца да гістарычнага мінулага Беларусі («У Менску», «Пляц волі»).

Усё, здаецца, добра, але давайце паспрабуем глянуць і на другі бок медала. Далёка не ўсё ў аднолькавай меры ўдалося Л. Дранько-Майсюку ў яго новай кнізе. Некаторыя творы атрымаліся расцягнутымі, думка паэта ў іх неяк «расплылася», і чытачу, хаця і зразумела ўвогуле асноўная аўтарская задумка, цяжка разабрацца ў тым, што ж асабліва хацеў падкрэсліць аўтар, на чым ён акцэнтаваў сваю асноўную ўвагу. Возьмем, напрыклад, верш «Бондар». Перад намі хутчэй за ўсё падрабязнае, дакладнае апісанне працэсу стварэння новай бочкі, якая ў рэшце рэшт атрымалася прыгожая і гулка, а вось што тычыцца самога верша, то ён так і не зазвінеў.

Болей таго, часам дзіву даешся, як свабодна паэт рыфмуе словы ў радкі, прычым, даволі часта сумяшчае нават несумяшчальнае:

Кранецца промень палівацкі, І можна баечку сплясці. Як певень бег да дзікай начкі Па градах, купінах, трысці. («Залаянне»).

Нам застаецца тут толькі га-

даць, што гэта: узлёт творчай фантазіі? Ці паэтычная смеласць, якой наканава на «падарыць» інтрыгу? Бедалага-певень, якому, мабыць, страшэнна надакучыў курыны гарэм,

апынуўся ў цяжкім становішчы, але і для сябе паэт стварыў у ладзеным выпадку незайздросную сітуацыю...

Ці вось яшчэ такі займальны прыклад:

Густое воблака снубуць, Хвастамі засцяць паўнеба. Лімонныя, як пальцы негра, Струменні малака цякуць. («Каровы»).

Няцяжка здагадацца, што «густое воблака» — гэта трава, якую шчыпаюць каровы. Але вось якім чынам паэт умудрыўся паставіць бедных жывёлін так, што яны сваімі хвастамі «засцяць» яму паўнеба? Да таго ж параўнанне «лімонных струменяў малака» з пальцамі негра, на маю думку, занадта адвольнае.

Не заўсёды апраўданы і праўданыя некаторыя іншыя параўнанні. Так, напрыклад, у вершы «Сад у красавіку» чытаем:

Той сад падобны да сабані, Чкае ён гаспадара. У адным са сваіх вершаў («Два вершы») аўтар зборніка піша: «Мне патрэбны былі параўнанні, бо так нас вучылі ў літаратурным інстытуце». Што тычыцца вучобы, то вучылі, мусіць, правільна, але што ты-

чыцца такіх параўнанняў, то аўтар, шукаючы сваё, арыгінальнае, губляе падчас пачуццё меры.

Некаторыя творы Л. Дранько-Майсюка, што называецца, аздадаваюць сваёй няпэўнасцю.

Ты бачыш міску на стала І ў місцы шэрую вужану? На ёй у залатым святле Расы ці пылу ані знаму. («Вужак»).

Пра што гавораць прыведзеныя радкі? Сапраўды, у беларускім народзе вядома старажытнае намер'е (у прыватнасці, на Палессі яно бытавала шырока, а ў некаторых мясцінах бытуе яшчэ і зараз), — гэта павер'е аб накланенні беларусаў звычайнаму вужу. Многа расказаў і пра «дамашніх» вужоў, якія жылі ў хатах разам з людзьмі. Дзеці, як з цацкамі, гулялі з імі, іх аберагалі, і калі сям'я садзілася за стол есці, то налівалі асобна і вужу. Але тая міска была не на стала, а пад сталом. І таму, калі чытаеш верш «Вужак», то так і нельга зразумець, што гэта: своеасаблівая трактоўка паэтам народнага павер'я ці нейкая патаемная задумка Л. Дранько-Майсюка, якую цяжка зразумець непадрыхтаванаму чытачу. Тым болей, што апошнія радкі твора таксама не працягваюць думку:

Давай, вужану матляні На дол знянцуну Ці на неба, Густаго крупніку налі У міску з надпісам «Smacznego».

Усе гэтыя прыклады, прыведзеныя вышэй, здавалася б, дробязі, тым не меней яны прыносяць узражанне ад увогуле цікавага зборніка.

А. НЕНАДАВЕЦ, г. Гомель.

ГУТАРКА Ё НАС—АБ КУЛЬТУРЫ

Крытычныя і публіцыстычныя артыкулы на старонках «ЛіМа» закранаюць самыя істотныя пытанні модусу існавання культуры: застойнасць у літаратурным працэсе, залежы мастацкай літаратуры ў кнігарнях (пры адначасовым дэфіцыце добрых кніг), недахопы ў сістэме народнай асветы. У газету пішуць розныя людзі, выказваюцца не толькі эмоцыі, але і канструктыўныя парады і прапановы. У новым амплуа мы бачым некаторых знаёмых аўтараў, у прыватнасці, выдавецкіх работнікаў.

Штогод на старонках «ЛіМа» выступалі галоўныя рэдактары (або намеснікі) вядучых беларускіх выдавецтваў. Прадстаўлялі тэматычныя планы, чытачы аб кароткую інфармацыю аб напрамку работы выдавецтва, аб рэпертуары і галоўных кніжных навінках наступнага года. Інфармацыя гэта нагадвала меню комплекснага абеда: ні выкінуць, ні дадаць, ні змяніць нічога нельга, а калі вы не задаволены — выбачайце, калі ласка! За тэмпланам стаяць не толькі супрацоўнікі рэдакцыі і аўтары, але і паліграфічная прамысловасць з яе планами, лімітамі на паперу і матэрыялы, з яе непаваротлівасцю.

Раптам — нечаканасць — галоўны рэдактар выдавецтва «Юнацтва» Яўген Каршукоў («ЛіМа», 13.03.1987 г.) выступае з вялікім артыкулам не ў сувязі з тым, «чым парадзе выдавецтва ў наступным годзе». Перад грамадскасцю выдавецтва працэс вывешчвання «з сярэдзіны» — тлумачыцца такая з'ява, як перанос кніжак з плана ў план, раскрываюцца некаторыя аспекты ўзаемаадно-

сін з аўтарамі. Нельга не пагадзіцца з Я. Каршуковым — сённяшні стан беларускай літаратуры, асабліва дзіцячай, не настрайвае на аптымістычны лад. Прыклады, якія ён прыводзіць, выдавочныя і пераканаўчыя.

А як мяркуе паленшыца стан літаратуры само «Юнацтва»? Якія захады робіцца для таго, каб паспрыць прагрэсу беларускай дзіцячай літаратуры, калі не сёння, то ў будучым? На гэтыя пытанні артыкул Я. Каршукова адказуе не дае. У рэшце рэшт вылучаюць «Юнацтва»... «макулатурныя» выданні: яны даюць і тыражы, і лісты-адбіткі, і галоўнае, патрэбны прыбыткі! — паведамляе нам галоўны рэдактар. Сапраўды, разгорнем тэматычны план выдавецтва на бягучы, 1987 год. 79 працэнтаў тыражоў «Юнацтва» выпускае рускай мовай, сярэдні тыраж беларускамоўнай дзіцячай кнігі значна меншы, чым кнігі рускамоўнай. Можа, у выдавецтве ёсць цяжкасці з рэалізацыяй беларускамоўнай кнігі? Але ж мы ведаем пераканаўчыя прыклады імгненнага знікнення з паліц кнігарняў 100-тысячнага тыражу беларускага «Рабінзона Круза», 90-тысячнага «Маўглі», цудоўных кніжак-біяграфій «Галілей», «Ганібал», «Жанна д'Арк» і інш. Што ж прапануе «Юнацтва» сёння? Агульны тыраж кніг Героя Савецкага Саюза, лётчыка-касманаўта СССР У. Каваленка «Радзіма мне крылы дала», зборніка беларускіх народных казак і апавесці лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Г. Траяпольскага «Белы Бім Чорнае вуха», меншы, чым адной кніжкі І. Бурсава «Сорак со-

рок»! Апошні раз па-беларуску раман Роні Старэйшага «Змаганне за агонь» выйшаў у 1929 годзе, не перавыдаваўся з 1932 г. беларускі выклад «Прыгодаў удалага ваякі Швейка», сотні класічных твораў яшчэ чакаюць перакладу. Што ж «Юнацтва»? Яно збіраецца друкаваць Роні Старэйшага па-руску...

Мы разумеем, што заказаць новы пераклад ці адрэдагаваць стары — гэта выдаткі. Заказаць арыгінальныя ілюстрацыі нашым цудоўным мастакам — таксама выдаткі. Замест таго, каб працаваць на няўдзячнай ніве стварэння новай кнігі, рэдактару лягчэй гнаць адно за адным чарговым перавыданнем добра адрэдагаванага раней літаратурнага бестселера. Тут табе і лісты-адбіткі і, у рыфму сказаўшы, прыбыткі.

На маю думку, тыражная палітыка нашых выдавецтваў даўно вымагае больш разумнага планавання. Дастаткова, напрыклад, сказаць, што «Мастацкая літаратура» прапануе чытачу сёлета аднолькавым тыражом (і лістажом) санеты Шэкспіра і свой тэматычны план.

А ці спрыяе такая выдавецкая палітыка паліпшэнню сітуацыі з беларускай мовай у школе і па-за школай? Хацелася б пачуць думку і іншых выдавецкіх супрацоўнікаў: што робіцца канкрэтна для карэнай перабудовы кнігавыдавецкай справы? Бо гутарка ў нас — аб культуры.

М. НИКАЛАЕУ,
супрацоўнік Дзяржаўнай публічнай бібліятэкі імя Салтыкова-Шчадрына, г. Ленінград.

Валянціне Шчадрыной—60

28 мая споўнілася 60 гадоў перакладчыцы Валянціне Шчадрыной. Праўленне СП БССР накіравала ёй прывітальны адрас, у якім гаворыцца: «Дарагая Валянціна Ніканораўна! Сярдэчна віншуем Вас, вядому перакладчыцу і прапагандыста беларускай літаратуры, з 60-годдзем з дня нараджэння. Ваш працоўны і творчы шлях цесна звязаны з Беларуссю, з беларускай літаратурай. Пасля заканчэння Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна і аспірантуры пры Інстытуце мовазнаўства імя Януба Коласа АН БССР Вы працавалі рэдактарам у выдавецтве «Народная асвета». У

1953 годзе Вы пераехалі ў Маскву, дзе выкладалі мову і літаратуру ў сярэдняй школе, былі літаратурным рэдактарам Дзяржаўнага медыцынскага выдавецтва, загадалі літаратурны адрасам «Медыцыйскай газет». У 1968—1986 гг. Вы працавалі ў апарце праўлення Саюза пісьменнікаў СССР кансультантам па беларускай літаратуры. Вы актыўна і зацікаўлена прапагандавалі беларускую літаратуру, садзейнічалі перакладу лепшых твораў на мовы братніх рэспублік і замежных краін, аказвалі практычную дапамогу СП БССР у ажыццяўленні шырокага кола арганізацыйна-творчых і выхавальных мерапрыемстваў.

Мы ведаем Вас як высокую кваліфікаванага перакладчыка твораў беларускай літаратуры на рускую мову. На Вашым творчым рахунку пераклады кнігі і асобных твораў В. Быкава, У. Караткевіча, І. Чыгрынава, А. Кудраўца, А. Асіпенкі, І. Пташнікова, А. Васілевіча, Л. Арабей, Л. Гаўрылікіна і іншых пісьменнікаў. За плённую работу ў мастацкім перакладзе і актыўную прапаганду беларускай савецкай літаратуры Вам прысвоена ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР. Шчыра жадаем Вам, дарагая Валянціна Ніканораўна, новых творчых здзяйсненняў на ніве братэрства і літаратуры.

Супрацоўнікі «ЛіМа» далучаюцца да гэтага віншавання.

ВЕЧАР ПЕСНІ

Адрасу чатыры песенныя прэм'еры адбыліся на гэтым вечары. Ён быў прысвечаны творчасці народнага артыста БССР Ігара Лучана і лаўрэата Усеагульнага конкурсу кампазітара Уладзіміра Прохарава. Вечар, арганізаваны Саюзам кампазітараў БССР і мінскім Домам афіцэраў, прайшоў пад рубрыкай «Мастацтва — арміі і народу».

Песні прагучалі ў выкананні народнага артыста рэспублікі В. Вулячы, заслужаных арты-

стаў БССР Т. Раеўскай, І. Краснадубскага, трыю Палаца культуры МТЗ, а таксама Т. Арлоўскай, В. Стральчані, У. Правільскага, народнага ансамбля песні і танца «Пралескі» рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў, Сімфанічнага аркестра Дзяржтэатрадыі БССР (кіраўнік заслужаны артыст рэспублікі Б. Райскі). У вечары ўдзельнічаў аўтар песенных тэкстаў А. Лягчылаў, які прачытаў свае вершы.

П. ГАРДЗІЕНКА.

НАТХНЁНАЯ СКРЫПКА

Камерная зала філармоніі... Цудоўная архітэктура старажытнага будынка, своеасаблівы інтэр'ер утульнай залы, выдатная акустыка, — усё гэта спрыяе ўспрыняццю музыкі. Не дзіўна, што амаль усе канцэрты ў зале на Залатой Горцы праходзяць з аншлагам.

Нядаўна тут з поспехам выступілі саліст Беларускай дзяржаўнай філармоніі, лаўрэат першай прэміі Міжнароднага конкурсу імя Н. Паганіні Аляксандр Крамароў. Амаль дваццаць гадоў прадстаўляе ён беларускае выканаўчае мастацтва ў канцэртных залах нашай краіны і за мяжой. Асабліва падкрэслівае асветніцкую дзейнасць скрыпача ў нас у рэспубліцы. Здаецца, няма такога горада ці пасёлка, дзе б не гучала скрыпка Аляксандра Крамарова.

Мастацтва музыканта ў апошнія гады набыло значную глыбіню, выразнасць. А яго віртуозныя якасці, здаецца, дасягнулі той вышыні, калі не з'яўжаюцца ніякія тэхнічныя цяжкасці, калі ўсё выконваецца, як кажуць, — гуляючы. Асабліва хочацца адзначыць высакорнасць інтанацыі, густы, тонкае адчуванне стылю.

Слухаць майстра — сапраўднае свята, для прафесіяналаў жа гэта яшчэ і выдатная школа. Новая праграма, з якой выступіў на гэты раз А. Крамароў, — не часта з'яўляецца на афішах скрыпачных канцэртаў. Яна ўключае творы надзвычай складаныя. Думаю, асабліва тлумачэнні ў спатрэбна, калі назаву кампазітара: гучала музыка знакамітага італьянца Нікало Паганіні. Мы пачулі пластычнасць і напеўнасць самат для скрыпкі і гітары (гітарыст Уладзімір Бельшыў), лёгкасць і арганічнасць у надзвычай віртуозных п'есах «Малінар» і «Венецыянскі карнавал». Неймаверны расцінкі пальцаў, скачкі, разнастайныя двайныя ноты, лічына, ігра на адной струне, — усё гэтыя выключныя складаныя тэхнічныя прыёмы ігры на скрыпцы (першаадкрывальнікам якіх і быў Паганіні) скарываўся А. Крамароў без відавочна намаганняў і былі падпарадкаваны мастацкім задумам. Мы, слухачы, апынуліся ва ўладзе ўзніслага музіцыравання, якое і прынесла ўсім присутным сапраўдную эстэтычную асалоду.

А. СЦЕПАНЦОУ.

У ПЛАНЕ ПАРАЎНАЛЬНАГА ВІВУЧЭННЯ

Даўнія традыцыі маюць сувязі беларускай літаратуры з заходнеўрапейскай і, у першую чаргу, з нямецкай літаратурай. Першай спробай канкрэтнага аналізу станаўлення іх стала нігі У. Сакалоўскага «Пара станаўлення», выпушчанага выдавецтвам «Навука і тэхніка». Падзаглавак яе — «Вопыт параўнальнага вивучэння беларускай і некаторых класічных зарубешных літаратур» — вызначае кола пытанняў, якія трэба ў поле зроку даследчыка.

Матэрыялы, сабраныя аўтарам, ахопліваюць перыяд з канца XIX да першай палавіны XX ст., а калі канкрэтней — ад першых публікацый, зместам сваім звязаных з беларускай літаратурай, на старонках славістычнага часопіса «Архіў славянскай філалагіі» («Архіў славянскай філалагіі») да пачатку другой сусветнай вайны. Дарэчы, першы раздзел «Ад славістычных артыкулаў да першых перакладаў» і пабудаваны на аснове звестак, падрыхтуецца з друку канца мінулага стагоддзя.

Наступныя раздзелы «Бела-

руская літаратура ў Германіі» і «Нямецкая і аўстрыйская літаратура ў Беларусі» сведчаць, што ўзаемасувязі асабліва пашырыліся ў дваццатыя гады, калі ўвогуле набылі размах культурныя кантакты беларускага народа, дзюкуючы выхаду Беларускай ССР на міжнародную арэну. Гэта тычыцца і сувязей з іншымі заходнеўрапейскімі літаратурамі — «Скандынаўскія літаратуры ў Беларусі».

Адметнасць выдання ў тым, што ў ім разглядаюцца не толькі кантакты сувязі, але і тыпалагічныя, найперш на прыкладзе творчасці М. Чарота і І. Бехера. Як сведчыць У. Сакалоўскі ў раздзеле «Тыпалагічная агульнасць і нацыянальная адметнасць», «літаратурная спадчына Чарота і Бехера 20-х — пачатку 30-х гадоў у плане раскрыцця ў ёй тэмы рэвалюцыі, сцвярдзення сацыялістычнага ідэалаў і станаўлення новага героя выяўляе значнае падабенства тэматыкі і ідэаэстэтычных пазіцый пісьменнікаў у іх творчай эвалюцыі да сацыялістычнага рэалізму».

С. ЛАТУШКА.

ЛІСТ У РЭДАКЦЫЮ

Купалаўскія Аконы... Пра гэтую мясціну мы ведаем са школьнай парты, вось што гаворыцца пра іх у энцыклапедычным персанальным даведніку «Янка Купала»: «Аконы былі для Купалы такімі, як Міхайлаўскае для А. Пушкіна, Тарханы для М. Лермантава, Карабіха для М. Някрасава, Ясная Паляна для Л. Талстога, Навагрудак для А. Міцкевіча, Мікалаеўшчына для Я. Коласа. Аконы былі для паэта невычэрпнай крыніцай натхнення, шматлікіх тэм і настроў, непасрэднай натурай паэтычных малюнкаў і іх шматфарбнага каларыту, а таксама шырокім полем пазнання народнага жыцця, сацыяльных канфліктаў, народных характараў».

Назву Аконы трэба разумець у шырокім значэнні. То вялікі абшар аконаўскіх ваколіц: вёсак, фальваркаў, а таксама комплекс краёвага ўрочышчаў. Увесь гэты абшар яшчэ называюць Лысагоршчынай (Лысагоршчына — радзіма Купалы).

Нельга сказаць, што мала зроблена для ўвекавечання памяці народнага песняра. Тут можна прыгадаць Літаратурны музей паэта ў Мінску, мемарыяльныя запаведнікі ў Вязынцы і Ляўка, шматлікія знакі ў розных мясцінах Беларусі і па-за яе межамі. Аднак родны кут Купалы да гэтага часу застаецца мала даследаваны, менш вядомы, чым Вязынка і Ляўкі. Увесь матэрыял пра Аконы і Селішча раскіданы па часопісах і газетах, не сабраны ў адным выданні з адпаведнымі ілюстрацыямі. З Лысагоршчынай Купала быў параднёны на працягу 33 гадоў (1895—1929), а з Вязынкай — адзін год (1882—1883), з Ляўкамі — шэсць (1935—1941).

Заняўбанне Аконаў пачалося ў канцы 20-х гадоў, калі іх пакінуў швагер Купалы Юльян Феліксавіч Раманоўскі. Юльян пераехаў на новае месца жыхарства, у калгас «Маяк сацыялізму», што пад Барысавам. У хуткім часе Аконаўская сядзіба перайшла ў калгасную маёмасць, але захоўваць будынік было нязручна, бо яны знаходзіліся ў значнай адлегласці ад пасёлка і ніхто там не хацеў жыць. Потым пабудовы хутара разбурылі, будаўнічы матэрыял скарысталі для розных гаспадарчых ужыткаў. Аконы сталі... раскіданым гняздом.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны, калі мемарыяльная камісія па ўвекавечанні памяці Купалы рабіла аглядзіны важнейшых паэтычных мясцін — Аконаў, Вязынкі, Ляўкоў і іншых, то з усіх іх без вялікіх выдаткаў лягчэй было аднавіць Вязынку і Ляўкі, бо там захаваліся будынік, а ў Аконах былі толькі падмурак ад дома.

Пра Аконы яшчэ раз успомнілі пад час падрыхтоўкі да

святкавання стагоддзя з дня нараджэння народнага паэта. Тады ж прымацавалі мемарыяльны знак на валуне, на якім любіў калісьці адпачываць паэт. Зараз помнік заняўбаны, бо ніхто пра яго не апыкуецца.

Усялякія нягоды, віхуры часу вынішчалі шмат што на нашай зямлі. Цяпер да цудоўных Аконаў не толькі не дабрацца на машыне, але і пехам цяжка іх адшукаць, бо навокал узбулі лясы, хмызнякі, пазарасталі сцежкі-дарожкі, па якіх вандраваў паэт. Ад усіх былых паселішчаў цяпер толькі захаваліся найбольш даступныя, пры добрых дарогах Вялікія Бясыды і Янушавічы. Думаецца, варта было б знайсці ўстаноўкі ці арганізацыі, на якія б ляглі абавязкі падтрымання і захавання ўсіх прыродных помнікаў, звязаных з вытокамі творчасці паэта. Трэба распрацаваць маршрут аглядзіны Лысагоршчыны, упарадкаваць на тым шляху дарогі, каб можна было прасхаць на транспарце. Маршрут мог бы быць такі: Мінск—Бяляўчы—В. Бясыды—Селішча—Дзяніскі—Карпілаўка (сядзіба пісьменніка Ядвігіна Ш.)—Аконы—М. Бясыды. А адтуль па Даўгінаўскім тракце — вяртанне ў Мінск.

Аднаўляць будынік на былых сядзібах (Аконы, Селішча), мабыць, не патрэбна, лепей на тых мясцінах пабудоваць альтанкі з мемарыяльнымі знакамі, упарадкаваць вакол іх пляцоўкі. Па купалаўскім маршруце паставіць, як гэта робяць літоўцы, разьбярскія постаці вобразнага твораў пісьменніка. Гэта быў бы літаратурны музей Янкі Купалы пад адкрытым небам.

Ф. ГІНТАУТ.
г. Гродна.

Алесь ЕМЯЛЬЯНАЎ

Урок гісторыі

Жыццё—ганчар?
А я?
Кавалак гліны!..
Ганчарны круг
імклівага гадзі
імкліва круціць.
Кайстра успамінаў
цяжэе.
Ужо ці малады?
Пражытых летаў пальцы адчуваю,
а час імчыць,
і не стрымаць яго.
Брыду,
іду,
бягу бягом,
спазняюся,
не паспяваю...

Жыццё — ганчар!
Бясспрэчна,
зразумела,
калі ты на ганчарным крузе дня
ляжыш кавалкам гліны толькі для
таго, каб гадаваць
сляпое цела.

«Жыццё — ганчар...»
Сам напісаў
і сам жа,
пакрыўджаны,
у роспачы знямеў.
Што маю сёння?
Што я ўчора меў?
Няўжо імкліваць дзён і змен,
блукіт снягоў
і зНТэ-ЭРы сажу
жыццё-ганчар
штурляе ў грудзі мне?
Відаць, што не!

Я сам іду з касою ў касавіцу.
Я сам брыду
у завіруху снежня...
І раптам стала мне, прабачце, смешна:
жыццё маю штурхае калясніцу?!—
такое можа раз у век прысніцца...
І ўбачыў я сябе на ўсходзе сонца.
А ці не я —
яшчэ не чалавек
і ўжо не звер
(прынамсі, як сцярджаецца цяпер)
у рукі палку ўзяў,
і ў галаве
застаўся кволай думкі
кволы след...

Я жыў ледзь-ледзь.
Я выжываў ледзь-ледзь.

Не звер, як звер,
я піў сырую кроў...
За крокам першым
быў наступны крок —
аднойчы з долу
я сабраў каменне
і падсвядома прывалок у племя.

Я прыручыў,
я перайначыў камень,
і ажыла, загаварыла памяць,
і ажыло, загаварыла слова.
І я ўзняўся над сям'ёй звяроў.
Я чалавекам стаў,
хоць піў сырую кроў...
Наступны крок,
наступны ўрок—
агонь.
Я прыручыў яго!

Я прыручыў агонь.
Я збудаваў сябе.
Сваё жыццё,
свой дом,
сваю планету

я перайначыў, рупны, у сяўбе!
Жыццё — ганчар?
Паверу хіба ў гэта
пад сінім небам,
ці пад змрокам хмер?
Не!
Не жыццё,
а я жыцця — ганчар!

Нейтральнасць...
Нейтральная паласа,
ты мела на фронце права,
а сёння ж —
маёва квітнее сад,
і множацца мірныя справы.

А ты не вузееш, нейтральная, не!
Пад небам высокім,
мірным,
хоць белы цябе засцілае снег,
нейтральная, —
поле міннае.

Тады,
на вайне,
было два берагі—
траншэі, дрэты калючыя...
Растуць гарбатыя нейтральберлагі
і сонца пабольш канючаць.

Нейтральнасць...
Маўчанка і тут,
і там.
Хай круціць,
як хоча,
крывая...

Хто там,
наіўны,
у шале атак
сілы свае надрывае?

Нейтральнасць моліцца:
толькі б не я...
Толькі б мяне не кранулі...
Джала хавае ад сонца змяя,
колераў хакі кашуля.

Утульняць,
цёпленька.
Не закроні!

Затхла?
Затое спакойняць.
Балота высмоктвае карані?

Хай сабе.
Грэі, падваконнічак.

Вокны зашклёныя.
Добра відаць.
Глядзі і паспавай у дзірачкі.
Нейтральнасць умеє з-за шкла віжаваць
і сэрбаць пляткарства зацірачку.

Эх, камнем бы ў багну,
ці кіем якім,
каб аж скаланула, забулькала...
А за нейтральнай —
дастані! — мацакі
спакойна капаюць бульбачку.

Паўнеюць кашы
у капальшчыкаў спрэс,
а бульба прагрэсам параненая...
Калі ж нейтральнае ўздыбіць стрэс?
Калі
ўскалыхнецца
нейтральная?

Ганчакі

Узмах рукі,
і пена — у бакі,
і бляск смяротны
у вачах шалёных.
Здавен у ганчакі ў
закон такі:
узмах рукі —
і зноў яны у гоне.

Чым кормяць вас,
скажыце, ганчакі?
Адкуль аддэнасці сабачай столькі?
Гон скончыцца,
і вы, як жабракі,
аблізваеце ўпалыя бакі,
і косткамі здаюцца вам двухстволкі.

Ды зноў узмах,
і лапы не дрыжаць.
Скачок,
другі...
Ахвяра хто?
Няважна!..
І вось ідзе
крывавы баль нажа —
гаспадары здабычу дзеляць важна.

А вам з таго
ці ёсць кусман які,
ці хоць кавалак,
ці драбок — з удачы?
Работа зроблена,
і зноў вальер сабачы
пакорліва прымаюць ганчакі —
закон такі...

Закон такі
не пісаны,
ды ўсё ж
ён існуе,
не пісаны,
уяўна:
не іржавее палаянічы нож
у палаянічы
ад здабычы п'яных —
са зграяй віслаухіх ганчакіў,
прылізаных,
прылашчаных,
прыгрэтых,
услаўленых ужо
і не апетых,
з павадкамі піліпаўскіх ваўкоў.

ВЯСНА была цёплаю і сухою. І гэ-
та прыемнае надвор'е май перадаваў
чэрвеню. Шырокія паплавы паміж
дзвюма вёскамі, якія падзяляла рэчка
пад назваю Крывая, неяк адразу і
вельмі дружна ўспыхнулі ўсімі коле-
рамі красак, а старыя ліпы, галіны
якіх спляляся над вуліцаю, водарам
сваіх кветак запрашалі хоць тых
пчол, што яшчэ ацалелі ад хімізацыі.
На нейкае імгненне здалася, што з
чэрвеня 1941-га тут нічога не змяні-
лася, хоць прайшлі дзесяцігоддзі і
сам я не той хлапчук, што гоісаў не-
калі пад гэтымі ліпамі з аднагодкамі,
а гошч уласнай вёскі і ўзрост мой
блізкі да перадпенсійнага.

Вёскі мелі адну назву. І калі нехта
з адной накіроўваўся праз рэчку ў
другую, то звычайна казаў: пайду на
той бок. І цяпер з таго боку на гэты,
дзе на самым узгорку стаяла мураван-
ная крама, з нейчай лёгкай рукі і
вострага языка празваная «мана-
полькаю», наўспрасяк праз луг з «та-
го боку» на гэты ішлі людзі, у асноў-
ным старыя жанчыны і дзеці. Ішлі не-
таропка, і гэта быў першы прызнак
таго, што ў краме нічога такога не
выкінулі і нічога такога яшчэ не
даюць. Людзі міналі краму і зніклі
за дзвярыма хаты, што стаяла побач.
Там былі хаўтуры—так у нашых мяс-
цінах спрадвеку называюць пахаван-
не нябожчыка.

Труна была закрыта векам, бо тое,
што засталася ад чалавека, было б
жахліва паказваць людзям. Аднасель-
цы стаялі моўчкі, цесна абступішы
труну. Тыя, хто не ўмесціўся ў хаце,
прыпыніліся ў сенцах. На тварах да-
рослых была хаўтурная самотнасць,
на дзіцячых тварыках цікаўнасць, на
тварах некалькіх юнакоў, што збіліся
ля печы, збынтэжанаць і разгубле-
насць. Абхапішы галаву рукамі, ма-
ці нябожчыка то білася ёю аб белыя,
чыста выгабляваныя дошкі труны і
жудасна галасла, то надоўга заціха-
ла. Мiane не здзівіла, што яе ніхто не
суцяшае і не супакойвае. Здаўна ве-
даў, што на вёсцы гэта не робіцца.
Там скарэй скажыць: дайце чалавеку
выплакацца, слязючы сысці, а пасля
ўжо можна і суцешыць. І яна гала-
сіла, лілася бярозая. У галавах тру-
ны сядзеў скамянелы бацька. На ху-
дым, пацарнелым, не голеным твары
немагчыма было што-небудзь прачы-
таць. Здавалася, што чалавек сваю
знешнасць, сваю абалонку пакінуў, а
сам, увесь, некуды выйшаў і не вяр-
таецца. Нават падумалася недарэч-
нае, што гэта менавіта ён, бацька, з
труны вылез, векам яе, пустую,
прыкрыў, а сам сябе пасадыў побач,
каб супакойць аднавяскоўцаў і жонку,
што ён тут, нікуды не ўцёк, і калі
скажыць яму лезці ў труну зноў, па-
лезе, прырэчыць не стане, бо яму, па-
мерламу, цяпер ужо ўсё роўна.

Сын,—а гэта ён ляжаў у закрытай
труне,—было адзінае і найвялікшае
шчасце, чым узнагародзіла суровае
жыццё бацьку-паліцаю, што цудам
уцалеў ад вайны, выжыў пасля яе, да
гэтых часоў дажыў, каб цяпер праз
сваю даўнюю віну пахаваць ні ў чым
не вiнаватае дзіця.

Мне не давалося бачыць сына бы-
лога паліца, але самога паліца я
ведаў з дзяцінства—калі яму было
васемнаццаць, мне пайшоў ужо адзі-
наццаць. Ды і хата наша стаяла на
тым самым месцы, дзе стаіць цяпер
«манополька». Словам, былі суседзямі.
І паліцэйства таго, хто сядзеў за-
раз ля труны сына, было ў мяне на ві-
ду, як было яго на віду ва ўсёй вёсцы,
на віду ва ўсіх гэтых бабурей, што
прышлі сёння на хаўтуры, бо памёр
не проста чалавек, а малады чалавек,
юнак, хлапчук, можна сказаць.

Не цяжка было ўявіць, што варо-
чалася сёння пад нешырокім ілбом
усохлай, бургыстай з плешавінаю га-
лавы бацькі ля труны ўчора яшчэ
здаравага, прыгожлага, здольнага да
вучобы сына, які не схацеў заставаць
ца ў гэтым свеце і знёс з сабою на
той свет усё, што меў і што мог мець.

Следства доволі хутка і без асаблі-
вых цяжкасцей устанавіла непасрэд-
ную прычыну трагедыі. Некалькі ад-
нагодкаў сённяшняга нябожчыка два
дні назад скончылі дзясць класаў і,
калі ішлі на выпускны вечар, прыха-
пілі ў той «манопольцы» паўлітэрку,
а можа, і болей. Выпішы зелле пасля
афіцыйнай часткі вечара і ўручэння
атэстатаў сталасці, адзін з іх, захмя-
леўшы больш за іншых, стаў чапляць
да сённяшняга нябожчыка і абаз-
ваў яго «паліцаем». «Паліцай» сця-
рпеў абразу, як цяпер яе неадной-
чы. Праўда, у апошнія гады, калі
хлапчук пасталеў, то стараліся не
напамінаць сваіму аднагодку самае
страшнае і непрыемнае для яго. А

ПЕРАКЛАДЫ

Як надзённа гучаць сягоння вершы
нашага земляка выдатнага рускага
паэта Дамітрыя Кавалёва! Паэт, яко-
га ўжо няма сярод нас, жыве і ў на-
шым часе, часе ачышчэння і праўды,
часе вырашэння набалельх праблем.
Прапаную свае пераклады вершаў
Д. Кавалёва.

Мікола ЯНЧАНКА.

Дамітрый КАВАЛЁЎ

Былой
Вучонасць наша —
Не раўня,
Сягоння ёсць,
Чаму і дзе вучыцца.
І мара —
Ява заўтрашняга дня.
І хлеб надзённы
Не надзённы быццам.
Ад крайнасцей
Мы меней церпім бед,
Сёй-той цяпер у лішках,
Як у ванне...
Не ўсім напамінае партбілет,
Што ён дзядам суліў
Сібір і катаванні.
Мы моцныя не толькі навіной,
Мы моцныя з мінулым днём яднаннем.
Не занузіла б слава цуглі зноў,
І не зацяміла б нас
Уласным ззяннем...
Трыгонна і няўтульна на душы,
Куды, скажыце, коціцца планета?
Ці ладна ў доме ў нас,
Таварышы?...
Адназначна,
У адказе вы за гэта?...
Аголенымі нервамі ўначы,
Калі ніяк заснуць мне не ўдаецца,
Трапечуць,
Б'юцца,
Рвуцца,
Кумачы —
І стун іх адгунаецца у сэрцы.

Кліч зямлі

Іду і адчуваю водар хлебны
Зямлі, якая пеціцца ў цяпле.
Які маладыя той зямлі патрэбны,
А маладых нягуста на сяле.
Нягуста іх таніх,
Каб ганарыліся
Узятай у паню зямлёй сваёй.
Не там, дзе кроў твая,
А дзе згадзіліся.
Вядома ж, вы і там патрэбны ёй.
Ды як жа гэта — што зусім звычайна:
Не свой налгас мы любім гарачэй,
Паабжылі далёкія усцяіны,
А чарназём пад бокам адзічэў.
Яшчэ чаму нас поле веснавое
Не кліча так, нібы труба ў паход,
Так, як чароды кранаў над вадою,
Як караблі сусвету і завод.
Вядома, ў тым вялікая ўжо страта,
Калі не кліча стэп яшчэ з зімы.
Вядома, час у гэтым вінаваты,
Ды ўсё-ткі болей
Вінаваты мы.
Калісь зямлёй
Палохалі мы дзетак,
Не прывучалі
Да служэння ёй.
І ўсё ніяк не прымірыцца з гэтым
Ні сэрцу,
Ні сьвядомасці маёй.

Прачынаюся, штось не спіцца,
Бы скубуць за бакі мяне крэбы...
Нехта на дапамогу кліча,
Ды не чуюць моцныя слабых,
Хто ж? Моцны? Ці слабы? Не знаю.
Часам здасца, што зрушу горы,
Ну а часам — і сілы маю —
Не магу, толькі паліць горыч.
Падхалімы сумленнага з'елі,
Хоць бярыце ў сведкі сляпога,
Гуртам — ведаюць як — населі,
І патрэбна яму дапамога.

Ды прыходзіць подлая дума:
Аднаму, а не ўсім дапаможаш,
І не надта хочацца шуму —
Сам адзін аназацца жонку,
Угледзіцца вочы таварыша,
Разумеючы і з дакорам,
Не гадамі сваімі старыя,
А адназам маім, адгаворам.
І на вочы кругі зялёныя
Напльваюць — дзяцця, трыццаць,
Твары, воблікі заімгленыя,
Быццам злыя пчолы раяцца.

Прырода

Леаніду ЛЯВОНАВУ

Прырода перад намі пала ніцма
І з абаронцамі
Ей не абараніцца.
Як быццам бы
Не мерана,
Не лічана,
І што з таго,
Што самі ёй лічымся?
Сябе да палаянняў прымушаем,
Саміх сябе —
Сняраю па карані.
Бы вораг нам яна —
Перамагаем
І пакараем,
Скінушы пакорліваць.
Плануем непазбежную патраву,
І за патраву —
Штраф бяром па праву...
Не падлічылі і не зразумелі,
Як за уронам
Паспяваць прыплогу?
З чым толькі не ідзем мы на прыроду,
Не голыя лычкі ран на целе...
Яна з яе узлескамі,
З разлівам звонкім,
Што гуляе лесам,
Стварыла некалі
Людзей з мазгамі
Насуперак
Сваім жа інтарэсам.

тут атрымалася і нечакана і пад п'яную руку.

К канцу вечара юнак нібы і забыўся на тую абразу, а калі на ўзыходзе сонца ішлі дамоў па чыгунцы, нечакана, моўчкі на вачах і крыўдзіцеля і астатніх лёг упоперак рэек перад самымі коламі цягніка. Так што машыніст не паспеў ні спыніцца, ні прытармазіць...

Галасіла, выла, білася маці. Здранцвела сядзеў бацька. А думкі яго, відаць, прадзіраліся зараз праз тыя падзеі, што выпалі на яго долю па дурноце бацькоў, якія даўно памерлі ўжо, а ён нібы ў дадатковую кару даўжыў да таго, каб пахаваць сына, а самому застацца на новы тэрмін новых пакут. Бадай што думка яго зачэпілася за

жонка аднаго з іх, якая вярнулася з Заходняй Беларусі не толькі бежанкаю, але і кандыдатам у члены партыі бальшавікоў, пра што стараста не ведаў, а то жыць бы ёй яшчэ карацей, чым яна пражыла, звязалася з людзьмі, што былі пакінуты ў падполлі, і тыя паралі ісці хлопцам у паліцыю...

І адзельні камсамольцаў у уніформу, далі вінтоўкі без патронаў, далучылі да іх некалькі галаварэзаў з былых вязняў, вызваленых фашыстамі з турмы, камандзірамі прыставілі немцаў. І пачаў гэты атрад шаптаць па вёсках. Галаварэзы разам з немцамі арыштоўвалі людзей, рабавалі, п'яніствалі, а камсамольцы пракліналі той дзень і час, калі далі згоду стаць паліцэйскімі. А фашысты і іх памагатыя не ха-

ці, і яна расказвала, як той слізнякам поўзаў па зямлі, енчыў, галасіў, прасіў літасці, хоць у Мішкі і не было намеру расстрэльваць яго. У Мішкі была мара... раздабыць кулямёт. Мара была, ды не так яе лёгка было здзейсніць. І цяпер Мішка рашыў адпусціць Куртуто жывым пры ўмове, што той украдзе ў немцаў кулямёт і прынясе туды, куды ён, Мішка, скажа. «А не прынясеш, — сказаў Мішка, — у другі раз злаўлю і тады ўжо... Сягну дзве бярозы, прывяжу за ногі і адпушчу. Раздзяруць яны цябе, як жабу». І адпусціў Куртуто жывым, даўшы пад зад добрага выспятка. А праз нейкі час той прынёс кулямёт ды яшчэ з патронамі і пакінуў у тым месцы, якое прызначыў Мішка.

зон, у «пушніну» — раз бізуном па камяню, а другі — па чалавеку. І так вёрст дзесяць. Пакуль мог чалавек бегчы — бег, а як упаў, дык ужо і не падняўся. Беспрытомнага ў «пушніну» завалаклі, а раницай мёртвага вынеслі.

Пра гэты «подзвіг» Куртуто ведала ўсё наваколле. А пра смерць партызана Мішка расказаў сваёй маці, а яна ўжо вяскоўцам. У сорок трэцім Куртуто хадзіў яшчэ не толькі з медалём, але і з той вінтоўкай-дзясцізарадкай, якую адабраў у сваёй ахвяры. Мішка ён убачыў у той момант, калі прышоў, каб вынесці памерлага партызана з «пушніны». Скажаць, што здраднік узрадаваўся сустрэчы — не скажа, хутчэй — спалохаўся. Якраз гэта Мішка і скарыстаў.

— Я дапамагу вынесці партызана...

— Не старайся, сусед, бо калі я цябе апазнаю, мне — другі медаль, а табе — крышка.

— Разам з табою крышка, калі раскажу немцам пра кулямёт, — адказаў Мішка.

Куртуто аслупнянеў, доўга глядзеў на субсядніка і нарэшце выціснуў:

— Не такія дурныя немцы, каб табе паверыць. А я ў іх зараз чалавек свой, — і ён падсунуў пальцы пад медаль, што хітаўся на зялёнай стужачцы.

— І ўсё ж я дапамагу вынесці партызана! — настойліва патрабаваў Мішка. — На вуліцы і дагаворым...

Куртуто больш не прычыў. У наступныя дні ён у камеру не заходзіў, а калі і паказваўся, то на гаворку не даваўся і перад іншымі вязнямі рабіў выгляд, што Мішка не ведае. А Мішка губляўся ў здагадках пра тое, што задумаў Куртуто.

Усё стала зразумела толькі пасля таго, як наглядчык перастаў насіць яму ежу, адабраў вопратку і чаравікі, ды яшчэ і запёр у асобны цёмны закутак скляпення — нешта накіштаў карцэра.

І не выжыць бы Мішку у тым карцэры, калі б не шчаслівы для яго выпадак. «Пушніну» наведаў нейкі начальнік з немцаў. Ён ледзьве не захлынуўся ад злосці і смуроду, які ўдарыў яму ў нос. І сапраўды, смурод стаяў невыносны, бо ніякай аддушныны тут не было, а парашу даўно ніхто не выносіў. Не прыбіраўся і тыя лужыны крывы, якую падплывалі людзі пасля допытаў. Куртуто схаліў ад начальніка добрую аплывуху, а калі той выйшаў, ён, як апантаны, закрычаў на Мішку:

— Вынось парашу, сволач!

Мішка выйшаў з «пушніны» пад канвоем Куртуто, глынуў свежага паветра і адразу ж ап'янеў. Закружылася галава, і ён прыпыніўся.

— Шнэль, тваю маці! — гаўкнуў Куртуто і падштурхнуў Мішку сталом дзясцізарадкі.

Рашэнне партызан прыняў імгненна. Ubачыўшы побач з «пушнінаю» даволі густыя кусты і тое, што палізу нікога няма, ён нечакана адзеў парашу з усім яе скарам на галаву паліцэйскаму, абязброіў яго і сам ірвануў у кусты.

Куртуто апалеў ад злосці, бездапаможнасці і страху перад начальствам. Працёршы вочы, ён у такім прыгожым выглядзе і прыбег у камендатуру, лямантуючы пра партызана, якога трэба лавіць. Атрымаўшы ад каменданта ботам пад аздак, Куртуто аказаўся на вуліцы. А праз нейкі час яму быў адведзены той самы карцэр, у якім нядаўна сядзеў Мішка.

У 1945-м былога паліцыянта-наглядчыка нашы салдаты вызвалілі з нямецкага канцлагера недзе ў Польшчы — як «ахвяру фашысцкага тэрору» запісалі ў сваю вайсковую часць. Трэба думаць, што пра парашу і Мішку-партызана ён ім не расказаў.

А Мішкі к гэтаму часу ўжо не было на свеце. У час апошняй блакады напярэдадні вызвалення нашай зямлі ён з двума сябрамі быў адрэзаны ад сваіх і акружаны фашыстамі. Біліся хлопцы, пакуль былі патроны, а потым, параненыя ўжо і пакалечаныя, перапаўзлі ў пуню, што аказалася побач, завалілі знутры вароты, падпалілі салому і згарэлі жывымі. Пра гэта мне таксама расказала Максіміха. Яна бачыла тое выгарышча...

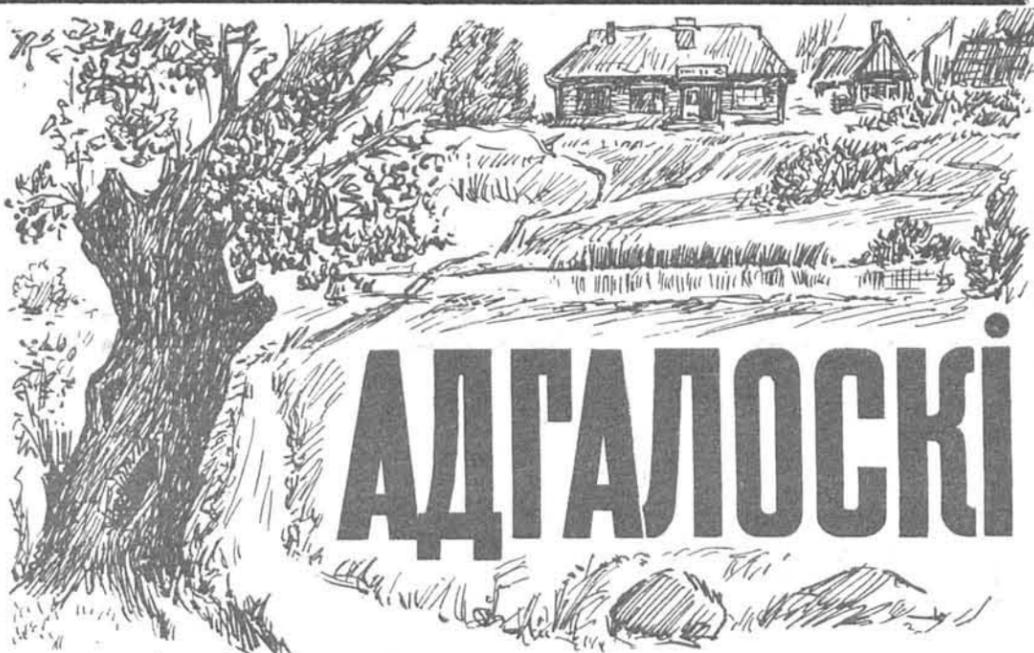
...Прышоў час выносіць нябожчыка. Труну паднялі двое старэйшых мужчын і чацвёрта юнакоў, што былі сведкамі гібель пятага. Разам з усімі, хто быў на хаўтурах, побач з Максіміхай, я дайшоў да могілак. Па дарозе і туды і назад старэйшая маўчала. Толькі пры развітанні і вымавіла: «Во якія адгалоскі, — і, памаўчаўшы, дала, — бедны хлопчык...»

Алесь

ПЕТРАШКЕВІЧ

Э С Э

1941-ы і адразу ж пераскочыла на 1944-ы. А потым на 1954-ы — год вызвалення з турмы, у якой яму давялося адсядзець роўна столькі, колькі заслужыў за сваё паліцэйства. А потым вяртанне ў родныя мясціны, жаніцтва на неаблагод, хоць і не маладой ужо жанчыне і, нарэшце, нараджэнне сына. І нібы не было таго паліцэйства, і нібы не было той турмы, нібы не было той вайны...

...А яна была!.. Немцы нахлынулі ў вёску раптоўна. І першае, што зрабілі, расстралялі старшын сельсавета. І зрабілі гэта так нечакана, так звычайна і проста, што людзі, бадай, і не зразумелі, не ўсвядомілі, што ж гэта адбылося, як жа гэта разумець. Паставілі чалавека да ямы, з якой людзі гліну бралі, засакатаў аўтамат, нібы той бусел дзюбаю, і... няма чалавека. Тут жа, далёка не адыходзячы ад ямы, у якой астываў чалавек, прапанавалі вёсцы ў старасты дзеда сённяшняга нябожчыка — чалавека маўклівага, нелюдзімага і зацятага яшчэ з часоў стварэння калгаса, які абагуліў не толькі яго надзелы і некалькі кароў, але і жарабка лепшага ва ўсёй акрузе. Праўда, той жа калгас і ўратаваў падкулачніка ад высількі, хоць не пра тое яму думалася пасля прыходу немцаў.

З першых жа дзён супрацоўніцтва камендант упадабаў старасту, які паспеў ужо скласці і перадаць яму тры спісы: у першым пералічыў камсамольцаў, у другім — параненых акружэнцаў, што прыбіліся да вёскі, а ў трэцім — сваіх мужчын-аднавяскоўцаў, якіх не паспелі атрымаць ад ваеннамата абмундзіраванне і зброю, былі перахоплены акружэннем пад Оршай і цяпер папрыходзілі да сваіх сем'яў.

Камсамольцы былі ўзяты пад канвой і дастаўлены ў камендатуру, дзе ім быў прапанаваны выбар: ці пайсці ў мясцовую паліцыю, ці запісацца ў «народнікі», як называлі тады вайсковыя фарміраванні, якія фашысты хацелі стварыць з ваеннапалонных і мясцовых жыхароў, ці паехаць на работы ў Нямецчыну, ці... на шыбеніцу за сваё камсамольства перад хатамі бацькоў.

Пакуль хлопцы адседжваліся ў суратэрнях былога магазіна, «пушніны», і думалі, як абхітрыць немцаў, каб і прапаноў іх не прыняць і павешанымі не быць, тыя акружылі вёску, пабралі і параненых акружэнцаў і вясковых мужчын, аб'явіўшы іх ваеннапалоннымі.

Тым часам, пакуль хлопцы сядзелі ў «пушніне» (так у вайну звалі і да гэтага часу завуць тыя скляпенні),

валі таго, што яны не толькі дыскрэдытуюць камсамольцаў перад насельніцтвам, але і выпакваюць іх у крыві, каб ніхто з іх ужо не змог адступіцца ад «свайго рашэння» паслужыць вялікай Германіі. А калі хто адступіцца, то ўсёй радні смерць.

Прыціхла вёска, затаілі дыханне людзі, не ведалі, што рабіць і куды кінуцца маткі тых камсамольцаў, якім было наканавана не па сваёй волі стаць здраднікамі.

А старасціха як ашалела. Усе хлопцы з вінтоўкамі, з павязкамі, у чорных шынялях з блакітнымі адвортамі, а яе сын — не! Да іншых звяртаюцца толькі «пан паліцай», а яе сына пастарому мянушкай клічуць. Ды якой! Куртуто! Чаму менавіта Куртуто, і да гэтага часу ніхто не ведае. Куртуто ды Куртуто.

Што ні рабіла дурная баба, а немцы не бяруць у паліцыю, бо ні віду, ні выгляду ў неданоска. Лоб вузенькі, сам маленькі, ногі дугою, вушы тырчком. Ганьба нават для паліцыі. Толькі не такой была старасціха, каб адступіцца. Зафундзіла каменданту з паўпуда мёду, занесла начальніку паліцыі кумпячок, тыдні два паіла бургамістра. І запісалі Куртуто ў паліцыю на злую пацежу вёсцы. Запісаць запісалі, а стрэльбы не выдалі, а тыя, што сам знаходзіў, — адбіралі. Скопчылася тым, што прыставілі яго да коней, вадавозам зрабілі, мыць, прыбіраць казарму прымуслі. Словам, ні камандаваць сваімі, ні рабаваць разам з немцамі Куртуто не сваяцла. А тут яшчэ падвялі яго, бедлага, і хлопцы-аднавяскоўцы: казарму з п'янымі здраднікамі і немцамі гранатныя закідалі, зброю забралі і да партызан падаліся. Сувязной паміж партыйным падполлем і камсамольцамі гэта каштавала жыцця — расстралялі яе немцы, як жонку партызана. Родзічам астатніх удалося ўратавацца. Стараста ж з-за гэтай падзеі згубіў пасаду, якая так па душы прыйшла яму і яго жонцы. Тым не менш, Куртуто служыў у паліцыі. Ездзіў разам з карнікамі на аперацыі, разам з імі паліў вёскі, рабаваў, здэкаваўся. Ды аднойчы трапіў у палон... да свайго суседа Максімавага Мішкі. Са слоў Мішкі, яго маці Максіміха, расказвала пра гэта яшчэ ў сорок чацвёртым, калі вярнулася з сямейнага партызанскага лагера, дзе з дачкою і ўнукам ратавалася ад канаванай смерці за партызанства сына. Відаць, агіда, з якой Мішка расказаў маці пра сваю сустрэчу з былым суседам-паліцаем, перадалася ма-

Прыпомніўшы гэты расказ, я глянуў на Максіміху. Вельмі пастарэлая, худзенькая, але стройная, наколькі гэта можна сказаць пра васьмідзясцігадовую, яна стаяла цяпер каля труны, у якой ляжаў сын таго самага паліцай Куртуто. Твар яе быў спакойны і суровы. Вачэй не было відаць за тоўстымі шкельцамі акулараў у просценкай металічнай аправе. Слязінку, што выкацілася з-пад шкельца і распаўзлася па баразёнках маршчын, яна неўзаметку зняла ражком чорнай хусцінкі і, адчуўшы позірк, глянула ў мой бок. І мне падумалася, што на чужых хаўтурах яна перажывае і сваю бяду, церпіць боль сваёй раны, што не зажывае, не зацягваецца ўжо больш за сорок гадоў і не зацягнецца да скону, да апошняй дошкі.

Справа ў тым, што ў хуткім часе пасля той сустрэчы з Куртуто яе сын Мішка трапіў у засаду, і паранены быў схоплены фашыстамі. Трымалі яго ў скляпеннях усё той жа «пушніны» — месца жудаснага і крывавага. Невыпадка палізу ад яго каля шашы Масква — Мінск пахавана больш за пяцьсот чалавек, што прайшлі праз тую «пушніну». Пад сціплым помнікам — і партызаны, і падполшчыкі, і жанчыны, і старыя, і дзеці. Побач з узгоркам брацкай магілы да гэтага часу з'яраюць пашчамі дзве глыбокія ямы. Фашысцкія каты не паспелі запоўніць іх новымі ахвярамі.

І трэба было так здарыцца, што к часу паланення Мішкі Куртуто пайшоў на павышэнне і служыў цяпер наглядчыкам у «пушніне». Дакладней, не столькі наглядчыкам, колькі прыбіральшчыкам — кожную раницу выносіў парашы, сціраў са сцен пасмяротныя надпісы, зробленыя крывёю ці надрапаньня цвіком, выносіў тых, хто паміраў за ноч ад катаванняў.

Кар'еру Куртуто зрабіў нечакана. У жнівеньскую ноч сорок трэцяга года, калі ўсе партызанскія злучэнні і фарміраванні выйшлі, каб разбурыць чыгункі пад час Курскай бітвы, адзін з партызанаў быў паранены, страціў прытомнасць і ачомаўся толькі пад раницу, калі і бой заціх, і сябры-партызаны адышлі ў лясы. І параненаму нічога іншага не заставалася, як дапаўзіць да капы сена, што аказалася палізу, і схавалася ў ёй хоць бы да ночы. А змогшыся, партызан заснуў. На соннага яго і наваліліся былы стараста з сынам-паліцаем. Абязброілі, звязалі, у камендатуру здалі. У той жа дзень на мундзір Куртуто камендант прычаліў «медальку», а партызана жандары прывязалі да аглоблі фурманкі і пагналі ў раённы гарні-

ДОЙЛІД ПРАЦУЕ НА ВЯКІ

У. Чантурія. Помнікі архітэктуры і горадабудаўніцтва Беларусі. На рускай мове. Мінск, «Полымя», 1986.

Той, хто ніколі не вандраваў па гарадах і мястэчках Беларусі, прачытаўшы гэтую кнігу, нібы зробіць у сваім уяўленні такое падарожжа. Тэкст і фатаграфіі, планы і схемы памогуць яму жыва «ўбачыць» і старажытны замак у Міры, і не менш славуты Смалянскі замак, і характэрны архітэктурнага ансамбля Нясвіжа. Кніга У. Чантуріі запрашае чытача далучыцца да архітэктурных каштоўнасцей мінулага і сучаснасці.

«Помнікі архітэктуры і горадабудаўніцтва Беларусі» — кніга, якую можна прапанаваць кожнаму гасцю нашай рэспублікі. На шырокім гістарычным фоне аўтар аналізуе здабыткі старадаўніх і сучасных доўдаў Беларусі. Ён на канкрэтных прыкладах паказвае чытачу, як беларускія майстры XVIII — пачатку XX стагоддзяў гарманічна «ўвязалі» забудову з прыроднымі гістарычным асяроддзем.

Напрыклад, цэнтральны ансамбль Гомеля, які вылучаецца высокімі архітэктурна-мастацкімі вартасцямі, створаны святым прыхільнікам класіцызму. Вянец горада быў і застаецца прыгожым парк над Сожам і палац з саборам, домам паляўнічага і царквой з капліцай. Манументальныя збудаванні арганічна і натуральна паўсталі там, дзе ім нібыта і належыць быць. Гартачы кнігу У. Чантуріі, ты зноў і зноў аднаўляеш у памяці свае ўражанні: але, гомельскі «дыямент» горадабудаўніцтва заслугоўвае захаплення!

У кнізе шмат матэрыялу, які сведчыць, што беларускія будаўнікі творча ўспрымалі адкрыцці і дасягненні еўрапейскага ампіру, барока, готыкі і раманскага стылю.

Я добра ведаю мой родны Віцебск і наогул Віцебшчыну. Колькі натхнення чэрпалі мастакі розных школ і пакаленняў, працуючы «на пленэры» на высокім безземе сярод пошуму зеляніны парку! Аўтар кнігі «вядзе» нас на Віцебшчыну ад збудавання да збудавання, даючы магчымасць адчуць унікальныя вартасці кожнага з іх. Сапраўды, сучаснае доўдства можа многаму навучыцца ў сваіх папярэднікаў. Перш-наперш умению мысліць у маштабах гістарычнай традыцыі. Мабыць, кніга У. Чантуріі спрыяе гэтаму. Узоры, якія яна прапанаваў, навучальныя, карысныя, яркія.

Умела «вядзе» аўтар і воеасаблівы «агляд», напрыклад, маёнтка Жылічы на Магілёўшчыне. Тут быў некалі пабудаваны вялікі палацавы ансамбль

з паркам, дзе знаходзіліся скульптуры і малыя архітэктурныя формы.

Надзвычай насычана гістарычнымі фактамі даведка пра гісторыю Гродна. Схема плана горада і здымкі помнікаў доўдства, якімі ганарыцца Прынямонне, даюць чытачу ўяўленне пра мэтазгодную прыгажосць аднаго са старэйшых нашых гарадоў.

Затрымліваю ўвагу чытача толькі на асобных старонках кнігі прафесара У. Чантуріі. У ёй даецца вельмі шырокі агляд таго, што было, чым вылучалася, што захавалася, чым мы ганарымся. Фактычна размова ідзе пра культуру доўдства на Беларусі.

І яшчэ адна якасць кнігі, пра якую варта сказаць: за вельмі сціслымі радкамі тэксту — гадзі засяроджанай працы аўтара. Таму ён так упэўнена апярэжуе гістарычнымі, архіўнымі і археалагічнымі дадзенымі.

Мне здалася, што кніга выдана недастатковым тыражом. Наўрад ці яна будзе даступнай чытачам Расійскай Федэрацыі, Украіны і іншых рэспублік краіны. Мастацтва ж доўдства ўзбагачаецца ўзаемаўплывамі і кантактамі паміж майстрамі суседніх зямель. У тым выпадку, калі кніга будзе перавыдавана, мяркуючы, варта больш падрабязна паказаць здабыткі ландшафтнай архітэктуры, дадаць і пашыршы тэкст пра інтэр'еры найбольш вядомых помнікаў. Добры ілюстрацыйны матэрыял можа вылучаць выразней, калі друкаваць здымкі большым фармаціам (чаму б не даць асобныя фатаграфіі на ўсю старонку або нават на разворот?). Гэта пажаданне тлумачыцца яшчэ і тым, што «Помнікі архітэктуры і горадабудаўніцтва Беларусі» належыць да тых выданняў, якія з цягам часу набываюць значэнне вучэбнага даведніка.

Мабыць, не толькі я звярнуў увагу на цікавыя ракурсы некаторых фатаграфій, змешчаных у кнізе. Фатаграфы старалясы здымаць фрагменты ацалелых будынкаў, каб не вельмі кідаліся ў вочы сляды разбурэнняў. Абрывы ўжо адбудаванага Траецкага прадмесця ў Мінску сведчаць, што і ў нашай рэспубліцы ёсць энтузіясты адраджэння гістарычнай забудовы, ёсць старанныя рукі, здатныя ўзняць з руін вельмі высокую культуру доўдства. Менавіта да такіх людзей і звернута кніга У. Чантуріі.

Заір АЗГУР,
Герой Сацыялістычнай Працы,
народны мастак СССР.

Працягваюцца гастролі Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа ў Мінску. Сталічны глядач ужо меў магчымасць пазнаёміцца з рэпертуарам гасцей з Віцебска, склаўшы пэўнае ўяўленне пра сённяшняе аблічча калектыву. Падвядзенне вынікаў творчай справы даў доўдства — наперадзе, але і цяпер зразумела, што жыць тэатр не проста, разам са сваімі традыцыямі прывабымі рысамі дэманструе і нямае спрэчнага, далёка не заўсёды пераконаўчага...

На развагах акцёра-коласаўца народнага артыста БССР У. Куляшова, змешчаных на гэтай старонцы, — адбітак дабратворных перамен, якімі жыць сёння наша краіна.

залежыць поспех нашай справы.

Працуючы з анцёрскім цэхам, галоўны рэжысёр мае справу з матэрыялам адметным, які складаецца з розных індывідуальнасцей, не ў роўнай ступені адораных і не заўсёды цвяроза ацэньваючых свае магчымасці, — але з матэрыялам крохкім, крыўдлівым, ранимым, часам нават напрылівым. І тут вырашальным фактарам творчага росту калектыву робяць не толькі арганізатарскія здольнасці галоўнага, але і ягоны дар быць мудрым настаўнікам, ягонае веданне становіцца ў калектыве, дыпламатычнае ўменне прыняць адзіна правільнае рашэнне ў любой, самай складанай сітуацыі. Так, цяжка палядна мнаства анцёрскіх індывідуальнасцей, тым не менш, — з максімальнай шчырасцю і зацікаўленасцю галоўнаму рэжысёру важна ўмець так ставіцца да кожнага акцёра, каб ён адчуваў, што за ягонай творчасцю сочаць, што ў ягоным

атрыманых дзеляў рэспублікі рэзка прагучала крытыка ў аднас тэатральна-мастацкага інстытута за недастатковую падрыхтоўку цінных, моцных, неардыннарных рэжысёраў, здольных вырашаць самыя складаныя творчыя задачы на высокім ідэйна-мастацкім узроўні. Такіх рэжысёраў трэба ўмець і жадаць знаходзіць, і запрашаць на пастаноўкі. Карацей, нам — рэжысёрам і акцёрам — надзвычай важна вярнуць, адрадыць узаемны давер, грунтоўнасць на вышэйшых прынцыпах служэння мастацтву і справядлівасці, каб можна было з поўным правам, не пакрыўдзіўшы душою, сказаць, што, сапраўды, «наш союз неразделим и вечен».

Асобна хочацца спыніцца на дзейнасці мастацкага савета тэатра, яго функцыянальнай значнасці, яго ўплыву на ўсе сферы жыцця тэатра. Тое, што ён упершыню абраны і ў далейшым будзе абрацца штогод тайным галасаваннем, — адзін з сімптоў, які абназдэвае.

Уладзімір КУЛЯШОУ,
народны артыст БССР

СПРАВЯДЛІВАСЦЬ, ДАБРЫНЯ, ПРЫГАЖОСЦЬ

Час няёмковы. Ён дыктуе нам свае законы, вызначае сэнс і сутнасць тых цікавых зрухаў, з'яў, працэсаў, што адбываюцца цяпер.

Партыя чуйна адчула вострую неабходнасць перамен, перабудовы. Сама ідэя арганізацыйна-творчага эксперыменту, у якім вось ужо амаль паўгода ўдзельнічае і наш Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа, узнікла таму, што на зломе часу выявіліся хранічныя недахопы і пралікі ў тэатральнай гаспадарцы. Каб зрушыць справу наперад, выйсці на новую якасць, трэба ўважліва прааналізаваць прычыны недахопаў і зрат, знайсці спосабы іх пераадолення, выпрацаваць дакладную і выразную праграму дзейнасці, бо працаваць па-старому — нельга. У наша жыццё і сродкі мастацтва павінны быць укаранены справядлівасць, дабрныя, прыгажосць. Усведамляючы важнасць гэтых маральных катэгорыяў, мы, тэатральныя дзеячы, абавязаны скарыстаць увесь свой патэнцыял назапашанай энергіі.

Што ж замянае ці можа замяніць нам крохціц наперад? На што мы павінны арыентавацца, калі гаварыць пра якасны рывок? Думкі, якімі хочацца падзяліцца, — натуральна, не бесспрэчныя, але гэта мой пункт гледжання, вынік назіранняў і разваг.

У тэатры, як, напэўна, нідзе больш, важны прынцып, закладзены ў аснову паняцця «чалавечы фактар». Чалавек-акцёр, яго душэўныя і інтэлектуальныя намаганні, нервовалі струнтура з'яўляюцца «сыравінай» для выпуску нашага «качэства прадукта» — спектакля. І спецыфіка тэатральнай справы такая, што галоўным маральным крытэрыем тут з'яўляецца прафесійнае сумленне. Менавіта яно ўплывае на стварэнне ў калектыве здаровага маральна-псіхалагічнага клімату. Чэснасць, прыстойнасць, дабрныя, давер і аб'ектыўнасць павінны вызначаць дзейнасць мастацка-тэатральнага і адміністрацыйнага звенняў. Практыку вальных рашэнняў, звязаных, як правіла, з асабістымі сімпатыямі і антыпатыямі, трэба раз і назаўсёды змыць. Няпроста існуе сёння тэатр, наспела шмат праблем. З іх я вылучыў бы тры самыя важныя: рэжысура, рэпертуарная палітыка, камплектаванне трупы. Паўстаюць яны не паасобку, сплятаюцца ў адмысловы вузел. Ад таго, як хутка здолеем мы яго разблытаць,

у практыку тэатральнай справы ўкараніцца дэмакратычны крытэрыі. У выніку выбарнага тайнага галасаваннем склад мастацкага савета атрымлівае з боку акцёрскай трупы як бы «вотум даверу», аўтарытэт яго адпаведна ўзрастае. І ў гэтым бачацца невычэрпныя рэзервы яго магчымасцей! Узрасце і адназначнасць мастацкага савета перад творчым калектывам за свае ацэнкі і рашэнні. Бо ён павінен аб'ектыўна і непрадурэа даваць якасную ацэнку акцёрскім работам, уважліва сачыць за занятасцю акцёраў, рашаць «далікатныя» пытанні матэрыяльнага заахвочвання, памеры ягога, натуральна, будучы шчыльна звязаны з ідэйна-мастацкім узроўнем спектакля.

Адной з важнейшых умоў у ажыццяўленні якаснага зруха з'яўляецца правільная рэпертуарная палітыка. Сёння тэатру прадастаўлена самастойнасць у выбары драматургічнага матэрыялу. Аднак і тут выцягваюцца свае цяжкасці. Магчымасць паўнапраўнага і якаснага выбару абмежавана, аназаваецца, дзвюма прычынамі. Першая — адсутнасць дастаткова цікавай высокамастацкай драматургіі, асабліва — сучаснай тэматыкі. Другая прычына — цяперашні якасны стан акцёрскай трупы, яе недаўнаплектаванасць па амплуа. Раней коласаўскі тэатр ганарыўся сукавецтвам лрх і нават надзвычайных творчых індывідуальнасцей, якія, безумоўна, вызначалі адметнасць і непаўторнасць яго творчага аблічча: А. Ільінін, П. Малчанав, С. Станюта, Ц. Сяргейчыч, А. Радзійская, Я. Глебушкая, М. Звядачоў, А. Шэлег, І. Матусевіч, А. Трус, М. Блінінскі... Ці здолеем мы на новым вітні часу выйсці на ўзровень іх майстэрства, з гонарам прадоўжыць лепшыя традыцыі слаўнага тэатра? Не хачу быць песімістам, — здолеем, але толькі пры адной умове: калі мы будзем штодня культываваць у сабе любоў, трапятное стаўленне да талінт тэатральнага мастацтва, жыць на сцэне і ствараць мастацкія вобразы на мяккі эмацыянальнага і інтэлектуальнага напружання, страсна, калі хочаце — ярасна штурмаваць вяршыні акцёрскага майстэрства, зааглыбляючыся пры гэтым у скарэты сваёй цяжкай і складанай прафесіі.

У апошнія гады на творчы стан коласаўскай трупы негатыўна ўплывае хранічная недаўнаплектаванасць рэжысёрскага звяна прафесійна падрыхтаванымі кадрамі. Расце незадаволенасць у акцёрскім аспрэддзі. Шэрасць і будзённасць рэпетыцыйнага працэсу, якая ідзе часцей за ўсё ад рэжысёрскай бездапаможнасці, безумоўна, ніякі не спрыяе росту прафесійнага майстэрства акцёраў. Недараваальнае транжыраванне драгога тэатральнага часу! Мяркую, невыпадкова на Устаноўчым з'ездзе Саюза тэ-

«ЛІМ» ПАВЕДАМЛЯЕ

ДНІ МАГІЛЁЎШЧЫНЫ ў ВЛАЦЛАВЕЦКІМ ВАЯВОДСТВЕ

Дзесяць год звязвае шчырае дружба працоўных Магілёўшчыны і Влацлавецкага ваяводства ПНР. Сябры сустракаюцца, абменьваюцца вопытам, культурнымі набыткамі. Вось і наядуна ў Влацлавецкім ваяводстве прайшлі Дні культуры Магілёўшчыны.

У чытальнай зале горада

Радзеева была разгорнута кніжная выстаўка, якая адлюстроўвала творчасць пісьменнікаў Магілёўшчыны. Яе адкрыў намеснік старшыні Магілёўскага аблвыканкома Я. Касцюковіч. Сакратар абласнога аддзялення СП БССР І. Аношкін, загадчыца аддзела дзіцячай абласной бібліятэкі імя А. Гайда-

ра Л. Адамава расказалі аб жыцці і творчасці пісьменнікаў Магілёўшчыны, уручылі польскім сябрам буклеты «Пісьменнікі Прыдняпроўя».

І. Аношкін і В. Хаўратовіч, адказны сакратар абласной арганізацыі таварыства кнігалюбаў А. Жалудко сустрэліся з мясцовымі пісьменнікамі і кнігалюбамі, выступілі ў тэхнікумах і школах, бібліятэках і клубах.

У Влацлавеку і ваяводстве былі разгорнуты выстаўкі на-

роднай творчасці і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, фотаграфіі і іншыя. Члены Магілёўскай дэлегацыі пабылі на заводах і фабрыках, у сельскіх кааператывах, музеях, абмяняліся вопытам культурна-асветніцкай работы. Перад напелніцтвам ваяводства выступілі народны ансамбль танца завода «Строммашына», народны хор народнай песні Клімавіцкага РДК, народны ансамбль народных інструментаў Шклоўскага РДК.

Перад заключным канцэртам, у якім прынялі ўдзел і польскія самадзейнікі, выступілі першы сакратар Влацлавецкага ваяводскага камітэта Польскай вярхоўнай рабочай партыі К. Лучак і старшыня Магілёўскага аблвыканкома А. Яновіч, якія выказалі ўпэўненасць, што Дні Магілёўшчыны ў Влацлавецкім ваяводстве паслужаць далейшаму развіццю і ўмацаванню польска-са-вецкай дружбы.

А. НОВІК.

«Чалавецтва заўсёды мела і будзе мець патрэбу ў нямым выяўленні эмоцый», — гаворыў Чарльз Чаплін. Перакונהся ў слушнасці гэтых слоў, калі знаёмішся з творчасцю Тэатра пантамімы «Рух».

У рэспубліцы гэта унікальны ў сваім родзе прафесійны калектыў, своеасаблівы «тэатр маўчання», якому, між тым, падудадныя і актуальныя тэматыка, і глыбіня філасофскіх абагульненняў, і паэтычная метафарычнасць, і яркая відэішчаснасць.

У ГЭТЫМ ТРЫВОЖНЫМ СУЧАСНЫМ СВЕЦЕ

Нязменны кіраўнік тэатра — Уладзімір Колесаў, творчасць якога неаднаразова ацэньвалася на ўсесаюзных і міжнародных конкурсах мімаў у Маскве, Чэхаславакіі, Польшчы.

Колькі гадоў назад «Рух» быў самадзейным калектывам, але працаваў на высокім прафесійным узроўні. У ягоных работах усе драматургічныя сітуацыі выводзіліся на максімальны эмацыянальны ўзровень, пачуцці дасягалі высокага напружання.

Сёння рэпертуар тэатра пантамімы «Рух» вызначаюць сур'езныя і яркія работы. Гэта спектакль «Сымон-музыка» (паводзе аднайменнай пазмы Якуба Коласа), пластычная араторыя «Кліч», «Люстэрка» па малюнках Х. Бідструпа, «Праметэй» і інш. Калектыў у поўным сэнсе слова сучасны — і па тым коле праблем, якія яго хвалюць, і па ўзроўні вобразнага мыслення, і па выяўленчых сродках. У трупі няма ні прэм'ераў, ні статыстаў, ёсць атмасфера творчага аднадушства.

Нядаўна на афішы тэатра з'явілася новая работа — спектакль «Век XX» (аўтар сцэнарыя і пастаноўшчык М. Колесаў).

Гэта своеасаблівы пластычны роздум пра нашу эпоху, напоўненую супярэчнасцямі, барацьбой і ўзрушэннямі. У дзеянні супрацьпастаўляюцца розныя вобразныя сферы: вайны і міру, добра і зла, прыроды і чалавека.

Свет прыроды ўвасоблены ў вобразе аленяў. Выразна знойдзена аўтарам пластыка гэтых высакародных жывёлін: гордая хада бацькі і маці, кранальна-наіўная пластыка аленяціны. Дзякуючы пластыцы артыста, адразу верыш у тое,

што перад табой менавіта аленятка, дрыготкае, нязграбнае, якое намагаецца самастойна ўстаць на ногі.

У гэты свет любові і спакою ўрываюцца злыя людзі, якія вядуць жорсткае палаванне на аленяў. Забойства ідзе за забойствам, пагоня за пагоняй. Імкліва ляціць час, гіне бацька-алень, але расце, мужнее алень-сын, і цяпер ужо ён уступае ў смяротную сутычку з паліяўнічымі.

Праводзячы паралель паміж светам прыроды і светам чалавека, аўтар паэтызуе прыроду. Свет жа людзей дваісты: з аднаго боку, у ім жывуць добрыя людзі, якія кормяць аленяў, працуюць на зямлі, кахаюць, з другога — у ім прысутнічае злы чалавек, узброены то арканам, то абрэзам, то аўтаматам. І гэтую зброю ён накіроўвае не толькі супраць аленяў, але і супраць да сябе падобных.

У. Колесаў мае дар бачыць свет у пластычных вобразах. Бліскучыя ўспышкі яго метафар, дзякуючы якім на сцэне ўзнікае нейкае ўніверсальнае існаванне акцёра. Надзіва арганічна артысты пераўвасабляюцца аднаго вобраза ў дру-

гі, уражліва змяняючы знешні і ўнутраны стан адпаведна хадзе сцэнічнага дзеяння. Так, загіянны і паланены алені раптам ператвараюцца ў вязняў канцлагера, паліяўнічы — у крыважэрных сабак, а магільныя ўзгоркі «ажываюць», засмоктаючы ў свае нетры фашысцкіх катаў.

Кожны фрагмент спектакля вымагае актыўнай работы ўяўлення, умешна асацыятыўна мысліць. Такому ўспрымання ў многім памагае і сцэнаграфія (І. Лебядзенка). Прастора сцэны гранічна аголена, дзякуючы гэтаму рухі акцёраў здаюцца асабліва рэльефнымі. Іх фігуры быццам вырастаюць з прасторы і зноў раствараюцца ў ёй. Асноўным выяўленчым сродкам робіцца велізарнае паветранае палотнішча з уласцівай яму пластыкай. Адпаведна з развіццём сцэнічнага дзеяння гэтае палатно «ажывае», ператвараючыся то ў стог сена, то ў пасцель для стомленых пасля працоўнага дня людзей, то ў трагічны саван смерці, які шэрым мройвам попелу ахінае загінуўшых. І ў кожнай сцэне гэтае палатно актыўна фарміруе прастору, вызначае эмацыянальны тон, надае падтэкст.

У гукавой партытуры спектакля «Век XX» выкарыстана музыка класічная і сучасная. Сярод кампазітарскіх іменаў І. С. Бя, І. Каліныш, С. Грунберг, С. Бельцокоў, С. Хвашчынскі, С. Пятроўскі. Хоць музычная партытура складваецца з розных фрагментаў, яна ўспрымаецца досыць цэласна, арганічна зліваецца з пластычным дзеяннем.

Злучэнне некалькіх стыляў адбываецца і ў пластычнай мове спектакля, асабліва ў фінале, дзе пантаміма пераплечана з рознымі элементамі танцаў XX стагоддзя, ад чарльстона да дыска і брэйка. У гэтым своеасаблівым характарыстыка сучаснага бязлітаснага, робатападобнага свету.

Так, пасля чарговай «пагоні» енкам урываецца ў дзеянне сучасны «рок». Мы пераносімся ў адну з заходніх краін, бачым, як смерць ператвараецца там у гульню, у магчымасць пазабавляцца, якую шчодро аплочваюць уладары. Палаванне прадаўжаецца, ператвараючыся ў «атракцыйную смерць». Фіналам гэтага нападу ганебных страцей робіцца нямая сцэна, у цэнтры якой — чалавек, што застыў са зброй у руках. Здаецца, яшчэ секунда — і ён стрэліць проста ў глядзельную залу. Гэта быццам маўклівае папярэджанне: «Апомніся, свет, пакуль яшчэ не позна!».

Закрылася заслона. Але глядчы не шчыруюць на апладымсменты. Засяроджаная цішыня — заканамерны вынік таго глыбокага эмацыянальнага ўзрушэння, якое адчуваў кожны, хто быў у зале.

М. МЕРМАНШВІЛІ.

цыю музея траплялі сапраўдныя шэдэўры, без вывучэння якіх цяпер не можа абсціцца ніводны даследчык рускага мастацтва. Сёння можна ўпэўнена сказаць, што карпатлівая шматгадовая праца А. Аладавай з калекцыянерамі, прыцягненне для экспертызы іх твораў вядомых савецкіх мастацтвазнаўцаў І. Грабара, А. Савінава, дапамога вядучых музеяў нашай краіны — Дзяржаўнай Траціцкаўскай галерэі, Дзяржаўнага Рускага музея — увяччалася поспехам.

Алена Васільеўна ікнулася набыць для музея лепшыя творы беларускіх мастакоў, аб ім і творчасць кожнага з іх знайшлі адлюстраванне ў гісторыі мастацтва Беларусі. Яна шчыра перажывала, калі лепшая, на яе думку, работа таго ці іншага майстра аказвалася ў іншым музеі. Так, напрыклад, адбылося з «Партызанскай мадоннай» М. Савіцкага. А. Аладава не магла супакоіцца да таго часу, пакуль М. Савіцкі не даў згоду стварыць варыянт гэтага твора для экспазіцыі

СПРАВА ЯЕ ЖЫЦЦЯ

Да 80-годдзя з дня нараджэння заслужанага дзеяча мастацтваў БССР А. В. АЛАДАВАЙ

З яе імем звязана станаўленне і развіццё музейнай справы ў рэспубліцы. Прыехаўшы з Пружан у Мінск у 20-я гады, Алена Васільеўна стала свядкай бурных пераменаў у культурным жыцці Беларусі. Ёй давялося бачыць першыя ўсебеларускія выставкі ў Мінску (1925, 1927, 1929 гг.), удзельнічаць у іх абмеркаванні, быць членам маладзёжнага аб'яднання беларускіх мастакоў «Прамень».

Калі ў 1937 годзе ў Інстытуце літаратуры і мастацтва Акадэміі навук БССР была сфарміравана спецыяльная група па арганізацыі музеяў, у яе была ўключана і А. Аладава. Адначасова яна вучылася ў Маскоўскім інстытуце гісторыі, філасофіі, літаратуры і мастацтва імя Чарнышэўскага, які закончыла ў 1941 годзе.

Алена Васільеўна добра ведала фонды даваенных музеяў Беларусі, і гэта дазволіла ёй у 1944—1947 гг. складзіць спісы калекцыяў, якія загінулі ці прапалі без вестак у час Вялікай Айчыннай вайны і якія яна шукала многія гады. У гэты час асабліва ярка раскрыліся выдатныя арганізатарскія здольнасці А. Аладавай. Яе дзейнасць спрыяла стварэнню калектыву музейшчыкаў, на плячы якіх лягла асноўная цяжкасць музейнага будаўніцтва і збяральніцкай працы пасляваеннага перыяду.

Мінск лясчэ ляжаў у руінах, але працавалі ўжо выставкі твораў беларускіх мастакоў 1920—1940-х гг., што цудам захавалася ад дэнаднай экспазіцыі беларускага мастацтва ў Маскве, а таксама новых палотнаў, толькі што напісаных таленавітымі майстрамі В. Волнавым, В. Цвіркам, І. Ахрэмчыкам, В. Сухаверхавым, Я. Зайцавым і інш. Хутка глядчы ўбачылі шэдэўры рускага жывапісу, выяўленыя А. Аладавай у прыватных калекцыях Масквы і Ленінграда. Цяжка пераацаніць ролю гэтых выставаў у эстэтычным выхаванні некалькіх пакаленняў глядачоў. Значныя сродкі для набыцця экспанатаў выдзеліў урад рэспублікі.

Многа сіл аддала А. Аладава рабоце з калекцыянерамі. Дзякуючы яе энтузізму ў калек-

Дзяржаўнага мастацтва музея БССР.

Вялікія заслугі мае А. Аладава ў захаванні нацыянальна-гістарычнай спадчыны. Яшчэ ў даваенны час ёю быў сабраны вялікі матэрыял па старажытным мастацтве Беларусі. На жаль, сотні фотаздымкаў, пашпартаў на помнікі, зробленыя ў культурных будынках рэспублікі, незваротна загінулі. У 1946 г. яна запрасіла прыняць удзел у навуковых экспедыцыях вядучых мастацтвазнаўцаў Беларусі і спецыялістаў з Масквы. Ёю былі выяўлены і па сутнасці выратаваны сапраўдныя шэдэўры — Шарашэўскае Евангелле XVI ст., іканаста з Шарашэўскай царквы XVIII ст., партреты з касцёла Благавешчанна Брыгіцкага ільштар у Гродне XVII ст., Царскія варты XVI ст. з Варанілаўчаў і многае іншае. А. Аладава была прыроджаным экспазіцыянерам, валодала безданорным густам. Старэйшыя музейныя працоўнікі, мастакі добра памятаюць выставкі, зробленыя ёю. Алена Васільеўна рабіла персанальныя і тэматычныя выставкі ў рэспубліцы, у Маскве, за мяжой.

Многім мастакам вядома яе ўлюбённасць у творчасць В. Вялічкіна-Бірулі. Яна здолела пераканаць усіх у неабходнасці музея гэтага мастака. Створаны мемарыяльны музей В. Вялічкіна-Бірулі ў Магілёве даў магутны імпульс мастацкаму жыццю горада.

Вялікую ўвагу надавала А. Аладава прапагандзе мастацтва. Яна — аўтар шматлікіх артыкулаў, манатграфій, складальнік альбомаў па беларускім савецкім мастацтве. Цяжка нават пералічыць усе работы, дзе яна была кансультантам або рэдактарам. Алена Васільеўна свайго страснай захопленасцю мастацтвам, сваёй адданасцю справе ўдзельнічала на ўсіх, хто быў побач з ёй.

Сёння Дзяржаўны мастацкі музей БССР — галоўная справа яе жыцця — стаў адным з буйнейшых у нашай краіне.

Н. ВЫСОЦКАЯ, заг. аддзела старажытнабеларускага мастацтва Дзяржаўнага мастацтва музея БССР.

ВІРТУОЗЫ Ў МІНСКУ

У канцэртах сёлета гэта феэтывалю майстроў мастацтваў, які прайшоў у Беларускай дзяржаўнай філармоніі, удзельнічалі два адметныя калектывы: Камерны аркестр Грузіі пад кіраўніцтвам Ліяны Ісанадзе і «Віртуозы Масквы» з Уладзімірам Співаковым.

Грузінскі аркестр упершыню ў Мінску, але з яго мастацтвам аматары музыкі добра знаёмыя па шматлікіх запісах і тэлеперадачах. Асабліва вядомасць ён атрымаў з прыходам да кіраўніцтва выдатнай скрыпачкі і таленавітага дырыжора Л. Ісанадзе. Рэпертуар аркестра адлюстроўвае разнастайнасць творчых інтарэсаў кіраўніка. Фестывальная праграма прываблівала творам А. Шонберга «Правеселеная ноч» і магчымасцю параўнаць трактоўку з нядаўнім выкананнем гэтага ж твора Мінскім камерным аркестрам. Сіладная партытура ў нашых гасцей прагучала надзіва свежа, рамантычна і экспрэсіўна. Гэта

было наглядным пацвярджэннем дырыжорскіх здольнасцей скрыпачкі, якую ў першую чаргу турбавала яснасць і даходлівасць задумы і яе выразная рэалізацыя. (А ў нашым варыянце гэта было слабым месцам, хоць за пультам стаяў прафесійны дырыжор І. Галаўчын і выкананню папярэднічала працяглая, карпатлівая праца). Пад кіраўніцтвам Л. Ісанадзе прагучала і «Саната» Д. Раціні для намернага аркестра, твор зусім іншага стылю, часу і глыбіні. Віртуозны блыск і артыстызм выканання дае падставу меркаваць пра высокую індывідуальны патэнцыял аркестрантаў, пра ансамблеваю роўнасць усіх аркестравых груп, пра аркестр — як пра цэласны музычны арганізм.

«Віртуозы Масквы» ў нас ужо не ўпершыню. Цяперашні іх візіт самы працяглы, самы багаты і разнастайны па праграмах. Тры вечары запар, атакуючы філармонію, імкнуліся слухачы на канцэрт, кожны з

якіх прынёс вялікую асалоду. З аркестрам выступілі лаўрэаты міжнародных конкурсаў піяніст А. Палей (І. Гайдн, Канцэрт для фартэпіяна рэ мажор) і габайст А. Уткін (В. Моцарт, Канцэрт для габоя), выдатная сплявачка з роўным, чыстым і цёплым сапрапа і амаль інструментальнай тэхнікай, лаўрэат конкурсу імя Віаці (Італія), заслужаная артыстка Армянскай ССР А. Даўцян, ну і, нажаль, кіраўнік і саліст калектыву У. Співакоў. У яго выкананні мы слухалі Канцэрт В. Моцарта ля мажор і цыкл А. Вівальдзі «Поры года». На гэтым цыкле і спыню ўвагу чытачоў (хоць уся праграма была выканана на высокім узроўні), бо гэты ж твор А. Вівальдзі выконвала і Л. Ісанадзе, так што ўтварыўся стыхійны «конкурс на лепшае выкананне»...

«Поры года» ў Камерным аркестры Грузіі. Слухачы адзначылі, з аднаго боку, мускульную шчыльнасць і рытмічную падкрэсленасць інтанавання, з другога — дзівосную лёгкасць, празрыстасць гукавой тканіны. Усё выкананне было пазначана характэрнымі ўласцівасцямі музыцырання скрыпачкі: спалучэнне экспрэсіі, захопленасці музынай і прастаты. Асабліва

прыдзірліва крытыкі, магчыма, і адзначылі б некаторыя тэхнічныя пагрэшнасці, абумоўленыя агністэям, часам, здавалася, крыху ўзвічаным тэмпам. Але тут гэта было настолькі натуральна і вынікала, мабыць, з прыроды экзальтаванага грузінскага характару, што не успрымалася як недахоп.

У выкананні У. Співакова твор падаваўся больш узбуненым, каларыстычна больш яркім. Гэтаму садзейнічалі не сумятліва, высакародная манера інтанавання, вялікая пластычнасць, «даслуханасць» і завершанасць усіх структурных адзінак. У ягоным выкананні не менш эмацыянальнасці, чым у Л. Ісанадзе, але яна глыбейшая і ўдзельнічае як бы знутры музычнай фразы. Яго ігра, акадэмічная па форме і экспрэсіўная па змесце, узбагачаецца вельмі выразнай мініка-пластычнай падачай матэрыялу і уражліва ўздзейнічае на публіку. Аднак, пагадзіцеся, часам ва ўзвышанай дэкламацыйнай рыторыцы У. Співакова бывае штосьці ад тэатральнай позы, манернасці, занадта вычварнага жэсту, і тады хацелася б большай прастаты і натуральнасці.

Што і казаць, у гэтай «канкурэнцыі» двух салістаў палы-

му першыства аддаеш, безумоўна, У. Співакову. Але гэта ніколі не змяняе вялікіх мастацкіх дасягненняў Л. Ісанадзе. У мастацтве цудоўнаму мяжы няма. Проста культура сольнага і аркестравага музыцыравання ў масківоў вышэйшая, а паўната творчай аддачы ў абодвух калектываў аднолькава высокая, і слухачы са шчырай вядасцю віталі і тбілісцаў і масківоў за творчае гарэне, цеспліноў і траптанне жывога гучання, быццам глыбокага і цудоўнага слова, на якое імгненна рэагуеш.

Мне здаецца, у нашых гасцей ёсць агульная неабяканасць да гумару, музычнага жарсту, пароды, эксцэнтрыкі. У гэтым плане тое, што выконвалася па-за праграмай, «на біс», вельмі характэрна для ўзнаўлення поўнага аблічча выканаўцаў. Іх інтэрпрэтацыі гумарэскан вельмі забавныя, поўныя нечаканасцей і вялікага густу. І някая сёй-той не бачыць у гэтым стылістычным дысанансе недастаткова высокага мастацтва «заігрыванне з публікай»: як іграць гэтую музыку, як гэта робіць абодва калектывы, зольны не ўсе. І гэта таксама вялікае мастацтва.

В. МНАЦАКАНАУ.

25 КАСТРЫЧНІКА ў 10 гадзін раніцы быў абнародваны напісаны Леніным заклік «Да грамадзян Расіі», у якім аб'яўлялася аб звяржэнні Часовага ўрада і пераходзе ўлады ў рукі Ваенна-рэвалюцыйнага камітэта — органа Петраградскага Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў.

У Мінску Савет рабочых і салдацкіх дэпутатаў узяў у свае рукі ў той жа дзень — 25 кастрычніка. Вечарам з гарадской турмы было вызвалена больш за 1000 палітычных зняволеных салдат, з якіх сфарміраваўся Першы рэвалюцыйны імя Мінскага Савета полк. Савет узброіў таксама 400 рабочых-чыгуначнікаў. На бок Савета перайшлі дыслацыраваныя ў Мінску 37-ы і 289-ы запасны пяхотныя палкі. Гэтыя тры палкі і рабочая дружина ў першыя дні складалі ўзброеныя сілы рэвалюцыйнай улады ў Мінску.

Мінскі Савет прыняў дзейсныя меры па ўстанавленні рэвалюцыйнага парадку ў горадзе: увёў рэвалюцыйную цензуру, адхіліў ад кіраўніцтва гаспадаркай і культурай Гарадскую думу, накіраваў камісараў Савета на вакзал, пошту, тэлеграф, штаб Заходняга фронту, узяў пад ахову важнейшыя ўстановы горада. Па ініцыятыве Выканкома Савета 26 кастрычніка пачаў фарміравання Ваенна-рэвалюцыйнага камітэта Заходняга фронту. Да яго сфарміравання кіраўніцтва рэвалюцыйнага пераўтварэння ажыццяўляў Мінскі Савет рабочых і салдацкіх дэпутатаў.

Правыя эсэра-меншавіцкія лідэры спрабавалі разграміць Мінскі Савет, заклікалі да фізічнай расправы над бальшавікамі. Аднак палітычная абстаноўка ў Мінску складалася на карысць бальшавікоў. 30 кастрычніка пасля ўпартай барацьбы гарадскі сход праўлення ў камітэтаў прафсаюзаў прыняў рашэнне аб падтрымцы пралетарыятам Мінска Савецкай улады і аб гатоўнасці аказаць рашучае супрацьдзеянне ўсялякім спробам падаўлення Саветаў з чыго б там ні было боку. Усю ўладу ўзяў у горадзе Ваенна-рэвалюцыйны камітэт. 1 лістапада 1917 г. А. Ф. Мяснікоў дакладваў У. І. Леніну аб завяршэнні рэвалюцыйнага перавароту ў Мінску.

Вышэйшым органам Ваенна-рэвалюцыйнага камітэта з'яўляўся Пленум ВРК, а выканаўча-распарадчым — бюро і галіновыя аддзелы. У склад Бюро ВРК увайшлі: К. Ландэр (старшыня), А. Мяснікоў, У. Селязнёў, М. Рагазінскі, М. Калмановіч, М. Крывашын, В. Фрэйман. Да сфарміравання абласных органаў Савецкай улады ВРК з'яўляўся адзіным поўнаўладным органам на неакупіраванай тэрыторыі Беларусі і Заходняга фронту.

Услед за Мінскам Савецкая ўлада ўстанавілася ў іншых гарадах Беларусі і на Заходнім фронце.

У асяццелым буржуазным саветолагаў, усіх класавых праціўнікаў Кастрычніка Расія пасля Лютаўскай рэвалюцыі развілася па дэмакратычным шляху, які нібыта парушыла Кастрычніцкая рэвалюцыя. Фальсіфікатары гісторыі адмаўляюць ролю бальшавіцкіх арганізацый у рэвалюцыйным руху на месцах. Кампартыя Беларусі яны паказваюць «нацыянальна-чужой беларускаму народу» сілай, спрабуючы даказаць, што ў Беларусі, як і ў іншых нацыянальных раёнах краіны, бальшавіцкія арганізацыі не мелі караніў «у нацыянальнай глебе» і нібыта шляхам насілля ўстанавілі тут «партыйную дыктатуру».

У хлуслівым святле паказвае нацыянальную палітыку КПСС прафесар Віконсінскага ўніверсітэта С. Горак. У кнізе «Беларусь: мадэрнізацыя, правы чалавека, нацыяналізм» ён піша, што беларусы як быццам падвергліся «дзвюм формам уціску: першая выцякала з ажыццяўлення марксісцкага вучэння ў інтэрпрэтацыі КПСС, і другая мела свае карані ў гістарычным рускім каланіялісцкім

нацыяналізме, што праводзіцца рускімі бюракратамі». З хлуслівай пасылкі ён робіць хлуслівы вывад, што ўсё гэта прывяло да «канчатковай ліквідацыі беларускай нацыянальнай самабытнасці, да поўнай русіфікацыі і перманентнай саветызацыі краю».

Асвятляючы рэвалюцыйны падзеі ў Беларусі ў 1917 г., французскі гісторык М. Феро робіць вывад, што тут рэвалюцыйны рух не меў «ні той сілы, ні той вызначанасці, як на Украіне, у Прыбалтыцы, ці ў Польшчы». Гэта ён тлумачыць слабасцю нацыяналістычных сіл

біць фальсіфікаваныя абагульненні і вывады. Ён, па-першае, разглядае Беларусь у адрыве ад Расіі ў цэлым, як самастойную краіну. Так робяць, дарчы, усе фальсіфікатары. А ім жа вядома, што Беларусь была самастойнай часткай Расіі, што эканоміка Беларусі была самастойнай часткай агульнарасійскай эканомікі. Ён, па-другое, разглядае Кастрычніцкую рэвалюцыю ў Беларусі ў адрыве ад Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Расіі ў цэлым. Агульнавядома, што Кастрычніцкая рэвалюцыя хутка распаўсюдзілася па ўсёй краіне, ахапіла ўсе раёны, у

грамадска-палітычным жыццём апынуліся толькі буржуазна-памешчыцкія пласты нацыянальнага руху, для якіх Лютаўская рэвалюцыя была поўнай нечаканасцю. Амаль месяц яны збіралі свае раскіданыя па ўсёй Расіі сілы. З'езд «беларускіх нацыянальных дзеячаў», што адбыўся 25—26 сакавіка ў Мінску, быў не ў стане з рэальных пазіцый ацаніць новыя абставіны і выпрацаваць новую стратэгію і тактыку. Па меры набліжэння сацыялістычнай рэвалюцыі ў беларускім нацыянальным руху ўсё больш

бальшавікоў стваралі органы Савецкай улады, буржуазныя нацыяналісты 29 кастрычніка 1917 г. заклікалі беларускі народ да барацьбы супраць Саветаў.

Беларускі народ рашуча выступіў супраць ідэі адлучэння Беларусі ад Савецкай Расіі, за што змагаліся буржуазныя нацыяналісты. Сваё выратаванне ад пагрозы іншаземнага нашэсця ён бачыў «толькі ў баявым саюзе з Расіяй, з якой Беларусь злучана гістарычным мінулым і братняй блізкасцю. Вось чаму Беларусь, — гаварылася ў рэзалюцыі сходу беларусаў-воінаў Бабруйскага гарнізона, — павінна ўвайсці ў сям'ю народаў Савецкай Расіі».

Бачачы правал плана адкрытага выступлення супраць улады Саветаў і адлучэння Беларусі ад Савецкай Расіі, буржуазныя нацыяналісты паспрабавалі ашукаць народныя масы. З гэтай мэтай 30 лістапада 1917 г. Выканком Вялікай Беларускай рады ў газеце «Вольная Беларусь» апублікаваў паведамленне аб скліканні 5 снежня т. зв. Усебеларускага з'езда для стварэння «ўсімі прызнанай дэмакратычнай краёвай улады, якая паможа вывесці беларускі народ на светлы шлях нацыянальнага развіцця». Лідэры буржуазных нацыяналістаў намерваліся ўтварыць Беларускаю дэмакратычную рэспубліку ў складзе Віленскай, Мінскай, Магілёўскай, Віцебскай, Гродзенскай, заходніх паветаў Смаленскай і паўночных Чарнігаўскай губерняў. Газета адкрыта заклікала да аддзялення Беларусі ад «безнадзейна хворага арганізму» Расіі.

На аснове буржуазна-нацыяналістычнай праграмы адлучэння Беларусі ад Расіі аб'ядналіся Беларускае рада, правыя эсэры, меншавікі, бундаўцы і нават кадэты, якія да Кастрычніцкай рэвалюцыі абаранялі пазіцыі «адзінай і непадзелнай» Расіі.

На скліканні нацыяналістамі т. зв. Усебеларускага з'езда прыбыло 1972 дэлегатаў, у тым ліку 22 працэнты — ад афіцэраў, настаўнікаў, юрыстаў, журналістаў, вучоных, больш за 40 працэнтаў — ад розных арганізацый, створаных пры царскім і Часовым буржуазным урадах. У партыйных адносінах большасць дэлегатаў належала да рускіх і беларускіх эсэраў, БСГ. Кіраўніцтва буржуазных нацыяналістаў афіцыйна прызнала, што з 1167 дэлегатаў з правам рашаючага галасу ў склад «левай» фракцыі ўваходзіла толькі 118 дэлегатаў. Імі былі прадстаўнікі левай часткі БСГ, левыя эсэры і левыя меншавікі. Сапраўдны змест «левай» фракцыі быў выказаны ў выступленні аднаго з яе лідэраў І. Мамонкі. «Існуючую ўладу (Савецкую. — І. І.), — заявіў ён 14 снежня, — мы пакінуць не можам, бо яна не карыстаецца агульным даверам. Старшыня «левай» фракцыі Т. Грыб заклікаў членаў сваёй фракцыі да згоды з усімі фракцыямі з'езда. «У нас навінен быць, — гаварыў ён, — адзіны непадзельны сацыялістычны беларускі фронт».

Работа т. зв. Усебеларускага з'езда пачалася з прыняцця рэзалюцыі аб пераходзе ў яго рукі ўсёй улады на тэрыторыі Беларусі. Буржуазна-нацыяналістычнае кіраўніцтва з'езда патрабавала аб'яднення «Незалежнай Беларускай рэспублікі». У выніку вострай барацьбы, якая разгарэлася вакол гэтага пытання, з'езд расколоўся на дзве часткі — нацыяналістычна-ваенічына і буржуазныя інтэлігенты патрабавалі «незалежнага» буржуазна-дэмакратычнага ладу; рабоча-сялянска-каўчак з'езда адстойвала аўтаномію Беларусі ў складзе Савецкай Расіі. Прадстаўнік гэтай часткі з'езда А. Вазіла заявіў, што буржуазныя нацыяналісты не маюць нічога агульна-

ГАРТАВАННЕ НОВАГА ЛАДУ

Вялікі Кастрычнік у Беларусі і яго палітычныя ворагі

у Беларусі.

«Навуковыя» ідэі антыкамуністам пастаўляюць шматлікія «русскія» інстытуты і даследчыя цэнтры, якія прытулілі буржуазных нацыяналістаў, выгнаных з Беларусі, Украіны, Прыбалтыкі і іншых рэспублік Савецкага Саюза. У сістэме гэтых устаноў фальсіфікатарскімі вымысламі займаюцца «навуковыя цэнтры» беларускай нацыяналістычнай эміграцыі — «Беларускі інстытут навукі і мастацтва» ў Нью-Йорку, «Беларускі інстытут навукі і мастацтва» ў Канадзе (БІНІМ), «Крывіцкі навуковае таварыства імя Францыска Скарыны» ў Лондане і інш.

Навуковая прадукцыя беларускіх буржуазных нацыяналістаў, якія працуюць у гэтых цэнтрах, вызначаецца грубай фальсіфікацыйнай свецкага грамадства. Яны скажваюць марксісцка-ленінскае вучэнне аб пралетарскім інтэрнацыяналізме, навіваюць думку аб сіле буржуазнага нацыяналізму. Адмаўляючы добраахвотнасць аб'яднання савецкіх народаў, ілжыва паказваючы савецкі фэдэралізм і нацыянальную дзяржаўнасць, яны аб'яўляюць нацыяналізм рухуючай сілай прыгнечаных нацый, якая нібыта вызначае шляхі развіцця грамадства. Гэтыя фальсіфікацыйныя выдумкі прапагандуюць А. Адамовіч (Н. Недасек), В. Сядура (В. Глыбіны), П. Урбан, І. Любачка і інш.

Нацыянальная буржуазія ўсімі сродкамі спрабавала даказаць выпадковасць Кастрычніцкай рэвалюцыі, яе ідэолагі прадаўжалі абараняць ідэю буржуазна-дэмакратычнага шляху развіцця Беларусі, спасылаючыся пры гэтым на яе быццам традыцыйныя палітычныя, гаспадарчыя, культурныя і рэлігійныя сувязі з капіталістычным захадом. Буржуазны нацыяналіст Я. Лёсік хутка пасля перамогі Кастрычніка пісаў, што ў краіне для сацыялістычнай рэвалюцыі «не было ўмоў і людзі не дараслі». Прытрымліваючыся гэтай формулы, І. Любачка лічыць Беларусь адной з найбольш адсталых частак еўрапейскай Расіі ў пачатку XX ст. Яе прамысловая прадукцыя на душу насельніцтва складала каля паловы агульнарасійскага ўзроўню. 74 працэнты насельніцтва займалася сельскай гаспадаркай. Беззямелье і малазямелье вымушала сялян шукаць работу ў памешчыцкіх і кулацкіх гаспадарках. У Беларусі ў 1915 г. дзяржаве, царке і памешчыкам належала 54 працэнты зямлі.

У еўрапейскай частцы Расіі Беларусь была раёнам, дзе быў самы высокі працэнт непісьменнасці. У 1897 г. непісьменныя складалі 71 працэнт, а ў 1905 г. — 63 працэнты насельніцтва.

З фактаў, запэчычаных з савецкіх крыніц, І. Любачка ро-

тым ліку і Беларусі, і развілася з улікам канкрэтных мясцовых асаблівасцей.

Таму, калі мы гаворым аб эканамічных і культурных перадумовах Кастрычніцкай рэвалюцыі, то маем на ўвазе Расію ў цэлым, не адрываючы ад цэлага яе асобнай часткі.

Высокая ступень эксплуатацыі працоўных памешчыкамі і капіталістамі, беспрасветнае жыццё ў голадзе і галечы падымалі іх на барацьбу супраць існуючага ладу. Рабочы рух, што ўзнік у форме стыхійнага пратэсту, паступова развіваўся па ўзыходнай, у напрамку злучэння з рэвалюцыйнай сацыял-дэмакратыяй. У канцы XIX ст. у Беларусі пачалося распаўсюджанне марксісцкіх ідэй праз «гурткі самаадукацыі». Апошнія, па сцвярджэнні Любачкі, ствараліся «галоўным чынам яўрэямі ці католікамі», бо яны «пактавалі ад моцнага прыгнёту, заснаванага на рэлігійнай дыскрымінацыі». На яго думку, марксісцкі сацыялістычны рух у Беларусі не меў адносін да беларускага нацыянальнага руху. Значыць, Любачка свядома ўзводзіць водападзел паміж працоўнымі па нацыянальнай ці рэлігійнай прыкмеце. Яўрэяў і палякаў ён адносіць да тых, хто з'яўляецца асяроддзем для распаўсюджвання марксізму. Што датычыць беларусаў, то іх доляй ён лічыць нацыянальны рух. Такі погляд заснаваны на механічным падзеле шматнацыянальнага насельніцтва Беларусі на дзве групы: яўрэяў і палякаў у сацыяльнай структуры грамадства з'яўляліся рабочымі, а беларусы — сялянамі. На самай жа справе яўрэяў пераважалі ў асяроддзі саматужна-рабавых рабочых. Што датычыць фабрычна-заводскіх, чыгуначных рабочых, то ў гэтай групе пераважную большасць складалі рабочыя рускай, беларускай, украінскай нацыянальнасцей. На развіццё рабочага руху ў Беларусі аказвалі ўплыў рабочыя-беларусы буйных прадпрыемстваў Цейдэбурга, Рыгі, Масквы, Кіева і іншых гарадоў. Гэтая акалічнасць абвяргае нацыяналістычнае сцвярджэнне Любачкі пра тое, што працоўную частку беларускай нацыі складалі нібыта толькі сяляне.

Бяздоказнае таксама яго меркаванне, быццам сацыяльнай базай беларускага нацыянальнага руху было сялянства. Бясспрэчна, што ў нацыянальным руху побач з сялянствам удзельнічалі інтэлігенты, дробная і сярэдняя гарадская буржуазія, кулацтва, рамеснікі, саматужнікі, навучэнцы. На самай справе ніякага водападзелу паміж рабочым і нацыянальна-вызваленчым рухамі не існавала.

У Беларусі па-за актыўным

узмяццаліся тэндэнцыі, якія прыводзілі яго да расколу. Увосень 1917 г. левая частка БСГ, прызнаўшы непазбежнасць сацыялістычнай рэвалюцыі, улілася ў склад рэвалюцыйных сіл, якія змагаліся на чале з пралетарыятам пад кіраўніцтвам партыі бальшавікоў за перамогу Кастрычніцкай рэвалюцыі. Правая частка, якая ўвабрала ў свае рады буржуазна-памешчыцкія вярхі, інтэлігенцыю, што ішла за імі, частку афіцэраў, сярэдніх і вышэйшых чыноўнікаў, забывшы лозунгі нацыянальнай свабоды, аб'ядналася з контррэвалюцыйнымі сіламі Расіі і пад кіраўніцтвам кадэтаў уключылася ў барацьбу супраць рэвалюцыі.

Толькі партыя бальшавікоў, якая паслядоўна змагалася з ідэйнымі праціўнікамі, згуртавала рабочых, бяднейшых сялян, салдат, рыхтавала іх да апошняга штурму буржуазнага ладу. У Беларусі і на фронце толькі бальшавіцкія арганізацыі ў перыяд падрыхтоўкі сацыялістычнай рэвалюцыі выраслі колькасна, умацаваліся арганізацыйна. У радах створанай адзінай абласной партыйнай арганізацыі да моманту рэвалюцыі было 28 500 членаў і 27 856 спачувачоў. Гэты факт не рашыўся адмаўляць нават такі зацяты фальсіфікатар, як Р. Пайпс.

Пайпс не аб'ектыўны, калі сцвярджае, што бальшавікі сваёй перамогай «абавязаны пераважна салдацкім галасам». У Мінскай, Віцебскай акругах за бальшавікоў галасавалі пераважна працоўныя сяляне, салдат там не было. Салдаты, як вядома, уваходзілі ў Заходнефрантавую выбарчую акругу.

Больш за палову выбарчыкаў галасавалі за бальшавікоў. З партый, якія стаялі ў палітычных адносінах правей бальшавікоў, толькі эсэры здолелі набраць трэцюю частку галасоў. Усе іншыя партыі атрымалі нязначны працэнт, а БСГ не правяла ніводнага свайго кандыдата.

Паказваючы ў хлуслівым святле вынік Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Беларусі, Р. Пайпс сцвярджае, што звяржэнне бальшавікамі Часовага ўрада і распад «сацыялістычных» партый, якія падтрымлівалі яго, расчысцілі ў Беларусі поле для палітычнай дзейнасці дзвюм палітычным сілам: бальшавікам, што кантралявалі вялікую частку Заходняга фронту, і Беларускай радзе, што карысталася, на яго думку, пэўным уплывам сярод салдат беларускай нацыянальнасці і інтэлігенцыі.

Кастрычніцкую рэвалюцыю буржуазныя нацыяналісты сустралі ваража, называлі яе «віхрам без ладу». У той час, калі рабочыя, сялянская беднота, салдаты пад кіраўніцтвам

нага з народам. Дамагаючыся «самастойнасці», яны хочуць «наш родны Беларускі край адарваць ад вялікага цела Расіі...». Звяртаючыся да дэлегатаў з'езда — сялян і рабочых, ён сказаў: «Вы гучна заявіце ўсяму свету, што Беларусь — не самастойная дзяржава, а непарыўная частка Вялікага Расійскага Саюза, раўнапраўны член у сям'і Расійскай Федэратыўнай Рэспублікі».

У інтарэсах Савецкай улады расцінем СНК Заходняй вобласці і фронту ад 17 снежня 1917 г. з'езд быў распушчаны. Прэзідыуму з'езда было прапанавана пакінуць межы Беларусі. Нагодай да роспуску з'езда паслужыла парушэнне яго арганізатарамі пагаднення, заключанага Белаблесткомам з Наркомнацам РСФСР і непрызнанне Савецкай улады, Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Буржуазныя нацыяналісты ў канчатковым выніку прызналі адсутнасць шырокай сацыяльнай базы для нацыяналістычнага руху ў Беларусі. У тэлеграме ад 18 студзеня 1918 г. Беларускаму абласному камітэту пры Усерасійскім Савесе сялянскіх дэпутатаў І. Мамонка пісаў: «Дагэтуль ні Крыленка, ні Мяснікоў, ні Ленін, ні рэдакцыі газет не атрымалі матэрыялаў, якія б прымусалі іх штодня адчуваць, што ў Расіі, акрамя Украінцаў, вялікаросцаў і інш., ёсць яшчэ і беларусы. Вось чаму Крыленка і Мяснікоў заявілі мне, што беларускага руху (нацыяналістычнага. — І. І.) не бачаць і не адчуваюць. Заява гэта... мае пад сабой грунт».

У кнізе А. Г. Чарвякова «За Савецкую Беларусь» (Мінск, 1927, с. 49) прыводзіцца выказанне старшыні ўрада БНР у 1918 г. пра тое, што т. зв. Усебеларускі з'езд ніколі не стаяў на пазіцыях Савецкай улады. Усю арганізацыю яго работы пранізвалі тэндэнцыйны падыход. Партыйных фракцый на з'ездзе не было, іх замянілі зямляцтвамі па губернях. Усё было зроблена, каб пераключыць рабочым і сялянам стварыць сваю, класавую фракцыю. Вярхушка нацыяналістаў у арганізацыйным плане забяспечыла работу з'езда на аснове класавых інтарэсаў буржуазіі і памешчыкаў.

Са шматлікіх документаў вынікае, што беларускі народ не падтрымліваў буржуазных нацыяналістаў.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі Савецкая ўлада за кароткі час ажыццявіла шэраг карэктываў рэвалюцыйных пераўтварэнняў. Было падпісана пагадненне аб перамір'і на фронце. У асноўным сфарміраваліся абласныя, губернска і павятова органы ўлады і кіраўніцтва. Праведзены шэраг мерапрыемстваў па падаўленні контррэвалюцыі, ліквідацыі арганізацый улады і кіраўніцтва буржуазіі і памешчыкаў. Пачалася нацыяналізацыя прамысловасці, банкаў, пераўтварэнне ў жыццё Дэкрэта аб зямлі.

Першыя крокі маладой Савецкай улады сустрэлі разуменне і падтрымку рабочых, працоўнага сялянства, дэмакратычнай інтэлігенцыі, салдат. У Савецкай уладзе яны бачылі тую ўладу, пра якую марылі многія гады. Натуральна, што народ узяў Савецкую ўладу пад сваю ахову, па закліку партыі большавікоў уключыўся ў барацьбу супраць скурнутых, але недабрых эксплуатацыйных класаў, якія жорстка супраціўляліся сцвярдзенню новага ладу.

У жыцці беларускага народа, як і ўсіх народаў Савецкага Саюза, вырашальнае значэнне належыць Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Рыхтуючыся да яе сямідзесятай гадавіны, рабочыя, калгаснікі, народная інтэлігенцыя Савецкай Беларусі, аглядаючы пройдзены шлях, маюць важкія падставы ганарыцца дасягнутымі поспехамі.

І. ІГНАЦЕНКА,
акадэмік АН БССР.

Як паведамлялася ў «ЛіМе», нядаўна нашу рэспубліку наведалі літаратары з Зялёнай Гурты (Польская Народная Рэспубліка): паэт і празаік, галоўны рэдактар штотыднёвіка «Над Одрай» Януш Конюш, паэт Генрык Шылкін і празаік Альфрэд Сятэцкі. Гасці знаёміліся з гістарычнымі і культурнымі мясцінамі сталіцы рэспублікі, пабывалі на радзіме Адама Міцкевіча, мелі гутаркі ў Саюзе пісьменнікаў БССР і ў рэдакцыі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва».

У час гутаркі ў «ЛіМе» абмяркоўваліся, у прыватнасці, пытанні творчага супрацоўніцтва паміж штотыднёвікамі «Над Одрай» і «Літаратура і мастацтва». Публікацыя твораў польскіх пісьменнікаў, якія мы змяшчаем сёння ў перакладзе на беларускую мову, — рэальная праява гэтага супрацоўніцтва. Дададзім адну заўвагу: паэт Генрык Шылкін родам з-пад Вільнюса, таму ў адным яго вершы і гучаць матывы любові да зямлі, дарагой і блізкай з маленства.

Абавязкова сустрэньце іх. Вы — паэт, гэта пра мяне, яны — паэты, гэта пра іх, хутчэй знойдзеце агульную мову.

Выходзіць, мая схільнасць да запісвання слоў не толькі заўважана, але і знойдзены спосаб скарыстання яе.

Я купіў за кошт прадпрыемства кветкі — так мне параілі

маглі яшчэ расці. А мне з імі зараз што... Палова, зрэшты, ваша, Сяргей Іванавіч.

— Не, усе для вас, Тамара Іванавіч.

— Ну хоць адну?

— Адну — можна. Вось гэтую, — згадзіўся Сяргей Іванавіч.

НАРОДЖАНЫ У КАСШУЛІ

— і калі скоры міжнародны ўязджаў на першы пуць першага і адзінага на гэтай станцыі, з амбіцыямі яўна панадмясцовымі, перона, я ўжо бегаў тудысюды, размахваючы букетам з пятнаццаці белых і чырвоных гваздзікоў, перавязаных ружовай стужкай. Яны сапраўды адразу сарыентаваліся, што я — па іх. Сяргей Іванавіч, які выйшаў першым, моцна сціснуў маю, вільготную ад хвалявання, делонь. Гваздзікі я ўручыў Тамары Іванавіч. Удыхнуўшы іх саладкаваты водар, яна далікатна прытуліла кветкі да высокіх грудзей. І гэтым спантаным, але шчырым рухам спадабалася мне.

— Столькі кветак! Навошта аж столькі? — лагодна выгаворвала яна мне, пакуль мы ішлі ад перона да машыны, якая чакала нас перад станцыйным будынкам, што выглядаў досыць салідна. — Яны ж

віч, бачачы разгубленасць Тамары Іванавіч. — Вось гэтую.

— І для вас таксама, Юра. Я правільна сказала — Юра, Юрка?

— Юра, Юрка, Ежы, Юрэк, — прадэкламаваў я адным духам, — як пані падабаецца.

І мы рушылі ў дарогу, патаючы ў мяккіх сядзеннях машыны. Сяргей Іванавіч і я — ззаду. Тамара Іванавіч побач з вадзіцелем на пачэсным месцы.

— Ці расліны адчуваюць боль? — зноў пачала гаворку Тамара Іванавіч. — Яны ж рэагуюць на цяпло і холад, — павінны рэагаваць і на боль. Як вам, Юрка, здаецца?

— Я б хацеў, каб не рэагавалі. Нашто нам думаць, зрываючы кветку, што ёй баліць?

— А калі баліць? — не згаджалася Тамара Іванавіч.

Генрык ШЫЛКІН

Тут ад жоўтай свірэпы шырэюць узгоркі,
Чырвань мак разлівае, і чабор лічыць зоркі.

Тут — любоў да зямлі, свету цуд самы першы...
Роднай маці-прыродзе саю вянком з вершаў.

Прызнанне

Я ўсё аддам, апроч бяроз вась гэтах,
І гнуткіх лоз на берагах Лакаі,
Што Сыракомлевым радком апеты,
І кожнаю вясной мяне гукаюць.

Я ўсё аддам, апроч алешын гэтах,
Што, як дзяўчаты, сталі над Жэймянай,
І чуюць, як лілеі плачуць летам,
І бачаць, як аер халодзіць мята.

Я ўсё аддам, апроч расы вась гэтай,
Што каля Вільні зоркі выплаўляе,
Пад сінім небам — хусткаю Сусвету —
Мой зрок да соснаў ранішніх вяртае.

З польскай. Пераклад Валянціны АКОЛАВАЙ.

Пытанні

Паэты — абаянне падворкаў —
Не адбірайце ля звалачных ям
Тэму смецця ў чарвякоў.
Не стварайце элегій
Са шарлукак лімона
Ці пагрызенай ігрышы.

Хто напіша паэму
Пра параліч чалавечага наіву?
Хто боль ад усмешкі
Лабірынтам быцця назаве?

Хто над розумам крыкне,
Што кожная з маці
Носіць драму Эйнштэйна
пад сэрцам?

Любоў

Я ўлюбёны ў зямлю, дзе сляды маладосці,
Дзе да верасу сцежка
прыходзіць у гасці:

Яна ў лес завядзе, пастарэлы, гусціткі.
Па-над рыбнымі рэкамі ў сне незабудкі.

Тут расяная ціш, зеляніны калыска,
З вербалозаў густых гнёзды ціўкаюць плісак.

— Боль — гэта прывілея чалавека.

— Прывілея? — здзівіўся я. — Я б не трымаўся за такую прывілея.

— Боль — як агонь: не толькі пяць, але і грэе, — ажывіўся Сяргей Іванавіч. — Якім было б наша жыццё без болю?

— Мы з солі, зямлі і таго, што баліць...

— Вось, вось, — згадзіўся Сяргей Іванавіч.

Тамара Іванавіч не зразумела і папрасіла паўтарыць.

— У нас ёсць такое прыслоўе.

— У нас — таксама, — заўважыў Сяргей Іванавіч.

— Таксама?

— Так, Юрка.

З засені дрэў мы выехалі на адкрытую, нагрэтую сонцам прастору.

— Вось дык спякота! —

Януш КОНЮШ

ліся на той бераг, немцы ўзарвалі мост і перакрылі ім шлях да адступлення.

— Стой, стой! — крыкнуў раптам Сяргей Іванавіч, ды так, быццам нешта выпала на дарогу праз адчыненае акно.

Вадзіцель тармазнуў і метраў сто ехаў заднім ходам, бо на дарозе, на наша шчасце, нікога больш не аказалася.

— Міжнародная траса, — тлумачу я, звяртаючыся больш да Тамары Іванавіч, яўна незадаволенай гэтым нечаканым спыненнем. — Адсюль да Берліна ўжо рукой падаць. У чатыры разы бліжэй, чым да Варшавы. Праз дзве гадзіны мы былі б ужо на месцы.

— Усяго праз дзве гадзіны? — Інфармацыя зацікавіла Тамару Іванавіч. Яна, відаць, лічыць за лепшае перамяшчацца ў часе, а не так, як Сяргей Іванавіч, — у прастору. — Я б ніколі не падумала, што адсюль ужо так блізка.

Мы стаялі перад помнікам у форме калоны, увенчанай фігурай салдата ў касцы з зоркай. Надпіс на бетоннай пліце закрывалі кветкі, ускладзеныя, відавочна, нядаўна, бо яшчэ свежыя.

— Усе загінулі, — заўважыў я, — усе, каму адрэзалі шлях.

— Не ўсе.

— Як не ўсе? — здзівіўся я. — Усе, хто тады пераправіўся на гэты бераг. Тут так напісана.

— Я не загінуў.

— Вы? — спыталіся мы хорам, бо і шафёр быў побач, упадаючы быццам у бязважасць, адчуваючы раптам, як адрываецца ад зямлі, пасля гэтак жа раптоўна і лёгка апускаецца.

— Вы? — мы глядзелі на Сяргея Іванавіча так, нібы перад намі стаяў нехта, хто толькі што вярнуўся з таго свету, быццам падарожжа туды аказалася ўсяго толькі палётам у космас.

— Вы? — Некалі мне здавалася, што прыйдзе час і я сустрэну каго-небудзь такога. Зараз я ўжо ведаю, што нічога такога не будзе, бо ўсё, што ёсць на свеце жывога, — жыць тут, побач з намі. Таму і разважанні пра прышэльцаў лічу марнатраўствам часу. — Вы?

— Тут недзе ёсць роў, — спакойна заўважыў Сяргей Іванавіч.

— Роў? Які роў?

— Роў, звычайны, супрацьпаходкавы. Ёсць рака, мост, дарога, значыцца, павінен быць і роў.

— Ёсць, сапраўды ёсць! — шафёр пракрычаў гэта так узрадавана, як быццам знайшоў нешта незвычайнае. — Ёсць роў!

За прыдарожным насыпам, нябачны ад шашы, цягнуўся роў.

— Сашу падбілі ўжо тут, вось тут недзе, — расказаў Сяргей Іванавіч голасам экскурсвода, які праводзіць незвычайную экскурсію. — На дне ляжаў снег. Паветра дыхла вясной. І раптам на гэтым снезе з'явіліся дзіўныя плямы. Чалавек, Тамара Іванавіч, гэта перш за ўсё кроў. Калі кроў выйдзе — жыццё выйдзе. А цяпер тут — трава.

Мы стаялі па калена ў высокай і густой зялёнай траве, таму што ў рове заўсёды вільготна. Сяргей Іванавіч прысеў і ўдыхнуў пах так глыбока, як быццам хацеў напоўніць паветрам не толькі лёгкія, але і ўсяго сябе.

— З зямлі цягне сок, а з паветра — цяпло, сонца. І расце. І пахне. Ух, як пахне.

(Заканчэнне на стар. 14—15).

БОЛЕЙ НЕ БУДЗЕ прасіць, сівы ён для таго, каб перад смаркачом вочы рукавом выціраць, глядзець, як той, устаўішыся ў вугал, хавае позірк ад яго вачэй, што чакаюць таго адзінага слова, якога яму сёння напэўна не пачуць, бо ён—яго сын, а ягоны сын не можа быць мяккацелым, не можа вольна так, па-цыганску, без барацьбы адмовіцца. Хай толькі не маўчыць, бо ён сам не дазволіць, каб яго сын прайграў нават яму, бацьку, хоць гэтая зямля яму фактычна ўжо не належыць. Не, не стары ён яшчэ, сіла ў руках даўнейшая, толькі зімы штогод даўжэйшыя, а дрэвы ў лесе таўшчэзныя, і сякера — тупая.

«Прадай зямлю і пераяздай да мяне», — вольна з чым ён прыхаў, як быццам разумнейшаму не паручыўся. Столькі год жыць ён далёка ад роднай хаты і не знаходзіць больш разумных слоў, каб пераканаць бацьку, а па тэлебачанні вунь гавораць інакш, маладых да зямлі прывучаюць, яму аднак падабаецца хадзіць з паперамі пад пахай, ён гатовы есці чэрствы хлеб з таносенькім, як лісток, пажоўклым сырам, калі тут столькі сала, курэй, што нясуць яйкі большыя за яго кулак, а ў садзе чарвіве пераспелая садавіна. Для каго ўсё гэта? Баць-

ка занадта стары для мяса, апошні зуб трымае ў роце, каб пакаштаваць велікоднага пірага. Штогод чакае ён кавалка аплаткі, які сын прывозіць у тым самым партфелі, што зараз моцна трымае пад пахай і не ведае, як развітацца з бацькам: пацалаваць жылістую

першага жыва ледзь хапае збожжа, але гэтай зямлі ніхто з іх не пакідаў нават тады, калі нямецкі пастар загадаў маліцца па-іхняму, калі пад зорнай прынай неба бацька бег праз сасновы лес да ксяндза, каб даведацца, ці доўга яшчэ трэба чакаць той Поль-

навучылі, калі яму непатрэбна родная зямля? Пясчаная яна? А якой ёй быць? На гэтай зямлі дзед пасадзіў некалі грушу, тую, што за гумном. Грушына патрэскалася ўжо ад маразоў, галіны яе ліжучы зямлю. І ён, як яго бацька, нікому не дазволіць спіліць дзічку, на-

Альфрэд СЯТЭЦКІ

ПЯСЧАНАЯ ПЛЕБА

руку ці выйсці, прыўзняўшы капалюш, які таксама стары некалі купіў — хай выглядае, як гарадскі франт, хай памятае, што бацька ад яго нічога ўжо не патрабуе, што толькі адзінае гэта слова можа вырваць яго з рук кашчавай, якая з восені пільнуе за парогам. Яна ведае, што ўжо заўтра ён зоймецца непаспелай працай, пачне ўспяваю махаць сякерай, бо ў гэтым мураваным доме пад чырвоным дахам, зацягнутым павуцінем памяці пра дзядоў, пра жоку старога, нікога з маладзейшых няма. Не, ён гэтага слова не скажа. Шкада сына.

Па гэтай зямлі ступаў яго дзед, і бацьку яна носіць, і яго б насіла, бо гэта іх зямля, тутэйшая, хоць і пясчаная, хоць родзіць столькі, што да-

шчы, пра якую ў іх газеце так добра пісалі. Пасля гэтага ён мог толькі па-свойму падпісваць лісты і па-ранейшаму пераворваць свой пясчаны кавалак зямлі, калі ён мог толькі хадзіць за плугам і чакаць у полі прыходу бэзавай вясны. Тады ён быў такім, як сёння яго сын, не хацеў гаварыць «яволь», лічыў за лепшае змаўчаць, глядзячы проста ў бялікі іх вачэй, што ледзь не выкатваліся са злосці.

Ён усяго толькі яго сын, яго родная кроў, пералітая ў іншы, вольны, непакорны і яшчэ большы свет.

Гэта добра, што такое існуе, бо яго бацька не вучыў. А сына яго ўзялі ў школу, у інстытут, вучылі там... Чаму

ват калі яна больш і не зацікавацца, хай яна лепш высыхае, як сохне яго сэрца. Гэтая груша расла пры яго бацьку, ён сам зрываў з яе румяныя ігрушы і адпраўляў сыну пасылкі, поўныя сакавітых, жоўтых пладоў з уласнага саду. Выпраўляючы сына ў школу, ён думаў: паразумнее, спазнае людзей і свет, які не канчаецца за сасновым лесам. Радаваўся, калі сын ехаў на канікулы, хоць у полі ўжо паспявала жыта, а маці енчыла ад болю, які не сунімаў ўколы. Прымаў усё, бо ў сыне бачыў сябе самога і дзед, які ў паліцы папярэдняй уласнай крывёю сцены. Бачыў зямлю, а на ёй — сына, які ступае па раллі з гонарам. Ён не выйскаў з гэтай

зямлі ўсіх сокаў, думаў, што сына і так навучаць размаўляць з дзікімі птушкамі, хадзіць за плугам і паліць свечкі на маргіе дзеда.

«Прадай зямлю». Тыя таксама казалі, загадвалі прадаць і ехаць за раку, дзе людзі інакш спявалі ў касцёле, дзе сонца ніколі не заходзіла і дзіджы былі частымі. Ці можна прадаць зямлю? У гэтым пяску засталіся сляды яго босых ног, там чуваць і зараз яго лёгкія дзіцячыя крокі, якія цішыць за шум ветру, а над возерам растуць разгалістыя вербалозы, з якіх ён выразаў дудкі, а ў густым сасновым лесе на імхоў дыванах растуць грыбы, якіх ён яшчэ не паспеў сабраць, а ў возеры плаваюць рыбіны, памерам з чалавечую далонь, і чакаюць чарвякоў з яго поля. І ён павінен усё гэта страціць? Сын не памятае, як плакаў над дзедам, які ляжаў у дубовай труне, упрыгожанай чырвонымі півоніямі, як пытаўся: «Чаму дзядуля спіць?», як падабаліся яму працяглая жалобныя галашэнні і тая скрыпка, якую дзед палажыў на шафу. Гэта скрыпка яго бацькі, сыну яна не спатрэбіцца, хай ляжыць, пакуль яшчэ сам ступае па гэтай зямлі, ён не дазволіць, каб яна гучала ў новай кватэры сына.

Мінуў той час, калі трэба было ўцякаць у поле, хавацца ад ураднікаў, цяпер засталася толькі пясчаная зямля, якая выкарміла сына і бацьку, гэтая зямля жывіць і дазваляе кабетам кранаць сябе рукамі,

НАРОДЖАНЫ Ў КАШУЛІ

(Зананчанне.
Пачатак на стар. 13).

Да машыны мы вярталіся па вузкай, моцна ўтапанай сцежцы паміж ровам і берагам Одэра. Ля моста Сяргей Іванавіч раптам спыніўся, скінуў чаравікі, кашулю, порткі і ўскочыў у глыбокую ў гэтым месцы раку. Я хацеў паплыць за ім, але Тамара Іванаўна моцна прыціснула да сябе маю руку. Так мы з ёй і стаялі плячо ў плячо.

— Не трэба. Ён з Дона. Знае ваду, — сказала Тамара Іванаўна. — Што ён за чалавек, гэты Сяргей Іванавіч? — разважала яна далей. — Які ён? Усю дарогу маўчаў. Два-тры словы на гадзіну цэдзіў. Можна, у яго якія клопаты? З дзецьмі, напрыклад? З творамі? Дзеці не выходзяць, творы не пішуць. Які ён, гэты Сяргей Іванавіч? — паўтарала яна праз кожную пару крокаў, бо мы ішлі праз мост да таго, больш высокага, скалістага берага, да якога плыў зараз Сяргей Іванавіч.

Перагнуўшыся праз густа закратаваныя поручні моста, я лічыў хвіліны, у якія ён цалкам хаваўся ў цёмна-рудаватай вадзе, што плыла паволі, амаль неспрыкметна. Я дагэтуль не сустракаў мужчыны яго ўзросту, які б плаваў так добра. Я вярнуўся да Тамары Іванаўны, якая ішла роўнай хадюю, трымаючыся за метры два ад поручняў, як быццам баялася прастору.

— Вы яшчэ такі малады, Юра, вы нічога не разумееце.

— Не такі ўжо і малады.

— Вы мне, як сын. Як сын, які мог бы ў мяне быць, — удакладніла яна.

— У вас ёсць сын майго ўзросту?

— Не. У мяне не было мужа. Мой жаніх загінуў пад Берлі-

нам, як вы казалі, за дзве гадзіны язды адсюль. Так, Юрка?

— Язды — на добрай машыне.

Сяргей Іванавіч спрытна ўзбег на скалісты бераг і ўжо скакаў там то на левай, то на правай назе, вытрасваючы ваду з вушэй. Вадзіцель, які чакаў яго там, абганяўшы нас, накрывіў плыўца крацястай коўдрай, знятай з сядзення.

— Вось так і выратаваўся, — сказаў Сяргей Іванавіч. — Вада, вада... Столькі пазабірала, а мяне вольна выратавала. Добрая вада. Маці родная. Я з вадой з дзяцінства запанібрат.

І расказаў, што недзе тут, недалёка, у распалажэнні дывізіі, у нейкай будыніне з чырвонай цэглы яго агледзелі і не знайшлі ніводнай драпіны. А немцы ж стралялі ў яго, шалеючы ад злосці, ад таго, што ён так лёгка выслізгаецца з іх рук.

Сяргей Іванавіч хаваўся за падпоры, ныраў. Гэта яго, безумоўна, і выратавала. Ён быў тады малады і вельмі добра плаваў, яшчэ лепей, чым зараз.

— І вы атрымалі...? — дадаў шафёр, самы цікавы з нас.

— Ордэн, — засмяўся Сяргей Іванавіч, — там ордэн атрымаць было лягчэй, чым адпачынаць... І шклянку спірту. І сала на закуску. Як у рэстаране.

Мы ехалі праз каменныя, старанна прыбраныя прыгарадныя вёсачкі. А ў атэлі даўно ўжо чакалі з прывітальным абедам.

раплым гэтую раку. І ў тым самым месцы. А гэта зараз сурова забараняецца. Праўда, Юрка, «сурова забараняецца»? Такім вольна і будзе канец.

Сяргей Іванавіч злжыў два пальцы — вялікі і ўказальны — і зрабіў такі рух рукою, як быццам сапраўды атрасаў з пяра чарніла, каб паставіць кропку ў канцы рукапісу, які складаўся з соцен старонак.

— Вы ж і так маглі гэта напісаць. Нашто было рызыкаваць? Хто б стаў гэта правараць?

— Я! — адказаў Сяргей Іванавіч, відавочна здзіўлены маім пытаннем. — Я для сябе — самы галоўны крытык. У мяне ў кнігах усё, як у жыцці. І не больш. Не так даўно адзін маскоўскі крытык напісаў, што я сваё жыццё занадта чорню. Адбываць быццам бы трэба... Дурны ён!

Мы нават не заўважылі, калі апынуліся перад уваходам у атэль. На вышыні другога паверха доўгі і шырокі транспарант зялёнымі літарамі на дзвюх мовах вітаў гасцей заўтрашняга сімпозіума.

І вось пасля позняга абеду, ці, можа, ранняй вячэры, мы ў нумары Сяргея Іванавіча.

Тамара Іванаўна, стомленая падарожжам і ўражанымі днямі, пажадала пабыць адна.

Пра што наша гаворка? Я — пра тое, што не магу перасліць страх і паказаць каму-небудзь тое, што пішу мікраскапічнымі, хоць і выразнымі літарамі; ён — што я баюся жыцця, а калі баяцца яго, дык нічога вартага ніколі не напішаш, бо жыццё трэба браць такім, якое яно ёсць. А пісанне — яно як кожная іншая справа, ніякага сораму ў тым няма, калі нават пішаць дрэнна. Я тлумачу яму, што ўвесь аж дрыжу над чыстым лістом паперы, які для мяне — як далікатная чалавечая скура, якую я магу неабачліва заплямаць, зняважыць сваімі чарнільнымі крамзолямі: дрэва ж сто гадоў не толькі расце, але і пясчова супрацьстаіць сусветным войнам, ураганам-варнідубам, перш чым яго павязуць на фабрыку паперы, а я колькі б мог на працягу дня спэц-

каць белых лістоў... Ён — каб я пра гэта як мага хутчэй напісаў, каб пазбавіўся ад такіх думак, бо пісанне — пазбаўленне ад таго ў нас, чаго набралася звыш меры, і што вельмі вострае, і таму пячэ, душыць і кіпіць, нават, калі не мае значэння для іншых. І яшчэ, каб я пачаў пісаць пра сваё жыццё, бо жыццё, кожнае жыццё — гэта адзіны экзэмпляр кніжкі, ніхто іншы такой не мае і ніколі не займее. Памятай, Юрка, — жыццё і толькі жыццё, нават калі даведаешся, што заўтра памрэш. А сёння — жыві так, як быццам перад табой яшчэ сто гадоў.

Назаўтра, перад самым перапынкам на абед, адзначаным у праграме, Сяргей Іванавіч раптам папрасіў слова. Такі час не спрыяе прамоўцам, бо страўнікі слухачоў ужо патрабуюць свайго.

Калі ў дадатак да ўсяго Сяргей Іванавіч доўга і не надта спрытна ішоў да трыбуны пацесных, драўляных, коўзкіх прыступак без поручняў, усё ўжо апанавала тая стомленасць, якая звычайна ахоплівае ў гэты час усе канферэнцыйна-зальныя стужы.

— Віншую, шчыра віншую! Я ніколі яшчэ не чуў, каб пра вайну так гаварылі. Усе нават затаілі дыханне, — гаварыў я Сяргею Іванавічу, падыходзячы да яго пасля выступлення, пасля якога ўсе неяк павольней, чым звычайна, пачалі разыходзіцца на абед.

— Не ўсе. Я дыхаў, як звычайна.

Нехта ззаду шчыра засмяўся. Нейкі малады голас.

Мы накіраваліся ў рэстаран, што знаходзіцца на другім баку шырокай і ажыўленай у гэты час вуліцы.

— Пра вайну таксама трэба ўмець раскаваць, — заўважыла Тамара Іванаўна.

— Расказаць? — здзіўся Сяргей Іванавіч. — Пра вайну трэба ўмець думаць. Як пра жыццё і смерць. Для адных вайна была смерцю, а для другіх — жыццём.

— Што мы робім пасля абеду? — перапыніла яго разважанні Тамара Іванаўна, чалавек практычны і цікавы, відаць, і не без кроплі зайздасці да поспеху Сяргея Іванавіча, бо

яе акадэмічнае выступленне на пачатку дыскусіі не мела поспеху.

— Згодна раскладу.

— Што канкрэтна? — спытала яна.

— З шаснаццаці да васьмідзесяці, — прачытаў я па машынапіснай праграме, з якой не расставалася, каб чаго-небудзь не прапусціць, — ускладненне кветак на могільках савецкіх салдат, якія палеглі пры фарсіраванні Одэра.

— Паедзем?

— Жыццё — гэта язда, хіба не так, Тамара Іванаўна? І на гэтай, апошняй месца, таксама адвядуць, бо каму б хацелася насіць нас?

На выездзе з горада Тамара Іванаўна раптам сказала, што калі пастаянна шмат робіш для іншых, абавязкова надыходзіць такі момант, калі хочацца рабіць толькі для сябе. Для процівагі. Псіхіка сама гэта рэгулюе.

Я дадаў, што такой дзейнасцю, скіраванай выключна на задавальненне ўласных патрэб, лічу паззію.

— Што вы, Юрка, што вы! Вершы заўсёды пішуцца для іншых, — запярэчыла Тамара Іванаўна і зірнула на Сяргея Іванавіча, быццам шукаючы ў яго падтрымкі.

Але вочы Сяргея Іванавіча былі абыякавыя, стомленыя, пацягнутыя тонкім колерам свежага популу.

— Кожны з нас мае ў сабе такое месца, адкуль можа пацацца няшчасце.

— І вы лічыце, што гэтыя месцы знішчаюцца пры дапамозе слоў? Устань, чалавеч! Ты здаровы! Слова цябе выратавала. Я ў такое ўжо не веру.

— А я яшчэ веру. Інакш не пісала б.

—Што можа мой верш, альбо ваш, пані Тамара, альбо кніга пана Сяргея супроць касмічных караблёў, электроннага мотыгу, супербомб і яшчэ чаго-небудзь, што прыдумано заўтра? Што можа ўся наша пісанна супроць усяго гэтага? Наш век — не пісьменніцкі. Мы спазніліся на цэлае стагоддзе. І ўвесь час займаемца ашуканствам, супакойваючы сябе, што гэта не так.

Цяпер ужо я шукаў пацярджэння ў Сяргея Іванавіча.

бо гэта тутэйшая, сялянская зямля.

«Прадай зямлю і пераязджай да мяне», — сказаў сын не задумваючыся. А хто будзе размаўляць з вясновымі птушкамі, якія вяртаюцца з выраю і зноў адлятаюць у асенні змрок, хто будзе падкармліваць ластавак, калі тыя вясчучы дождж, хто будзе лавіць рыбу ў возеры? Без старога жыўнасць загіне, як мярзвее зямля, хоць ён яшчэ песьціць яе плугам, гладзіць жытнёвыя каласы, узіраецца ў сонца, якое, здаецца, старэе разам з ім, і па-ранейшаму разбуджвае яго ўранку.

Ён добра ведае, што зараз — іншыя часы, па тэлебачанні пра ўсё новае раскаваюць, паказваюць і тое гарадское жыццё, таму і ганарыцца ён сваімі медалямі, таму і цікаўна разглядае друкаваныя дыпломы сына, якія той штогод прывозіць і паказвае бацьку. Тады ён гаворыць сыну: «Паглядзі мае, яны ляжаць на самым дне, пад прынай, вазьмі іх сабе, пакажы калегам і растлумач, што дарма ніхто не раздаваў медалёў». Ён, магчыма, і не можа хутка чытаць газет, гаварыць на мове дзядоў, але памятае, што яго мова, — гэта мова для ўсіх зразумелая, мова палёў і лясоў, жытнёвых каласоў і маўклівых азёр.

— Чаму б табе назаўсёды не перабрацца да мяне? — спытаўся ён аднойчы ў сына. — Хата наша вялікая, сад тоне ў

квецені, штогод пладаносіць, увосень скідае жоўтае лісце, паветра тады пахне дажджом і навалніцамі, неба размаўляе галасамі грамініц. І рукі мудрыя тут патрэбны, акурат, як твае, бо мае ўжо ўзімку дубеюць, шукаюць цяпла, якога няма, і могуць трымаць цапоў, а ногі — ганяць коней на начлег. Тут толькі пясці, лясы і азёры? Але на гэтай зямлі чалавек ніколі не будзе самотны: яна накарміць, уцешыць, прыгорне да сябе, як маці сваё дзіця, бо гэта наша зямля, зямля тваіх дзядоў і бацькоў.

Не, нікуды ён, стары, адсюль не паедзе, застаецца сярод ліся, якое ападае з дрэў. Будзе на пальцах лічыць дні пспешлівай на адыходзе восені, будзе чакаць, калі сын зноў прыедзе з велікоднай аплаткай. Толькі хай ужо не прывозіць яе ў партфелі, хай смелая нясе ў сваіх руках, не глядзячы пад ногі, хай ідзе наперад, не азіраючыся, так, як ішоў ён, калі прастрэльвалі яго варожыя вочы.

Ён яго сын, чаму ж няма ў яго тады той дзёржасці, што была ў бацькі? З іншага цеста ён злеплены, ці што?

Не, не шкада яго сына, бо вучыўся ён ласцы да зямлі не ад бацькі, гэта навучылі яго такой любові. Так, сын яго добры, за кратамі не сядзеў, як бацька, нікога не абабраў, штогод прыязджае да яго з аплаткай. А можа, ёсць віна

старога ў тым, што сын уцякае ад зямлі? Жылося яму лепш, чым бацьку, спаў у маці на падушцы, яму не дазвалялі калюць свае рукі аб іржышча, даволі, што бацька страціў столькі крыві. Ран не відаць, яны засталіся там, глыбока ў душы. Сын іх не ўбачыць, а акуляры да сэрца не падбярэш. Шчымяць гэтыя раны, хоць і не відаць іх. Ён да ўсяго даходзіў цяжкаю працаю і нават у вольны час, якога ён ніколі не меў, гэтыя дзве рукі і ўтрымлівалі сына, і ад сябе адрываў, і загадвалі слаць сыну пасылкі, пасылкі, пасылкі...

Ён выйшаў у сад, стаў перад хатай і пачаў углядацца ў зорнае неба. Дзе тут Палярная зорка? Ці не тая, што над палямі? На пясчанай зямлі дрэмле першы снег, навокал настаяная шымня. Гэты снег штогод выпадае тут і лагодна дыхае на сонную зямлю, затуляе ад вятроў, бо яна — пясчаная.

Адыходзіць? Пакідае скураны партфель? А ў чым ён прывязе аплатку ў наступным годзе?

«Прадай зямлю і пойдзем жыць да мяне!» — гэты заклік у вухах, як пытанне, але стары не ведае, як на яго адказаць.

Васіль ПРАСКУРАЎ

22 мая пасля цяжкай працяглай хваробы на 61-м годзе жыцця памёр член КПСС, заслужаны работнік культуры рэспублікі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР, рэдактар ганцавіцкай раённай газеты «Савецкае Палессе», пісьменнік Васіль Праскураў.

Васіль Фёдаравіч Праскураў нарадзіўся 25 жніўня 1926 года ў вёсцы Нягоціна Дубровенскага раёна Віцебскай вобласці ў сялянскай сям'і. Служыў у Савецкай Арміі, працаваў у сістэме райспажывсаюза, скончыў журфак БДУ імя У. І. Леніна, каля трыццаці гадоў аддаў ганцавіцкай раённай газеце «Савецкае Палессе».

Васіль Фёдаравіч Праскураў быў з той плеяды працаўнікоў высокай журналістыкі, якому

нішто неабякава на роднай зямлі. Такім Васіль Праскураў прыйшоў у літаратуру, стаў прыкметным публіцыстам, выказнікам клопатаў і турбот сучаснага Палесся. Яго пры належнасці кнігі праблемных нарысаў «Святая сізізна», «Трое з-за Лані», «Людзі-суседзі», «Пакажы чалавеку дарогу», «Пакланіся зямлі-карміцельцы», «Чорны хлеб». За дзве апошнія ў мінулым годзе быў удзельнікам Дзяржаўнай прэміі БССР.

В. Ф. Праскураў жыў актыўным грамадскім жыццём — больш за дваццаць гадоў з'яўляўся членам бюро Ганцавіцкага райкома партыі, дваццаць гадоў выбіраўся дэпутатам раённага Савета народных дэпутатаў. Яго вылучала камуністычная прынцыповасць, адданасць справе, шчырая таварыскасць і дабрыня.

Працоўныя поспехі В. Ф. Праскурава адзначаны многімі медалямі, Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР. Яму было прысвоена званне заслужанага работніка культуры БССР, ён — лаўрэат прэміі Саюза журналістаў СССР.

Светлая памяць пра Васіля Фёдаравіча Праскурава назаўсёды застаецца ў памяці тых, хто ведаў яго, працаваў разам з ім.

САЮЗ ПІСЬМЕНнікаў БССР

Л. С. МУХАРЫНСКАЯ

Беларускае музычнае мастацтва панесла цяжкую страту. 24 мая 1987 г. на 82-м годзе жыцця пасля працяглай хваробы памёрла заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, вядомая музыкантаўца — фалькларыст, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Лідзія Саулаўна Мухарынская.

Л. С. Мухарынская нарадзілася 27 сакавіка 1906 года ў Тбілісі. У 1939 годзе скончыла Маскоўскую кансерваторыю. У гады Вялікай Айчыннай вайны добраахвотнікам пайшла на фронт, дзе працавала медсястрой у пал'яных шпіталах. У 1939—1941 і 1948—1984 гг. вяла курсы народнай музычнай творчасці і савецкай музыкі ў Беларускай кансерваторыі. З 1972 года і да апошніх дзён жыцця працавала ва Усесаюзнай фальклорнай камісіі Саюза кампазітараў СССР і ў фальклорнай камісіі Саюза кампазітараў БССР.

Даследаванні Л. С. Мухарынскай прысвечаны гісторыі, тэорыі і эстэтыцы народнай музыкі, творчасці кампазітараў і другіх музычных дзеячаў (М. Я. Мяскоўскага, Д. Д. Шастаковіча, Р. Р. Шырмы, Г. І. Цітовіча і інш.). Сярод яе фундаментальных прац — «Беларуская народная песня. Гістарычнае развіццё», «Да пытання аб эстэтычным асваенні рэчаіснасці ў сучаснай беларускай народна-песеннай творчасці», «Некаторыя праблемы тыпалогіі народнага меласу ў святле па-

леапсіхалогіі і палеалінгвістыкі». Шырокі рэзананс набылі яе працы аб песеннай творчасці беларускіх партызан.

Важная сфера дзейнасці Л. С. Мухарынскай — публіцыстыка і прапаганда па радыё і тэлебачанні музычнага фальклору, твораў беларускіх кампазітараў, савецкай музычнай класікі.

За заслугі перад Радзімай Л. С. Мухарынская ўзнагароджана ордэнам Айчыннай вайны II ступені, медалямі.

Светлая памяць пра Лідзію Саулаўну Мухарынскую, выдатнага даследчыка і педагога, добрага і чулага чалавека, назаўсёды захавецца ў нашых сэрцах.

САЮЗ
КАМПАЗІТАРАў БССР
БЕЛАРУСКАЯ
ДЗЯРЖАўНАЯ
КАНСЕРВАТОРЫЯ
ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

Саюз пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны смерці пісьменніка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР, заслужанага работніка культуры БССР Васіля ПРАСКУРАВА і выказвае спачуванне родным і бліжкім нябожчыка.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку доктору філалагічных навук, прафесару Фёдару Куляшову з прычыны напатнаўшага яго вялікага гора — смерці жонкі Вольгі Піліпаўны.

А Б'Я В Ы

Абвешчаны раней Міністэрствам культуры БССР конкурс на распрацоўку эскізных прапаноў па стварэнні твораў манументальна-дэнаратыўнага мастацтва для рэспубліканскага Палаца культуры прадаўжаны да 1 ліпеня 1987 г.

Адзел культуры Бялыніцкага райвыканкома Магілёўскай вобласці запрашае для работы ў сельскіх дзіцячых музычных школах раёна музыкантаў па спецыяльнасцях: баян, народныя інструменты, акардэон, фартэпіяна, духавыя інструменты. Пытанне забеспячэння жылём будзе вырашацца пасля прыбыцця ў раён. Па даведні звартацца ў адзел культуры на адрас: Магілёўская вобл., г. п. Бялынічы, адзел культуры, тэлефон: 2-22-94.

— А што гэта за людзі, усе тыя, хто сёння лятае ў космас, стварае электронны мозг, супербомбы? Якія яны! Праз тысячу год пра іх будучы дзядоўца з нашых кніг.

— А я, напрыклад, не ведаю, чым могуць цікавіцца людзі праз тысячу год...

— Людзьмі, Юрка, — засмяяўся Сяргей Іванавіч, — людзі заўсёды будуць цікавіцца людзьмі.

Могілкі, якія з трох бакоў атуляе лес, а з чацвёртага шаша, займаюць плошчу, роўную чатыром вялікім стадыёнам. Калі гэтая прастора, шчыльна запоўненая аднолькавымі надмагільнымі помнікамі, разам з першымі, ледзь прыкметнымі адзнакамі позняга вясновага прыцемку, пачала ўздзейнічаць на Тамару Іванаўну, яна расплакалася, і мы пэўны час маўчалі.

— Дваццаць тысяч сто пяць, — прайфармаваў я суха.

— Разам са мной было б дваццаць тысяч сто шэсць.

— Цэлы горад.

— Калі б яны засталіся жыць — быў бы цэлы горад. Яшчэ дваццаць тысяч жанчын. А колькі дзяцей? А колькі светаў? Чуецца гэты гоман у кварталах? — звярнулася да нас Тамара Іванаўна, якая выцёрла хустачкай твар, цяпер нібы прыслухоўвалася да галасоў, і мы разам з ёю. — Гэтыя размовы, крыкі, музыку, песні, чуецца?

Я паспрабаваў, глядзячы на высокія сосны, уявіць сабе ўсё гэта, але пачуў толькі шум лесу і манатонны гук матара нашай машыны. Пачуць можна, калі побач жывуць людзі. Нават праз сцены. Сядзіць чалавек сам у сваім пакоі, і яму здаецца, што ён разам з імі. Пазнае іх па галасах. У Маскве, там, дзе я жыву, нейкая жанчына часта кліча з балкона: «Саша, Саша!» Раней ёй адказваў хлапечы голас. А зараз ужо паўмужчынскі тэнор. Я дасюль не ведаю, як хлопец выглядае. А голас жанчыны — вельмі прыемны. Прыемны для слыху.

— Аднак характар можа мець паскудны, — заўважыў Сяргей Іванавіч.

Ніхто з пахаваных тут не пе-

раступіў дваццаці двух гадоў. Мы ажно спыніліся ад здзіўлення, калі ў адным з радоў убачылі раптам помнік салдату, які загінуў дваццацічатырохгадовым. На невысокім, як і іншыя, чатырохкутніку, — непрапарцыянальна вялікай зорка.

— Іван Колас, — прачытала Тамара Іванаўна.

— Па-польску — Ян Колас. Як колас жыта, альбо пшаніцы. З коласа — зерне. З зерня — хлеб.

— Надта хутка ўсё ў цябе, Юрка, адбываецца, — паправіў Сяргей Іванавіч. — Ты забыўся пра муку. З зярнят — мука. І толькі з мукі — хлеб.

— Як ён паміраў, гэты Сцяпан Камароў, дзевятнаццаці год? Ці ведаў, што памірае. Ці пакутаваў, ці так, адразу? Пра што ён мог думаць тады, калі ўвогуле паспеў падумаць?

— Апошні ваенны прызыў, — спакойна заўважыў Сяргей Іванавіч, як быццам гаварыў пра бітву, што адбылася тысячагоддзе таму назад. — Мой прызыў.

— Калі б нарадзіўся годам пазней, — жыў бы, напэўна.

— Загінуў бы хто іншы. Нехта павінен быў загінуць. Вайна — гэта такая гульня, дзе выцягаюць толькі адну з дзвюх картаў: на жыццё або на смерць.

— А што ад іх сёння заста-лося? Што?

— Памяць.

— І нічога болей?

— Гэта самае галоўнае, што мы маем. Калі ўжо ўсё страціш, застаецца яшчэ памяць. Таму канчаткова памірае толькі той, пра каго ўжо ніхто не ўспамінае.

— Як доўга будуць іх успамінаць?

— Заўсёды, — сказала Тамара Іванаўна. — Ты ў гэтым сумняваешся, Юрка?

— Хто сёння ўспамінае тых, хто загінуў пад Трояй?

— Як гэта — хто? Увесь свет. Мы чытаем пра іх, вывучаем, — умяшаўся Сяргей Іванавіч. — Мы чытаем пра Алену і Парыса. Але ж іх не было, іх людзі прыдумалі. З-за грошай? З-за

ЯКІ ЦУДОЎНЫ ГЭТЫ СВЕТА!

«Дзяўчынка з бланітным шарам», выкананая Наташай Дзівінай з вёскі Сеница Мінскага раёна, — сімвал шчаслівага, радаснага маленства, — стала своеасаблівым праграмным экспазіцыі XXXI Рэспубліканскай выстаўкі дзіцячай выяўленчай і дэкаратыўна-прыкладнай творчасці, прысвечанай 70-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі і 65-годдзю Усесаюзнай піянерскай арганізацыі імя У. І. Леніна. Дзве тысячы твораў аўтараў ва ўзросце ад пяці да восемнаццаці гадоў занялі тры паверхі Палаца мастацтваў у Мінску. Сярод удзельнікаў выстаўкі — члены студый выяўленчага мастацтва палацаў і дамоў піянераў і школьнікаў, вучнёўскіх гуртоў, навучанцы вучэбна-вытворчых камбінатаў і прафесійна-тэхнічных вучылішчаў, выхаванцы дзіцячых садоў. Яны прадставілі малюнкi і гліняныя цацкі, габелены і скульптуры, разьбу па дрэве і вышыўку. Аб'ядноўвае ўсе гэтыя работы найперш непасрэднасць, смеласць фантазіі.

Асабліва гэта тычыцца малюнкаў самых юных удзельнікаў вернісажа. Дзяўчынкі і хлопчыкі спрабуюць перадаць характастэ навальнага свету, паказваюць любімых герояў казак і кніг, ствараюць партрэты сяброў і блізкіх. Асобныя работы пазначаны ўжо чырвонымі і зялёнымі шматкамі паперы — гэта прадстаўнічае журы рыхтуецца да падвядзення вынікаў, вядзе адбор прэтэндэнтаў на прызы. Юным мастакам — радасць, вядома, а нам, дарослым наведвальні-

кам выстаўкі, найперш імпагуе яе масавы характар, тое, што яна — і святла дачынення дзяцей да свету прыгожага, і своеасабліва школа эстэтычна-мастацкага, маральна-духоўнага выхавання.

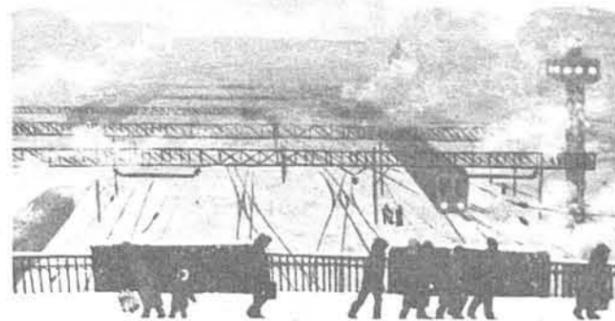
Нямала ў экспазіцыі работ, выкананых выхаванцамі Рэспубліканскай школы-інтэрната па музыцы і выяўленчым мастацтве імя І. Ахрэмчыка. Зразумела, яны вызначаюцца больш высокім прафесійным узроўнем, больш выразнай кампазіцыйнай пабудовай. І ўсё ж і тут найбольш прывабліваюць тэя твораў, у якіх засталася тая самая дзіцячая непасрэднасць.

Паспяхова авалодваюць сакрэтамі прафесійнага майстэрства навучанцы бабруйскага прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 16. Разьба па дрэве — даўні і адначасова складаны жанр народнай творчасці, сакрэты якога падуладны толькі чалавеку, які сапраўднаму ўлюбёны ў сваю справу і адначасова валодае немалымі творчымі задаткамі. Чого-ка, а майстэрства юнакам і дзяўчатам не займаць, ды і фантазія ў іх багатая, пра што ірасамоўна сведчаць іх работы.

Шырока прадстаўлены ў экспазіцыі набіўныя цацкі, шмат месца адведзена фларыстыцы, лясной скульптуры, букетам з жывых і засушаных кветак — каля 400 работ выканана ўдзельнікамі Рэспубліканскай, абласных,

Р. ЖЫХАРКА. «Увесь свет насілля мы разбурым...». (12 год. Навагрудскі гарадскі Дом піянераў. Кіраўнік В. Грэк).

В. ГРЫЦАЕВА. Працоўная раніца. (16 год. Рэспубліканская школа-інтэрнат па музыцы і выяўленчым мастацтве імя І. Ахрэмчыка. Кіраўнік С. Федарэнка).

гарадскіх станцый юных натуралістаў. Нельга абмінуць увагай твораў наведвальнікаў міжшкольных вучэбна-мастацкіх камбінатаў — хлопчыкі і дзяўчынкі не толькі раскрываюць свае творчыя здаты, але і працуюць над рэчамі, якія ў далейшым змогуць мець і практычнае значэнне.

Тры паверхі Палаца мастацтваў займае чарговая рэспубліканская выстаўна дзіцячай творчасці. Яна ўспрымаецца сапраўдным гімнам маленству, жыццю, міру, паназвае наведвальнікаў, якія цудоўны ён, свет, у якім усе мы жывём, і як важна зберагчы яго для нашчадкаў.

А. КУНЦЭВІЧ.

А. ЯРАШЭВІЧ. Несцерна. Фрагмент. (Навучанец Бабруйскага СПТВ-16. Кіраўнік А. Кацнельсон).

БЕЛАРУСАЧКІ. Калектыўная работа. (Аўтарам ад 10 да 11 год. Гурток керамікі Рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў. Кіраўнік Э. Фокіна).

У адной з залаў выстаўкі.

У бліжэйшых нумарах «ЛіМ» друкуе:

Артыкулы, нарысы, нататкі да 70-годдзя Кастрычніка;

публіцыстычныя выступленні і даследаванні на тэмы дня, па надзённых праблемах перабудовы А. Булькі, М. Гуціева, В. Дранчука, С. Дубаўца, М. Замскага, В. Казько, А. Каршока, І. Клімашэўскай, У. Мехавы, В. Пашкевіча, Віт. Тараса, М. Трафімчука, А. Хатэнка;

рубрыкі «Палітыка, ідэалогія», «З далёкіх і блізкіх дарог», «Нашы госці»;

аповяданні Я. Брыля, Т. Бондар, В. Гігевіча; рэцэнзіі А. Сідарэвіча на новую аповесць В. Быкава «У тумане» і Д. Бугаёва на кнігу вершаў П. Панчанкі «І вера, і вернасць, і вечнасць»;

літаратурна-крытычныя артыкулы Т. Грамадчанка, В. Грыцкевіча, А. Жураўскага, Л. Дранько-Майсюка;

вершы Васіля Віткі, В. Дашкевіча, Г. Каржанеўскай, У. Марука, Я. Міклашэўскага, П. Панчанкі, А. Разанава;

пераклады; агляды спектакляў Акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа, Магілёўскага і Гродзенскага абласных драматычных тэатраў;

нататкі з Устаноўчай канферэнцыі Музычнага таварыства БССР;

гутаркі са старшынёй Дзяржкамвыда БССР М. Дзяльцом, старшынёй праўлення Саюза мастакоў БССР У. Стальмашонак і галоўным дырыжорам Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра БССР Ю. Яфімавым;

агляды чытацкай пошты, інтэрв'ю, рэпартажы, хроніку літаратурнага і культурнага жыцця рэспублікі.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск. На беларускай мове.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02162 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЕДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адназначнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарысаў — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і выяўленчага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фотаілюстрацый — 33-44-04, 33-24-62, нарэнтарскай — 32-20-64, бухгалтэрыі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы (праз два інтэрвалы). Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс. АСПЕНКА, Анатоль БУТЭВІЧ, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (нам. галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Лілія ДАВІДОВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алякс. ЖУК, Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯКЛЯЕУ, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Юрась СВІРКА, Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, Рычард СМОЛЬСКІ, Віктар ТУРАУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.